

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 18 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Sköld**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Paulis interpellation angående rekvisitionen av Liljevalchs konsthall, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med anledning av att Liljevalchs konsthall i Stockholm sedan den 28 november 1939 varit rekviderad till förläggningslokal för manskap tillhörande Stockholms örlogsstation har herr Pauli med första kammarens tillstånd till mig framställt följande frågor:

1) Delar statsrådet den av de marina myndigheterna tillkännagivna uppfattningen, att konsthallens disponerande »tills vidare» för förläggning av örlogsstationens personal bör anses liktydigt med att rekvisitionen skall fortsättas ända till dess förnyad utredning ägt rum angående förflyttning av Stockholms örlogsbas?

2) Om så icke är fallet, anser sig statsrådet oförhindrad att med det snaraste låta utreda frågan om beredandet av andra förläggningsmöjligheter åt den i konsthallen inrymda örlogspersonalen?

3) Är det statsrådets avsikt att snarast möjligt utfärda sådana föreskrifter och anvisningar, att konsthallens byggnad efter vederbörlig, av statsverket bekostad reparation åter ställes till förfogande för det ändamål, som den är avsedd att tjäna?

I interpellationen har vidare anförts, att de där uttalade synpunkterna sammanfattningsvis innebära, *dels* att rättsgrunden för den under så lång tid vidmakthållna rekvisitionen synes i hög grad tvivelaktig, *dels* att statens kostnader för rekvisitionen icke stå i rimligt förhållande till kostnaderna för motsvarande på annat sätt anskaffat förläggningsutrymme, *dels* att konsthallen icke desto mindre genom rekvisitionen åsamkas avsevärd ekonomisk förlust, *dels* även att rekvisitionen vidmakthållande innebär ett åsidosättande av den framlidne donatorns vilja samt av de kulturella intressen, som konsthallen har att tjäna.

Till svar härå ber jag att få anföra följande.

Under rådande beredskap har det varit nödvändigt att i stor utsträckning bereda förläggning åt beredskapsförband. För ändamålet ha i första hand tagits i anspråk redan befintliga lokaler, som lämpat sig för detta ändamål. Sålunda ha över praktiskt taget hela landet som förläggningslokaler disponerats skolhus, missionshus, folkets hus, biografer och andra samlingslokaler. Där sådana lokaler icke stått till buds, ha barackförläggningar anordnats. Med hänsyn till kostnaderna och för att spara arbetskraft och materiel har man dock sökt i görligaste mån undvika sådana endast för beredskapstiden avsedda anläggningar. Ianspråktagande av redan befintliga lokaler har befunnits ur det allmänna synpunkt vara att föredraga. Ett avgörande skäl har härvid varit osäkerheten om för huru lång tid dessa beredskapsförläggningar skola behöva tagas i anspråk. Under beredskapstiden har det icke vid

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall.

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)
någon tidpunkt varit möjligt att förutsäga huru länge förstärkt försvarsberedskap skall behöva vara anbefalld. Det är fortfarande icke för någon möjligt att avgöra huru länge så kommer att vara erforderligt.

Mot bakgrunden härav får bedömas den i interpellationen berörda frågan om tillämpningen i fall av denna art av rekvisition enligt § 74 regeringsformen. Enligt detta grundlagsrum får rekvisition — såsom interpellanten framhållit — tillgripas blott för att fylla sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses. Det kan i det nu aktuella fallet synas, som om det under den gångna tiden bort vara möjligt att på annat sätt tillgodose det behov som här under nära fyra år förelegat. Utan tvekan förhåller det sig också så, att kronan haft möjlighet att — låt vara för stora kostnader — exempelvis genom anordnande av barackförläggning tillgodose detta behov. Samma är förhållandet även i flertalet övriga fall då rekvisitionslagstiftningen tillämpats. Sålunda torde väl kronan under den förflutna beredskapstiden ha haft möjlighet att genom anordnande av barackförläggningar eller på annat sätt ersätta även de övriga lokaler som tagits i anspråk för beredskapsändamål. Under samma tid har kanske också förefunnits möjlighet att anskaffa fartyg, bilar, flygplan och andra fordon samt annan materiel av olika slag till ersättning för fordon och materiel som tagits i anspråk genom rekvisition. Det kan alltså göras gällande att det legat inom gränsen för det teoretiskt möjliga att efter hand »på annat sätt» ersätta det rekvirerade. Kostnaderna härför hade emellerid blivit enorma och förbrukningen av i rådande krisläge svåresättlig materiel betänkelig ur folkhushållningssynpunkt. Andra måhända mera angelägna beredskapsåtgärder hade säkerligen också måst eftersättas. En snäv tolkning av nämnda grundlagsstadgande skulle alltså leda till de mest allvarliga konsekvenser för det allmänna. En sådan tolkning torde emellertid ej vara avsedd av lagstiftaren. Stadgandets mening måste nämligen vara, att rekvisition må användas därest behovet ej på *för kronan rimliga villkor* kan tillgodoses i annan ordning. Detta utesluter dock icke en avvägning i de särskilda fallen med hänsynstagande till de olägenheter, som rekvisitionen kan medföra för kommuner eller enskilda. Om åt stadgandet gives denna innebörd, är rekvisitionen av Liljevalchs konsthall förvisso i överensstämmelse med lagen, såsom framgår av det följande.

Under den gångna tiden ha vid flera tillfällen undersökningar vidtagits rörande möjligheterna att på annat sätt anskaffa lokaler i ersättning för dem som nu disponeras i konsthallen. Jag skall icke ingå på detaljer utan begränsar mig till att framhålla, att den ändamålsenligaste lösningen befunnits vara att uppföra förläggingsbaracker för den i konsthallen nu inrymda manskapsstyrkan. Kostnaderna för sådana baracker ha, under förutsättning att barackerna erhålla ett relativt gott utförande, beräknats till lägst 350,000 kronor. Skulle barackerna uppföras såsom fältbaracker utan grundläggning och i övrigt på det mest provisoriska sätt, beräknas kostnaderna till omkring 150,000 kronor, utgifter för sanitära anläggningar m. m. oräknade.

Dessa kostnader böra jämföras med de årliga kostnaderna och engångskostnaderna för konsthallens ianspråktagande. Konsthallens styrelse erhåller en ersättning per år beräknad efter 240 kronor för dag under åtta månader, motsvarande omkring 60,000 kronor för år. Denna ersättning, som fastställts genom utslag i besvärsmål hos riksvärderingsnämnden den 5 oktober 1940, motsvarar de inkomster, som kunna antagas ha tillförts konsthallen, därest rekvisitionen ej mellankommit, och innefatta jämväl kostnader för konsthallens normala försörjning med värme, vatten och elektricitet samt utgifter för renhållning m. m. Då kostnader för värme, vatten etc. måste bäras av stats-

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)

verket jämväl för det fall, att särskilda förläggningsbaracker uppföras, bortfaller alltså vid anordnande av barackförläggning endast en del av nämnda årliga utgift av 60,000 kronor. Vad engångskostnaderna beträffar, hänföra sig dessa till lokalernas iordningställande efter rekvisitionen hävande. Vid verkställd besiktning ha dessa kostnader uppskattats till omkring 50,000 kronor — d. v. s. hälften av det av interpellanten angivna beloppet. Av kostnaderna är en avsevärd del att hänföra till golvreparationer.

Av dessa uppgifter framgår, att en barackförläggning, även om den erhåller enklast tänkbara utförande, torde ställa sig för det allmänna fördelaktigt endast om förstärkt försvarsberedskap kommer att råda under ytterligare avsevärd tid.

Emellertid är det givet att de nuvarande förhållandena för konsthallen — liksom för många andra institutioner och enskilda i vårt land — medföra kännbara olägenheter. Även om icke, såsom interpellanten angivit, rekvisitionen kan sägas innebära ett åsidosättande av framtiden donators vilja — hallen har uppförts med anlitan av överskottsmedel i C. F. Liljevalch j:ors donation till allmännyttiga ändamål — är det å andra sidan icke minst med hänsyn till det svenska konstlivets intressen önskvärt, att hallen kan disponeras för sitt egentliga ändamål. Verkställda undersökningar ha utvisat, att genomförandet av 1942 års försvarsbeslut kan komma att medföra behov av viss utökning vid Stockholms örlogsstation av de i fred erforderliga förläggningsutrymmena utöver den utökning som redan kommit till stånd genom en i fjol beslutad barackförläggning. Åt de marina myndigheterna har jag uppdragit att skyndsamt verkställa utredning i ämnet. Det synes icke osannolikt, att resultatet av denna utredning skall kunna bringas under riksdagens bedömande redan i höst eller i varje fall nästa år. Genom en dylik utökning av de normala förläggningsutrymmena vid Stockholms örlogsstation kunna möjligheter erbjudas att redan under beredskapstiden frigöra Liljevalchs konsthall för dess egentliga ändamål. I varje fall bör denna konsthall icke disponeras för förläggningsändamål efter den förstärkta försvarsberedskapens upphörande.

Av det sagda framgår, att jag besvarar den av interpellanten först framställda frågan nekande. Svaret på de båda andra frågorna framgår av vad jag nu yttrat.

Herr Pauli: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar han haft vänligheten att avge på min interpellation och för hans tillmötesgående att låta mig i förväg taga del av svaret. Jag vill också uttala min tillfredsställelse över att han förklarat, att han inte delar den uppfattning, som kommit till synes från marinmyndigheternas sida om att rekvisitionen av Liljevalchs konsthall skall kunna tänkas fortsatt ända till dess förnyad utredning ägt rum angående förflyttning av Stockholms örlogsstation. Frågan härom har han besvarat med ett klart nej. Han har också förklarat, att konsthallen i varje fall icke bör disponeras för förläggningsändamål efter den förstärkta beredskapens upphörande. Som han själv påpekar, är det emellertid inte möjligt för någon att avgöra, hur länge denna beredskap kommer att fortfa. Det kan ännu dröja årtal. Det kan inte vara rimligt att, sedan konsthallen nu redan i nära fyra år genom rekvisitionen varit hindrad att fylla sitt egentliga ändamål, man skulle behöva vänta ända till det europeiska krigets eventuella slut, innan detta tillstånd upphörde. I slutet av sitt svar har statsrådet emellertid antytt, att den utredning han igångsatt angående en utvidgning av de i fred erforderliga förläggningsutrymmena vid Stockholms örlogsstation — såsom en konsekvens av 1942 års försvarsbeslut — snart skulle kunna bli färdig och ett

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)

på denna utredning grundat förslag skulle kunna föreläggas riksdagen redan i höst eller i varje fall nästa år. Genom en sådan utökning skulle, säger han, Liljevalchs konsthall kunna frigöras redan under beredskapstiden. Jag ber att få ta fasta på detta uttalande, som jag hälsar med tillfredsställelse, och jag hoppas, att det perspektiv, som här öppnats, skall leda till att konsthallen senast under loppet av 1944 skall utrymmas av de marina myndigheterna och efter behövlig reparation återställas.

Emellertid har erfarenheten visat, att dylika utredningar ibland kunna dra längre ut på tiden än som beräknats. Det kan därför vara skäl att ta i betraktande även de möjligheter, som under nuvarande förhållanden finnas att skyndsamt bereda det i konsthallen inrymda manskapet andra förläggningslokaler. Jag har i min interpellation tillåtit mig framhålla, att sådana möjligheter under hela tiden förelegat och att det knappast har varit i överensstämmelse med regeringsformens och rekvisitionslagstiftningens ord och mening, att myndigheterna under mer än tre års tid underlåtit att utnyttja dessa möjligheter eller ens på ett uttömmande sätt utreda dem. Vad herr statsrådet har yttrat på den punkten har icke rubbat mig i min uppfattning härvidlag. Detta är ju emellertid väsentligen en praktisk fråga, och det skulle vara rätt ofruktbart att vid detta tillfälle försöka knäcka det grundlagsproblem, den innehåller.

Jag skall heller inte inlåta mig på någon diskussion angående kostnaden för de baracker, som skulle ha kunnat ersätta konsthallen som förläggningslokal. Det framgår dock av statsrådets yttrande, att provisoriska baracker skulle ha kunnat uppföras för en kostnad, som sammanlagt understiger tre års hyra för konsthallen. Man kan ju också tänka på att uppvärmningen av ett behövt antal baracker helt säkert skulle ställa sig betydligt billigare än uppvärmningen av konsthallen, som ur värmeteknisk synpunkt är mycket oekonomisk.

Att utrymme för ett tillräckligt antal sådana baracker kan beredas dels på Skeppsholmen, dels på mark som tillhör örlogsstationen i konsthallens närhet, är konstaterat. Efter vad som har upplysts mig, finns det dessutom möjlighet att inlogera större delen av det nu i konsthallen inkvarterade manskapet i redan befintliga byggnader i örlogsstationens ägo. Det har uppgivits, att sedan sjökrigsskolan i början av detta år förflyttades till Näsby, finns i dess gamla byggnad på Skeppsholmen ett ännu icke utnyttjat förläggningsutrymme om c:a 300 platser, som skulle kunna användas som kasern. Även andra utrymmen lära bli lediga efter föreslagna flyttningar av vissa andra skolförband. Men om man också inte skulle ta sistnämnda utrymmen i anspråk, så vill det synas, som om endast tre eller fyra baracker skulle behövas jämte sjökrigsskolans gamla byggnad — om det nu är riktigt, att denna är disponibel — för att rymma de i konsthallen förlagda 460 sjömännen. Jag har velat påpeka detta för att erinra om att — därest den av statsrådet i utsikt ställda utökningen av flottans förläggningsutrymmen inte inom avsedd tid skulle komma till stånd — det faktiskt synes förefinnas möjligheter att snabbt och utan större ekonomiska uppoffringar för staten skaffa andra förläggningslokaler än konsthallen.

Sedan, som jag hoppas, Liljevalchs konsthall i en snar framtid befriats från vad man skulle kunna kalla ockupationsstyrkorna, återstår frågan om lokalernas reparerande och återställande i det goda skick, vari de enligt vederbörande besiktningssinstrument befunno sig vid rekvisitionen början. Statsrådet upplyser om, att enligt av marinmyndigheterna företagen besiktning av lokalernas nuvarande tillstånd kostnaderna för behövliga reparationer uppskattats till omkring 50,000 kronor, vilket är ungefär hälften av den summa, som jag efter uppgift av konsthallens intendent nämnde i interpellationen. Ur statsfinansiell synpunkt skulle det givetvis vara glädjande, om den skadegörelse och det slitage, som vållats, skulle ställa sig mindre dyrbara för statskassan än jag be-

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)

farat. Å andra sidan är jag inte alldeles säker på att den av statsrådet nämnda besiktningen och uppskattningen till alla delar kan godtagas av konsthallens styrelse, som ju står i ansvar för byggnaden. Ur styrelsens synpunkt måste det vara viktigare, att de företagna reparationsåtgärderna äro ändamålsenliga och så vitt möjligt återställa hallen i dess ursprungliga skick, än att de genom användning av billigt material och för örlogsstationen billig arbetskraft medföra vissa besparingar. Så t. ex. torde det nog bli omöjligt att åter göra lokalerna fullt användbara för sitt ändamål utan att nya parkettgolv inläggas. Detta är ju emellertid detaljer, som i framtiden böra kunna ordnas, kanske lämpligen genom fastighetskontorets medverkan eller under dess kontroll.

Det gläder mig, att herr statsrådet framhållit önskvärdheten av att konsthallen icke minst med hänsyn till det svenska konstlivets intressen kan disponeras för sitt egentliga ändamål. Att dessa och andra kulturintressen böra efter förmåga tillgodoses även i krigs- och beredskapstider, är något som vi väl alla äro överens om; men det är av värde, att det framhålles även av den svenska försvarsmaktens främste målsman.

Huruvida sedan den långvariga militära rekvisitionen av konsthallen skall anses innebära ett åsidosättande av framtiden donators vilja eller icke, är ju en fråga av mera sidoordnad betydelse. Jag vill angående den saken erinra om att det visserligen är sant, att konsthallen uppförts med anlitan av överskottsmedel i grosshandlanden C. F. Liljevalch juniors donation till allmännyttiga ändamål, men att denne i livstiden hade uttryckt sitt intresse för att medverka till åstadkommandet av en byggnad, där konstnärerna kunde få tillfälle att på ett värdigt och tilltalande sätt för allmänheten uppvisa alstran av sin konst. Denna hans önskan hade visserligen inte satts på papperet, men den hade bevitnats av hans vänner, bl. a. bildhuggaren Christian Eriksson, och den följdes pietetsfullt av denne och övriga medlemmar i den kommitté, som på sin tid utarbetade förslaget om konsthallen. Ur moralisk synpunkt kan jag inte finna, att respekten för donators vilja i det här fallet är mindre motiverad än i sådana fall, där uttryckliga testamentsbestämmelser föreligga.

Jag vill sluta med att ånyo uttala mitt tack för interpellationssvaret och särskilt då för det löfte, som synes ligga i dess slutord och som låter skymta en snar befrielse för konsthallen från dess nuvarande användning som kasernbyggnad. Den dag, då detta sker, komma både de inkvarterade flottisterna och de utestängda konstnärerna att känna lättnad och tacksamhet — de förra för att de ha utsikt att få bättre, trevligare och mera lätteldade logement, de senare för att de åter få tillfälle att visa sina verk i landets enda utställningslokal av denna storlek och kvalitet. Till dem, som också ha anledning att önska ett skyndsamt upphörande av marinförläggningen i Liljevalchs konsthall, hör dess styrelse, som genom den långdragna rekvisitionen har hindrats att för utställningsverksamheten utnyttja de gångna årens sällsynt gynnsamma konjunkturen. Men dit böra slutligen också höra regeringen och riksdagen såsom vårdare av rikets finanser. Ty vad staten än möjligen kan ha haft för nytta av denna förläggning, så kan det knappast betvivlas, att den för statskassan har varit, är och blir en dålig affär.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill göra några invändningar mot det anförande, som herr Pauli här har hållit.

För det första bestrider jag att det finns några utrymmen på Skeppsholmen som kunna tagas i anspråk för förläggning av de styrkor, som nu äro inkvarterade i Liljevalchs konsthall. Det råder tvärtom trängsel och stor svårighet att få tillräckliga lokaler på Skeppsholmen. Trots att sjökrigsskolan nyligen flyttat till Näsby, ha nya byggnader uppförts ända in i det sista för att till-

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)
godose det behov som föreligger. Det finnes alltså inga reservutrymmen att taga i anspråk. De uppgifter, som i detta avseende framförts från konsthallens sida, tillhöra icke verklighetens värld.

Vidare är det väl ändå icke riktigt att säga, att tre års hyra skulle täcka kostnaderna för de nya förläggningarna. Med hänsyn till vad jag redan sagt om de normala kostnaderna för värme, vatten och elektricitet m. m. är det alldeles påtagligt att utgifterna för att uppföra baracker räcka till långt mer än tre års förläggning i konsthallen.

Men denna sak är i och för sig ovidkommande, ty det har icke vid något tillfälle under beredskapstiden varit möjligt för de militära myndigheterna att inrätta sig för beredskap under ett, två, tre eller fyra år. Det är icke oss människor givet att ha den kunskap om framtiden, som skulle behövas för någonting sådant.

Jag vill också påpeka att trots de olägenheter, som äro förenade med uppvärmningen av konsthallen, måste det bli mycket dyrare att elda upp fältbaracker än ett hus sådant som detta. Det ha också utredningarna givit vid handen.

Vad slutligen reparationen beträffar, så kommer ju varken konsthallens styrelse eller de militära myndigheterna att avgöra vad som skall vara till fyllest. Alla transaktioner, som behöva ifrågakomma mellan konsthallen och de militära myndigheterna, bestämmas ju i sista hand domstolsvägen, genom riksvärderingsnämnden. Den saken torde därför ur båda parter synpunkt bli löst på ett tillfredsställande sätt eller i varje fall så, att ingen offentlig myndighet har någonting att invända mot resultatet.

Herr Pauli: Herr talman! Jag är givetvis ledsen att höra, att statsrådet anser sig kunna försäkra att inga förläggningsutrymmen finnas tillgängliga på Skeppsholmen. Jag satte ju ett frågetecken för uppgiften att sjökrigsskolans utrymda lokaler skulle kunna vara disponibla för detta ändamål, och jag sade mig alltså ingalunda vara säker på att uppgiften stämde.

Men dessutom berörde jag frågan om tomtutrymmen för eventuella barackbyggnader. Den saken har varit föremål för mycken diskussion under meningsutbytet mellan å ena sidan konsthallens styrelse och å andra sidan olika myndigheter, och det har så småningom framkommit, bl. a. i en skrivelse från befälhavande amiralen, att ett visst utrymme skulle vara tillgängligt på Skeppsholmen och vidare ett något större område på den örlogsstationen tillhöriga marken i närheten av konsthallen.

Vad sedan beträffar möjligheten att uppföra baracker, är det ju sant som statsrådet säger att ingen människa vid en viss tidpunkt under de gångna åren har kunnat säga, om vi behöva baracker för tre eller fyra år framåt eller längre. Ingen är begåvad med en sådan profetisk insikt. Men nog har man vid vissa tidpunkter under det pågående världskriget kunnat förutse, att det skulle dra ganska långt ut. Ingen har begärt att några dyrare byggnader skulle uppföras, utan vad som ifrågasatts har varit provisoriska baracker som, om de efter beredskapstiden icke längre behövas på denna plats, skulle kunna användas någon annanstans. Jag gör icke anspråk på fackkunskap vare sig när det gäller militära angelägenheter eller byggandet av baracker, men som lekman har jag i alla fall intrycket att denna sak borde ha kunnat ordnas.

Uppgiften att kostnaderna för uppvärmningen skulle bli lägre i barackerna än i konsthallen härstamma från håll, som kan anses representera en viss expertis. Allt beror givetvis på hur barackerna äro byggda.

Slutligen är det icke alls min mening att gå in på diskussion angående reparationskostnaderna. Jag har bara velat anmärka, att det inte är alldeles

Ang. rekvisitionen av Liljevalchs konsthall. (Forts.)

säkert att just den summa, som de marina myndigheterna kommit till vid sin besiktning och uppskattning, i det långa loppet skall visa sig stämma. Men det är riktigt som statsrådet säger, att denna sak kommer att avgöras i laga ordning, och till dess få vi väl uppskjuta debatten om reparationskostnadernas verkliga storlek.

Herr statsrådet **Sköld**: Jag vill endast påpeka, att om man går in för att konsthallen som förläggning bör ersättas av fältbaracker, ligger det i sakens natur, och det behövs inte någon stor sakkunskap för att uttröna, att så provisoriskt uppförda byggnader, som därtill uppvärmas av kaminer, måste dra mycket större eldningskostnad än en fastighet, i vilken det finns central värmeledning. Det är säkert som abc. Om herr Pauli i stället tänker sig, att vi skulle bygga baracker för 400,000 kronor med centralvärmeledning, är det möjligt, att läget hade blivit litet annorlunda. Man får välja ett alternativ konsekvent för sin argumentation.

Vidare skulle jag vilja lämna två upplysningar. Vi ha icke kunnat rekvidera så många konsthallar, missionshus, skolor och folkets hus, att det har räckt till för beredskapen, utan vi ha måst bygga flyttbara baracker för många tiotal miljoner kronor. Det finns ingen möjlighet till att vi efter beredskapstidens utgång i fredstid skola kunna draga nytta av alla dessa. Det är självklart, att man då eftersträvar att inte skapa flera sådana baracker än som är absolut nödvändigt.

Därtill vill jag meddela, att det icke kan beredas utrymme på Skeppsholmen för några ytterligare byggnader. Det är fullständigt otänkbart ur brandskyddssynpunkt. Den enda möjlighet som finns är nämligen, att man hugger ned träden och placerar barackerna på gatorna, varvid det skulle bli smala gångar mellan trähusen. Både ur trevnadssynpunkt och med hänsyn till eldfaran är det icke lämpligt att uppföra flera byggnader på Skeppsholmen.

Herr **Pauli**: Jag förstår, att vi inte komma till något resultat i diskussionen om kostnaderna för barackerna och för deras uppvärmning. Detta är som jag redan har sagt en rent teknisk fråga. Det är också möjligt, att inte alla de baracker, som faktiskt ha byggts under beredskapstiden, komma att kunna användas i framtiden. Jag undrar dock, om inte detta kan tänkas med den utvidgning av vårt försvarsväsen, som förestår.

Vad slutligen gäller upplysningen, att det inte finns någon plats på Skeppsholmen för byggande av baracker eller liknande byggnader, så gavs en helt annan upplysning i befälhavande amiralens skrivelse för ett år sedan. Jag har tidigare fått den uppfattningen, att man motsatte sig sådana byggnader under hänvisning till de skador, som skulle drabba Skeppsholmens vackra trädbestånd. Men jag har också hört uppges, att det skulle finnas platser, där detta trädbestånd inte skulle lida någon mera väsentlig skada eller något intrång genom uppförande av sådana baracker.

Jag uppfattar emellertid vad herr statsrådet nu har sagt såsom en bekräftelse på att man från hans och de marina myndigheternas sida helt avvisar varje tanke på provisoriska åtgärder för en annan förläggning av det manskap, som nu är inlogerat i konsthallen. Jag beklagar detta, men jag vill därför knyta så mycket starkare förhoppningar till vad han nyss har ställt i utsikt, nämligen att den blivande utredningen och de därpå grundade förslagen om utvidgning av förläggningsutrymmena vid örlogstationen om möjligt redan till nästa år skola lösa denna fråga. Den är ju dock inte av samma art som en del andra förläggningsfrågor ute i landet, utan den kan verkligen anses tillhöra de ur kulturell synpunkt särskilt behjärtansvärda.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 197—210, bevillningsutskottets betänkanden nr 40, 41 och 46—51, första lagutskottets utlåtande nr 48, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 48—52 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 60—62.

Herr **förste vice talmannen** yttrade: Herr talman! Beträffande ärendenas ordning på morgondagens föredragningslista får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att näst efter jordbruksutskottets utlåtande nr 59 skola uppföras samma utskotts utlåtanden nr 60—62 samt statsutskottets utlåtanden nr 197—202 och 206—210. Övriga ärenden torde uppföras i följande ordning: bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 48—51, första lagutskottets utlåtanden nr 45—48, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46, 48—52, 45 och 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 203—205, bevillningsutskottets betänkanden nr 42, 44, 45, 40, 41 och 47 samt slutligen andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 13.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 57, i anledning av dels väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, dels ock väckt motion om ändring av 10 § lagen om hyresreglering.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 19 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Sedan kamrarna fattat olika beslut angående jordbruksutskottets i utlåtan-
de nr 30 gjorda hemställan beträffande Kungl. Maj:ts i proposition nr 120
framlagda förslag om anslag till Upplysningsverksamhet rörande forsknings-
och försöksarbetet på jordbrukets område ävensom motionen II: 319, såvitt
angick berörda anslagsfråga, och motionen II: 335, företogs nu jämlikt § 65
riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial
nr 53 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i enlighet
med motionerna II: 319, såvitt angår anslagsfrågan, och II: 335 förklara sig
icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 120, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till
Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 120 samt med avslag å motionerna
II: 319, såvitt angår anslagsfrågan, samt II: 335, till Upplysningsverksamhet
rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område för budget-
året 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisat ett anslag av
38,000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och vo-
teringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstnings-
apparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 42.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till
andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 559, som upplästes
och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 47 ja och 130
nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 116 ja
och 172 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse
med nej-propositionen.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**,
som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Gunnar
Anderssons interpellation om lagstiftning angående arbetsblock inom jord-
bruket, och nu yttrade: Herr talman! Med denna kammares tillstånd har herr
Gunnar Andersson riktat följande frågor till mig:

Har statsrådet för avsikt att för innevarande års riksdag — eventuellt under
dess höstsession — framlägga proposition med förslag till lag om arbetsblock
inom jordbruket?

Om så icke skulle vara fallet, vilka äro då skälen härtill?

*Om lagstift-
ning ang.
arbetsblock
inom jord-
bruket.*

Om lagstiftning ang. arbetsblock inom jordbruket. (Forts.)

I början av maj månad 1942 ingåvo arbetsmarknads- och livsmedelskommisionerna gemensamt till socialdepartementet ett förslag till lag om arbetsblock inom jordbruket. Förslaget undergick omedelbart remissbehandling, vilken var i huvudsak avslutad de sista dagarna i samma månad. Efter överväganden i social- och jordbruksdepartementen utfärdades därefter den 18 juli 1942 på jordbruksdepartementets föredragning en kungörelse angående organisation av arbetsblock inom jordbruket, innefattande de delar av lagförslaget, som ägde huvudsakligen administrativ karaktär. På socialdepartementets föredragning fastställdes den 5 februari 1943 dels instruktion för den myndighet som skall utöva den centrala ledningen av arbetsblockorganisationen (riksblockmyndigheten) och dels instruktion för länsblockmyndigheterna.

Med ledning av de yttranden, som avgivits, överarbetades sedermera det ursprungliga förslaget till arbetsblocklag inom riksblockmyndigheten. Ur förslaget utmönstrades därvid de bestämmelser, som intagits i kungörelsen, varjämte även vissa andra ändringar i förslaget vidtogos. Det överarbetade förslaget till arbetsblocklag överlämnades därefter, jämte vissa kungörelseförslag, den 19 april 1943 till socialdepartementet under hemställan, att lagförslaget måtte föreläggas riksdagen.

Efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet vill jag med anledning av de till mig ställda frågorna meddela, att jag icke ansett situationen vara sådan, att ett lagförslag av den innebörd, som det nu ifrågavarande äger — vilket på arbetsblockens medlemmar lägger mycket vittgående skyldighet i fråga om att ställa arbetskraft, dragare och maskinell utrustning till förfogande — nu bör framläggas för riksdagen innan ytterligare överväganden kunnat göras. Till frågan om förslag i ämnet kommer att föreläggas den väntade höstriksdagen kan jag icke nu taga definitiv ställning.

Herr Andersson, Gunnar: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar, som jag erhållit på min interpellation. Jag måste emellertid konstatera, att jag på min fråga, om statsrådet hade för avsikt att för innevarande års riksdag — eventuellt under dess höstsession — framlägga proposition med förslag till lag om arbetsblock inom jordbruket, varken fått ja eller nej till svar. Herr statsrådet meddelar endast, att Ni ännu icke kan taga definitiv ställning till frågan.

I och för sig kan det ju anses lugnande att höra, att herr statsrådet inte anser situationen vara sådan, att ett lagförslag av den innebörd som det nu ifrågavarande bör framläggas för riksdagen. Denna optimism delas emellertid icke av de jordbrukare, som i egenskap av länsblockledare, överblockledare eller blockledare ha att svara för jordbrukets krigsberedskap. Ytterst farligt vore, om de myndigheter och funktionärer, som arbeta för jordbrukets beredskap, inläte sig på optimistiska betraktelser rörande det utrikespolitiska läget. Sådana betraktelser ha tyvärr en särdeles stor förmåga att skapa olust i beredskapsarbetet och äventyra resultatet av detsamma.

Jag kan försäkra herr statsrådet, att vi lantbrukare sannerligen inte äro lågade att i oträngt mål underkasta oss tvångsåtgärder. De ingripanden, som ifrågasättas i arbetsblocklagen, beröra uteslutande utövarna av jordbrukarnärningen. Vid de tillfällen, då lagen bringas i tillämpning, skola jordbrukarna kunna åläggas att ställa maskinell utrustning, dragare och arbetskraft — även den arbetskraft som vederbörande personligen representerar — till förfogande för det kollektiv, som blocket utgör.

Blockorganisationen är uppbyggd med tanke på de förhållanden, som kunna beräknas råda i händelse av vårt lands indragande i krig. I ett sådant läge

Om lagstiftning ang. arbetsblock inom jordbruket. (Forts.)

har man att räkna med omfattande militära inkallelser med mycket kort varsel. Det torde i detta sammanhang icke vara nödvändigt att närmare utveckla den situation, i vilken den för landet livsviktiga jordbruksnäringen skulle råka, därest dylika inkallelser inträffa under en för jordbruket bråd period, exempelvis under sådd eller skörd. Varken tjänsteplikts- eller andra av riksdagen hittills antagna beredskapslagar förslå för att tillfredsställande klara denna situation.

Det är sålunda otänkbart att på ett medelstort eller mindre jordbruk i den inkallade jordbrukarens ställe placera från annat håll överförd arbetskraft. Blockorganisationen syftar till att i ett sådant läge till fullo utnyttja den kvarvarande yrkeskunniga och med ortens förhållanden väl förtrogna arbetsledningen i en större driftsenhet, blocket. Från andra näringsområden eller från andra orter överflyttad arbetskraft, reservarbetskraft, skall i så fall mera effektivt kunna utnyttjas. Det torde emellertid vara alldeles uppenbart, att detta arbete liksom övriga beredskapsuppgifter måste i så god tid som möjligt förberedas, om inte resultatet skall äventyras — och resultatet är i detta fall folkförsörjningen.

Som länsblockledare i Södermanlands län har jag haft sammankomster med överblockledare och blockledare inom samtliga kommuner. Dessa personer äro samtliga aktiva jordbrukare med gott omdöme och allmänt förtroende. Det har därför sitt stora värde att veta, att de framkommit med krav, att statsmakterna i *god tid* måtte ge *klara besked* om hur man skall förhålla sig i ett sådant kritiskt läge, som planläggningen avser. Samma uttalanden ha enligt vad jag försport gjorts även vid liknande sammanträden i övriga län.

Den genomgripande omorganisation av blocken, som ägt rum under det sista året, har syftat till att göra organisationen funktionsduglig. Det måste emellertid fastslås, att detta icke kan bli fallet, så länge inte klara besked givits i de avseenden, som blocklagen behandlar. Lagen är det enda sättet att i ett verkställighetsskede på ett rationellt sätt få samtliga jordbrukare med i arbetet, och den är också den enda grundval, på vilken instruktioner för funktionärerna kunna utarbetas. Hur skall överhuvud taget riksblockmyndigheten kunna utfärda nödiga instruktioner *nu*, när den inte vet, om dessa instruktioner *sedan* komma att stämma med den lag om arbetsblock som en gång, när det gäller, måste komma?

Den föreslagna lagen har karaktären av en beredskapslag, och dess ikraftträdande är sålunda beroende av ett nytt regeringsbeslut samt riksdagens godkännande. Häri ligger en garanti för att lagen icke kan komma att missbrukas och icke heller sättas i funktion i ett skede, då den icke är oundgängligen nödvändig. Det är emellertid enligt min mening *ohjälpligt för sent* att börja diskutera de frågor, som lagen behandlar, först då krisen är över oss. Då är det i stället tid att *verkställa* tidigare planlagda åtgärder.

Statsrådet har ännu icke kunnat taga ställning till det ifrågavarande lagförslaget, fastän överväganden pågått sedan våren 1942, utan anser att »ytterligare överväganden» måste göras, detta med hänsyn till ifrågavarande lagförslags ingripande innebörd. Jag har svårt att förstå, vilka ytterligare överväganden, som herr statsrådet anser vara nödvändiga, innan lagen förelägges riksdagen, men jag förutsätter att herr statsrådet i varje fall anser det vara angeläget att dessa nya överväganden företagas med största möjliga skyndsamhet.

Min personliga uppfattning — som jag kommit till under mitt arbete som länsblockledare i Södermanlands län — är att jordbrukets beredskap i form av blockorganisation behöver lagligt stöd — i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag till lag, som utarbetats av riksblockmyndigheten och överlämnats

Om lagstiftning ang. arbetsblock inom jordbruket. (Forts.)
till statsrådet — för att överhuvud taget kunna fylla sin uppgift vid krig eller krigsfara. Jag ser alltså, herr statsråd, en allvarlig fara för vår jordbruksberedskaps effektivitet i den omständigheten, att den — trots upprepade anhållanden därom hos regeringen — icke fått lagens stöd.

Till mitt tack för herr statsrådets svar vill jag foga en enträgen vädjan om att herr statsrådet måtte till innevarande års riksdag under dess höstsession framlägga proposition med förslag till lag om arbetsblock inom jordbruket.

Anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Föredrogos och bordlades ånyo andra lagutskottets utlåtanden nr 55 och 57.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 9 april 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 244, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två inom riksdagen vid dess början väckta likalydande motioner, nämligen I: 92 av herrar *Näsström* och *Edin* samt II: 145 av herr *Andersson* i Alfredshem m. fl., vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om att mom. 6 i kungörelsen den 28 mars 1941 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 16 september 1933 (nr 549) angående statsbidrag till vissa väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo måtte få den ändrade lydelse, som i motionerna angivits.

Anslag till
vägbyggnader
å skogar i
enskild ägo
m. m.

Anslag till vägbyggnader å skogar i enskild ägo m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, 1) att riksdagen måtte i anledning av förevarande proposition till Skogsvård m. m.: Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

2) att de likalydande motionerna I:92 och II:145 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anført och föreslagit.

Herr Näsström: Herr talman! Då dessa skogsvägar äro av utomordentligt stor betydelse, framför allt för Norrland, ber jag att å motionärernas vägnar få framföra ett tack till jordbruksutskottet för att det i huvudsak bifallit vår motion.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckt motion.

*Anslag till
skogsstyrelsen
m. m.*

I en till riksdagen den 21 maj 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition nr 278, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels för skogsstyrelsen fastställa ny personalförteckning samt godkänna ändrad avlöningsstat ävensom för budgetåret 1943/44 under nionde huvudtiteln anvisa till avlöningar ett förslagsanslag av 107,000 kronor och till omkostnader ett förslagsanslag av 40,000 kronor, dels ock för skogsvård m. m. för budgetåret 1943/44 under nionde huvudtiteln anvisa till skogsvårdens befrämjande ett anslag av 700,000 kronor, till ersättning för kostnader föranledda av 1932 års lappmarkslag m. m. ett anslag av 800,000 kronor och till ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m. ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att medel skulle beräknas för anställande hos skogsstyrelsen av en byråinspektör i lönegrad Eo 24, en amanuens i lönegrad Eo 18 och ett skrivbiträde i lönegrad Eo 2.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 304, av herr *Manner-skantz*, vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande vid skogsstyrelsen av en byråinspektörs-, en amanuens- och en skrivbiträdestjänst; att alltså ur personalförteckningen skulle utgå 1 byråinspektör i lönegrad Eo 24; samt att anslaget till skogsstyrelsens avlöningar skulle bestämmas till 83,000 kronor och anslaget till omkostnader till 28,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopande grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition och med avslag å motionen I: 304,

- 1) för skogsstyrelsen fastställa i utlåtandet införd personalförteckning;
- 2) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för skogsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;
- 3) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa
 - a) till Skogsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 107,000 kronor;

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

- b) till Skogsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 40,000 kronor;
 c) till Skogsvård m. m.: Skogsvårdens befrämjande ett anslag av 700,000 kronor;
 d) till Skogsvård m. m.: Ersättning för kostnader föranledda av 1932 års lappmarkslag m. m. ett anslag av 800,000 kronor;
 e) till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m. ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

I motiveringen hade utskottet under rubriken Skogsstyrelsen: Avlöningar anfört:

»Utskottet delar departementschefens uppfattning att, innan ytterligare erfarenhet vunnits rörande arbetsuppgifterna inom skogsstyrelsen, återhållsamhet bör iakttagas med avseende på inrättandet av nya tjänster hos styrelsen. Emellertid kan utskottet icke ansluta sig till den i ärendet väckta motionen om att ingen som helst personalökning nu må komma till stånd. Enligt vad utskottet funnit synes den av departementschefen förordade förstärkningen av styrelsens arbetskrafter kunna vara erforderlig. Utskottet tillstyrker sålunda att medel beräknas för anställande av en byråinspektör i lönegrad Eo 24, en amanuens i lönegrad Eo 18 och ett skrivbiträde i lönegrad Eo 2 samt för ytterligare extra arbetskraft ävensom för överflyttning på styrelsens avlöningsstat av den nuvarande arvodesbefattningen såsom skogsvägkonsulent, till vilken avlöningen nu utgår från anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. I anledning av förslaget att sekreteraren hos styrelsen i fortsättningen skall benämnas byrådirektör har inom utskottet uttalats viss tveksamhet angående lämpligheten härav, men utskottet har likväl icke ansett sig böra avstyrka denna omändring. Liksom departementschefen finner utskottet icke tillräcklig anledning föreligga att upptaga ett särskilt arvode åt överdirektörens ställföreträdare.

I enlighet med departementschefens anslagsberäkningar, som icke föranleda någon utskottets erinran, uppgår styrelsens avlöningsanslag för nästa budgetår till sammanlagt 107,000 kronor, innebärande en anslagsökning med 36,000 kronor.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gabrielsson* och *Jacob Hansson*, friherre *Beck-Friis* samt herrar *Näslund*, *Anderberg* och *Svedberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande beträffande Skogsstyrelsen: Avlöningar bort hava följande lydelse:

»Utskottet delar — — — (lika med utskottet) — — — vara erforderlig. När utskottet intagit denna ståndpunkt, har emellertid utskottet utgått ifrån att förnyade krav på ytterligare utökning av styrelsens personal icke skola behöva ifrågakomma, så länge någon väsentlig förändring i arbetsuppgifterna icke påvisats. Utskottet tillstyrker — — — (lika med utskottet) — — — 36,000 kronor.»;

2) av herr *Näslund* med avseende på utskottets utlåtande under rubriken Skogsvård m. m.: Ersättning för kostnader föranledda av 1932 års lappmarkslag m. m.;

3) av herr *Svensson* i Ljungskile, vilken ansett, att utskottets utlåtande i vissa angivna delar bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande proposition och motionen I: 304,

1) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för skogsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

2) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

- a) till Skogsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 83,000 kronor;
- b) till Skogsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 33,000 kronor;
- c) till Skogsvård m. m.: Skogsvårdens befrämjande ett anslag av 700,000 kronor;
- d) till Skogsvård m. m.: Ersättning för kostnader föraniedda av 1932 års lappmarkslag m. m. ett anslag av 800,000 kronor;
- e) till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m. ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

I den av herr Svensson i Ljungskile förordade motiveringen hade anförts bland annat:

»Utskottet delar departementschefens uppfattning att, innan ytterligare erfarenhet vunnits rörande arbetsuppgifterna inom skogsstyrelsen, återhållsamhet bör iakttagas med avseende på inrättandet av nya tjänster hos styrelsen. Någon förändring av de arbetsuppgifter, som beräknades vid styrelsens inrättande år 1941, synes icke ha påvisats. Visserligen kan styrelsens arbetsbelastning ha påverkats av vissa tillkomna utredningsuppdrag, men detta förhållande synes utskottet icke böra tillmätas vikt i detta sammanhang, eftersom därav eventuellt ökat behov av arbetskraft torde böra tillgodoses i annan ordning. I nuvarande läge finner sålunda utskottet i likhet med vad som anförts i den föreliggande motionen anledning saknas att tillstyrka förstärkning av styrelsens arbetskrafter. Emellertid vill utskottet icke motsätta sig, att skogsväggkonsulentens arvode, vilket nu utgår från anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo, upptages på styrelsens avlöningsstat. I anledning av förslaget att sekreteraren hos styrelsen i fortsättningen skall benämnas byrådirektör har inom utskottet uttalats viss tveksamhet angående lämpligheten härav, men utskottet har likväl icke ansett sig böra avstyrka denna omändring. Liksom departementschefen finner utskottet icke tillräcklig anledning föreligga att upptaga ett särskilt arvode åt överdirektörens ställföreträdare.

Vad utskottet anförst föranleder vissa jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag till personalförteckning och avlöningsstat för styrelsen. Den nu gällande personalförteckningen torde kunna bibehållas oförändrad och ny personalförteckning sålunda icke behöva fastställas av riksdagen. I avlöningsstaten torde anslagsposten avlöningar till övrig icke-ordinarie personal böra minskas med de belopp, som beräknats för inrättande av en byråinspektors-, en amanuens- och en skrivbiträdestjänst samt för höjning av beloppet för tillfällig arbetskraft, eller med (8,000 + 5,600 + 2,400 + 5,000 =) 21,000 kronor till 40,000 kronor. Posten rörligt tillägg torde kunna nedbringas med 3,000 kronor till 8,000 kronor. Övriga poster i den av Kungl. Maj:t uppgjorda avlöningsstaten påverkas icke av utskottets ändringsförslag. Till avlöningar vid styrelsen under nästa budgetår skulle sålunda behöva anvisas ett anslag av 83,000 kronor.»

Herr Anderberg: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande ha sex av jordbruksutskottets ledamöter från denna kammare antecknat sig som reserveranter beträffande motiveringen.

Det förhåller sig så, att då riksdagen år 1941 inrättade skogsstyrelsen, hade ingen tänkt sig att man så snart efteråt skulle komma fram med förslag till en så kraftig utbyggnad, som här föreslås från skogsstyrelsens sida. Utredningsmannen hade från början föreslagit en avlöningsstat på 94,300 kronor, men riksdagen biföll endast en stat på 71,000 kronor. Nu i år har skogsstyrelsen gått in till Kungl. Maj:t med begäran om en utökning av styrelsen med en hel del tjänster, så att man kommit upp i en avlöningsstat på 127,000 kronor.

Detta förslag har departementschefen icke ansett sig kunna gå med på. Det

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

har också utsatts för stark kritik såväl från statskontoret som från lönenämnden. Det är inga nya arbetsuppgifter, som ha tillkommit för skogsstyrelsen. Det förekommer visserligen vissa utredningsuppdrag, men till dessa kan man använda annan arbetskraft. Lönenämnden gör också ett mycket kraftigt uttalande, och styrelsens motivering har icke övertygat lönenämnden om att något behov av utvidgning föreligger i den utsträckning som styrelsen ansett erforderlig.

Det är därför departementschefen icke ansett sig kunna gå med på ett större anslag än vad propositionen och nu även utskottet föreslår. Det är visserligen en reservant, som icke tillhör denna kammare, som yrkat avslag på propositionen, men inom utskottet har man varit rätt tveksam, och det var först efter en mycket grundlig diskussion som man kom fram till ett tillstyrkande av departementschefens förslag. Utskottet skriver dock i motiveringen ganska restriktivt, och vi sex reservanter ville, att utskottet ännu starkare skulle ge uttryck åt sin tveksamhet. Det heter i utskottets utlåtande, att »återhållsamhet bör iakttagas med avseende på inrättandet av nya tjänster hos styrelsen. Emellertid kan utskottet icke ansluta sig till den i ärendet väckta motionen om att ingen som helst personalökning nu må komma till stånd». Så långt äro vi eniga. Men sedan ville, som sagt, vi reservanter ha ett ännu mer restriktivt skrivsätt, och vi föreslå följande lydelse i fortsättningen på utskottets motivering: »När utskottet intagit denna ståndpunkt, har emellertid utskottet utgått ifrån att förnyade krav på ytterligare utökning av styrelsens personal icke skola behöva ifrågakomma, så länge någon väsentlig förändring i arbetsuppgifterna icke påvisats.»

Det är ju klart att det står utskottet fritt ett kommande år att, oavsett om denna motivering godtages eller ej, motsätta sig eventuella nya förslag från skogsstyrelsens sida. Det är inte heller säkert att departementschefen, med hänsyn till den ställning han intagit i frågan i år, kommer att godtaga förslag om ytterligare utökning av skogsstyrelsen. Men vi ha från reservanternas sida dock velat framhålla detta, emedan vi ville mera bestämt poängtera, att vi varit mycket tveksamma redan när det gäller det förslag, som nu här föreligger. Vi ha också velat säga ut att därest det tillkommer nya arbetsuppgifter — det har ju varit ifrågasatt att skogsvårdsstyrelsernas medelsförvaltning skulle handhas eller kontrolleras av skogsstyrelsen — får givetvis såväl departementschefen som riksdagen taga under övervägande de åtgärder, som då bli erforderliga.

I år var emellertid motiveringen för en utökning ganska svag. Men vi stannade ändå för ett beslut i denna riktning, närmast därför att 1941 års riksdag icke antog det förslag, som utredningen hade tänkt sig, utan vidtog en del ändringar och gjorde en del nedskärningar i detta — det var sålunda skälet till att utskottet till slut gick med på departementschefens förslag.

Reservanternas yrkande gäller alltså motiveringen och icke själva hemställan, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gabrielson m. fl. framburna reservationen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Som synes har jag anslutit mig till utskottets förslag, men jag vill börja med att säga att jag givetvis kan instämma i reservanternas uppfattning så till vida, att även jag anser, att man bör gå fram med stor försiktighet när det gäller inrättandet av nya tjänster. Dock har jag i detta fall icke kunnat ansluta mig till reservationen.

Det är måhända lämpligt att vid detta tillfälle ge en redogörelse för skogsstyrelsens sammansättning för närvarande. Skogsstyrelsen inrättades ju år 1941 och består nu av en chef, som är överdirektör, en byråchef, en sekreterare i 26:e

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

lönegraden och en amanuens. Vidare tjänstgör inom styrelsen en vägkonsulent, vilkens avlöning hittills utgått från anslaget till skogs- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. Nu har skogsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om en utvidgning av styrelsens personal därhän, att det skulle tillsättas en byrådirektör i 26:e lönegraden, en byråinspektör i 24:e, en notarie i 21:a och en amanuens i 18:e lönegraden. Samtidigt har skogsstyrelsen begärt uppflyttning av sekreteraren till byråchef i 30:e lönegraden, varjämte föreslås överflyttning av den hittillsvarande byråchefen på ordinarie stat. Denna skulle även vara ställföreträdare för överdirektören. Vidare kan jag nämna, att det i samma skrivelse föreslogs en överflyttning av vägkonsulenten på skogsstyrelsens stat såsom extra ordinarie tjänsteman i 24:e lönegraden. Dessutom föreslås anställande av kontorister och kanslibiträden.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna gå med på allt vad skogsstyrelsen i denna skrivelse föreslagit, utan i den proposition, som är avlämnad till årets riksdag, har föreslagits allenast inrättandet av en befattning såsom byråinspektör i lönegrad Eo 24 och en amanuens i Eo 18 samt ett skrivbiträde i lönegrad Eo 2. Det är alltså en ganska betydande prutning som Kungl. Maj:t vidtagit i det förslag som skogsstyrelsen inlämnat till Kungl. Maj:t. Vidare har Kungl. Maj:t ansett att vägkonsulenten skall överflyttas på styrelsens stat som extra befattningshavare med arvode. Detta förutsattes också vid det tillfälle, då man medgav hans anställande.

Vad då först beträffar den föreslagna byråinspektörsbefattningen, tror jag att starka skäl tala för att denna befattning inrättas. Jag tar mig i det fallet friheten att hänvisa till vad utskottet skrivit i sitt utlåtande på sidan 9 — därav framgår ju tydligt, att det är av behovet påkallat att denna befattning inrättas. Dess innehavare skulle närmast ha till uppgift att övervaka skogsvårdsstyrelsernas medelsförvaltning, vilket enligt instruktionen för skogsstyrelsen åligger styrelsen. Med de tjänstemän, som för närvarande finnas inom styrelsen, torde det knappast vara möjligt för styrelsen att fullfölja denna uppgift på ett effektivt sätt. Vidare har skogsstyrelsen också att övervaka skogsvårdsstyrelsernas verksamhet i stort, varvid flera nya uppgifter ha tillkommit under den tid styrelsen varit i verksamhet.

Det kan vid detta tillfälle måhända vara lämpligt att nämna något om de ärenden, som skogsstyrelsen under den tid den varit i verksamhet haft att handlägga. Skogsstyrelsen började sin verksamhet den 1 juli 1941 och var alltså i gång endast halva detta år. Jag skall därför taga de siffror, som avse hela år 1942. Antalet under detta år diarieförda ärenden var 368 och utgående expeditioner 1,499, utgående smärre skrivelser, förfrågningar o. s. v. samt handläggningar 505. Antalet remisser har under samma år varit icke mindre än 68, och därav har det varit remisser av större omfattning till ett antal av 27 stycken. Vad beträffar sammanträden, som styrelsen haft under nämnda år, har hela styrelsen sammanträtt 16 gånger, och dessutom har det varit sammanträden med överdirektören och tjänstemän 29 gånger. Vidare har det under året skickats ut 56 cirkulär till skogsvårdsstyrelserna, och slutligen har det meddelats beslut över ett antal besvär över avverkningsförbud o. s. v. Detta var endast några stickprov på vad styrelsen haft att uträtta.

Jag vill upprepa, att jag instämmer med reservanterna därutinnan, att man bör vara försiktig när det gäller inrättandet av nya tjänster i allmänhet. Men det är väl på samma gång så, att om ett statens verk är i verkligt behov av ett antal tjänstemän, måste det vara i högsta grad oekonomiskt att låta verket lida brist på arbetskraft.

Beträffande skogsvårdsstyrelserna har departementschefen i propositionen

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

anfört att han finner det »angeläget, att skogsvårdsstyrelserna vid utövandet av sin verksamhet lämnas största möjliga handlingsfrihet. Beträffande de skogsvårdande uppgifterna, där största möjliga hänsyn måste tagas till föreliggande lokala förhållandena vid ärendenas behandling, torde också enighet råda därom att avgöranden så långt ske kan böra träffas av de lokala organen.»

Jag vill betona att vad departementschefen i detta stycke anfört har utskottet understrukit i sitt utlåtande, där det på sidan 7 heter: »Utskottet finner i likhet med departementschefen det angeläget, att skogsvårdsstyrelserna vid utövandet av sin verksamhet lämnas största möjliga handlingsfrihet. Emellertid synes det jämväl utskottet naturligt, att statsmakterna erhålla möjlighet att åtminstone i stort sett kontrollera användningen av de medel, som ställas till skogsvårdsstyrelsernas förfogande. Till vad som i sådant syfte föreslagits i propositionen vill utskottet därför giva sin anslutning.»

Vidare är det en annan sak som det också kan vara lämpligt att omnämna. För närvarande äro ju lönerna till skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare ganska ojämnt fördelade. Jag har erfarit att den högst avlönade länsjägmästaren skulle betalas med ett belopp på icke mindre än 20,000 kronor, under det att den lägst avlönade inte har mer än 8,000. För närvarande ha skogsvårdsstyrelserna rättighet att var och en inom sitt område bestämma dessa löner. Detta kan icke vara riktigt, alldenstund lönerna till stor del utgå av statsmedel. Nu är det ju meningen att man skall få en reglering till stånd beträffande dessa löner, och jag tror att det är nödvändigt att härvidlag komma fram till åtgärder så fort sig göra låter.

Jag skall, herr talman, inte längre upptaga tiden, utan med dessa få ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Herr talman! När skogsstyrelsens tillkomst beslutades år 1941, var jag för min del, och flera med mig, inte alls övertygad om nyttan och behövligheten av att inrätta detta nya ämbetsverk. I all synnerhet ansåg jag att det inte var behövt att göra det just nu under kriget. Riktigheten av denna uppfattning har nog snarast förstärkts under de år, som skogsstyrelsen verkat. Det saknas heller icke exempel på att åtgärder från dess sida vidtagits, som varit till direkt skada för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet — det vågar jag här påstå. Det finns påvisat ett exempel på detta i årets dechargebetänkande, och de saker, som där äro framhållna, innehålla ändå inte hela sanningen.

Nu är det inte enbart detta som gjort, att jag i år väckt en motion om avslag på de utökningar av personalen inom skogsstyrelsen, som begärts, utan det är även av andra skäl. Jag anser nämligen, att vi inte böra medverka till att den sedvanliga utvecklingsgången här får äga rum. Man börjar först så vackert med små anspråk, när man inrättar något nytt verk. Så ökar man en smula varje år. Sedan, när man ser, att det blir en smula svårare att få en ytterligare utvidgning, så skapar man fram nya arbetsuppgifter, och så tar man dessa som motiv för att skaffa ytterligare nya avdelningar och ny personal. Och till slut har man kommit därhän, att man fått ett riktigt gentilt och stort och praktiskt ämbetsverk, eventuellt med en generaldirektör i spetsen.

På det viset tycker jag inte att det skall gå till. Skall man skapa en ny institution, bör man från början noga göra klart för sig, vad man vill tillmäta den för uppgifter, så att inte uppgifterna uteslutande få skapas fram under årens lopp. Annars blir det ju så, att man, om uttrycket tillåtes, lurar den beslutande församlingen in på en sak, som sedan blir svår att rätta till.

Nu ha herr Anderberg och hans medreservanter haft ögonen öppna för denna synpunkt, efter vad jag kan förstå. De ha velat säga ifrån, att det inte får

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

gå till på detta sätt, men de ha inte velat gå från halv- till helmesyr och avslå vad som här begäres. Enligt vad jag har kunnat få fram ur propositionen och de avgivna remissvaren, är det inte så ofrånkomligt med dessa personalökningar. Det skulle säkerligen inte bli någon annan följd av ett bifall till mitt avslagsyrkande än att skogsstyrelsen finge avstå från att utvidga sin verksamhet.

Vid utskottsbehandlingen vet jag att man var synnerligen tveksam, och en av utskottets ledamöter, herr Svensson i Ljungskile, har avgivit en reservation, som så gott som fullständigt sammanfaller med min motion. Den skiljer sig från motionen endast därutinnan, att den går med på att man ökar ur omkostnadsanslaget något med hänsyn till att skogsvägkonsulenten skall flyttas över på styrelsens stat och att detta kan beräknas öka belastningen på anslaget till resekostnader och expenser. Denna reservation har jag, herr talman, inte någon svårighet att ansluta mig till, och därför kommer jag för min del att yrka bifall till densamma. Det innebär en besparing på löneanslaget i jämförelse med propositionen och utskottets förslag med 24,000 kronor för år räknat och på omkostnadsanslaget med 7,000, eller tillsammans 31,000 kronor. Det är visserligen inte något särdeles stort belopp, men viljan att hålla igen på utgifterna anser jag bör taga sig faktiska uttryck även när inte beloppen äro så stora. Och då jag för min del i motsats till utskottets ärade ordförande anser, att det inte med säkerhet är nödvändigt med dessa utökningar, tror jag inte man behöver tveka inför denna möjlighet till sparsamhet. Samtidigt understryker man därmed ännu kraftigare, att skogsstyrelsen nu inte bör inrikta sig på att vidga ut sig år efter år för att slutligen bli ett mycket stort verk, vilket jag för min del knappast anser vara behövt eller ens till skogsskötselns gagn.

Jag hoppas att de synpunkter jag här framhållit samt den allmänna sparsamhetssynpunkten måtte resultera i att kammarens ledamöter inte bara rent schablonmässigt godtaga utskottets förslag, utan frångå denna gamla vanliga praxis och ansluta sig till den reservation, som jag här förordat. Om så inte skulle bli fallet, tycker jag att det minsta man bör göra är att gå med på den reservation, som herrar Gabrielsson och Anderberg m. fl. ha avgivit, för att därigenom markera en mera fast och bestämd ståndpunkt i denna fråga.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till herr Svenssons reservation.

Häri instämde herr *Nisser*.

Friherre Beck-Friis: Herr talman! Beträffande personalförteckning och avlöningsstat för skogsstyrelsen har jag varit enig med utskottsmajoriteten om att propositionen bör bifallas. Jag hörde till dem, som på sin tid inte alls voro övertygade om nödvändigheten att inrätta detta nya ämbetsverk, men sedan det väl tillkommit, bör det givetvis ha så pass stora anslag, att det kan fullgöra sina åligganden. Såsom herr Mannerskantz i sin motion framhållit, ha emellertid farhågorna besannats, att skogsstyrelsen visar en tendens att vilja svälla ut till ett stort ämbetsverk, i varje fall större än vad som avsågs vid dess tillkomst. Därför har jag tillsammans med fem andra ledamöter av jordbruksutskottet ansett, att det borde sägas ut i motiveringen till utskottets utlåtande, att nya krav på ytterligare ökning av styrelsens personal icke skola behöva ifrågakomma, så länge någon väsentlig förändring av skogsstyrelsens arbetsuppgifter icke kunnat påvisas. Detta är ju en rätt rimlig begäran, och jag tycker, att särskilt de, som föra sparsamhetens talan, borde vara reservanterna tacksamma för att de intagit denna ståndpunkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Gabrielsson m. fl. avgivna reservationen.

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

Herr Näslund: Herr talman! Såsom kammarens ärade ledamöter finna, har jag vid det föreliggande utskottsutlåtandet avgivit en blank reservation, och jag skall be att med några ord få ange anledningen härtill.

Såsom framgår av utskottets utlåtande, har skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län kommit i en synnerligen svår ekonomisk ställning. Med anledning därav har statskontoret påpekat, att Västerbottens läns skogsvårdsstyrelse bör bli föremål för en särskild undersökning, en undersökning som skogsvårdsstyrelsen icke har någon som helst anledning att göra någon erinran mot, utan tvärtom är mycket tacksam för. Jag kan inom parentes nämna, att skogsvårdsstyrelsen själv under hand hos skogsstyrelsen bett om en sådan undersökning. Vad som emellertid gjort mig litet tveksam är, att en sådan undersökning anses påkallad allenast för Västerbottens län. Jag har nämligen en känsla av att det finns flera skogsvårdsstyrelser som arbeta under ungefär samma tunga ekonomiska förhållanden. Jag anser därför att det skulle vara lämpligt, dels för att få ett bättre jämförelsematerial och dels för att få klarhet om hur det mera allmänt ligger till på detta område, att den ifrågasatta undersökningen utsträcktes även till andra skogsvårdsstyrelser som äro jämförliga med Västerbottens läns. Det är huvudanledningen till att jag antecknat denna blanka reservation, och jag har nu velat tillkänna detta i kammaren.

Jag skall helt naturligt inte tillåta mig att fälla något omdöme om den verksamhet, som bedrivits av skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län. Den blivande utredningen kommer säkert att ge svar på de frågor, som man i detta sammanhang har anledning att uppställa. När jag nu har begärt ordet, kan jag emellertid inte underlåta att fästa uppmärksamheten på att skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län år 1934 fick övertaga värden av lappmarksskogar som, om man inräknar husbehovsskogarna, omfatta inte mindre än 11,437 kvadratkilometer produktiv skogsmark. Det är ett område, inom vilket man med lätthet kan placera Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands läns skogsvårdsstyrelsernas områden. Om man dessutom betänker, att den lag, som gällde t. o. m. år 1934, icke var någon skogsvårdslag i egentlig mening, varför skogsvärden var eftersatt i oerhörd hög grad, är det ju uppenbart, att det fanns ett mycket stort arbetsfält för Västerbottens läns skogsvårdsstyrelse. När skogsvårdsstyrelsen nu på den korta tiden av tio år tack vare en dugande länsjägmästare och en personal, som haft ett gott handlag med skogsägarna, har kunnat väcka ett så stort intresse för skogsvärden, att de tillgängliga medlen icke medge, att man kan effektuera alla förfrågningar om biträde i olika avseenden för skogsvärdens befrämjande, är det uppenbart, att man får ta under allvarligt övervägande, huruvida man inte ur rent nationalekonomiska synpunkter bör gå in för att bevilja de medel, som äro erforderliga för att denna produktiva verksamhet inte skall behöva stoppas. För att ytterligare understryka angelägenheten av detta ber jag att få erinra om de uttalanden från mycket auktoritativt håll som gjorts vid den pågående Härnömässan, där det t. ex. i går framhölls, att ingenting bör eftersättas i fråga om skogsvärden, särskilt med hänsyn till de stora virkesuttag som nu ske och den situation som industrierna på grund av de minskade skogstillgångarna inom en snar framtid komma att stå inför.

Jag har, herr talman, velat säga dessa ord för att kammarens ledamöter skola få en riktig bakgrund, mot vilken man skall bedöma det handlingssätt, som skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län valt, när den överskridit de tillgängliga anslagen. Jag bestrider inte detta faktum, och jag hör själv till dem, som äro mycket angelägna om att pengarna skola användas på rätt sätt. Jag skall emellertid inte göra något uttalande om *hur* de använts, utan det kommer den

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

blivande undersökningen säkerligen att ge vid handen. Jag vill endast understryka, att skogsvårdsstyrelsen har haft att välja mellan att begränsa verksamheten inom dessa områden, där intresset för skogsvården har varit så starkt, eller att överskrida anslagen. I den situationen har skogsvårdsstyrelsen pressat sig till det allra yttersta, vilket lett till att man nödgats röra sig med lånemedel. I utskottets utlåtande påpekas det, att skogsvårdsstyrelsen år 1934 utrustades med ett rörelsekapital på 150,000 kronor, varav 93,000 kronor nu förbrukats. Jag vill erinra om att när detta anslag kom till, hade skogsvårdsstyrelsen från den 1 oktober 1933 till slutet av juli 1934 icke haft ett öre att röra sig med annat än lånade pengar. Det berodde naturligtvis på ett förbiseende att det inte fanns några pengar till förfogande, när skogsvårdsstyrelsen övertog verksamheten. De 150,000 kronorna voro avsedda att användas just för att klara den skuldsättning, som uppstått före den dag, då statsbidrag och skogsvårdsavgifter stodo till skogsvårdsstyrelsens förfogande.

Herr talman! Jag ber att få sluta med att uttala den förhoppningen, att departementschefen skall finna det möjligt att i den utsträckning, som man kan anse att Västerbottens läns skogsvårdsstyrelse har använt pengarna på riktigt sätt, tillgodose det trängande behov av ökade anslag som föreligger. Vad beträffar utskottets utlåtande i övrigt, ber jag att med åberopande av den motivering, som friherre Beck-Friis anfört, få yrka bifall till den av herr Gabriellsson m. fl. afgivna reservationen.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Med hänsyn till den betydelse, som den svenska skogen har för vårt näringsliv och vårt folkushåll, torde alla vara eniga om att söka göra det bästa möjliga för att få till stånd en tillfredsställande skogsproduktion och den mest ändamålsenliga användning av skogens produkter. Skogsvårdsstyrelserna i de olika länen ha ju som sin stora uppgift att befrämja skogsvården, övervaka utnyttjandet av skogarna och försöka fostra den skogsägande allmänheten till att göra sitt bästa när det gäller skogarnas vård. Enligt mitt förmenande ha skogsvårdsstyrelserna också skött sin uppgift på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt.

Redan då skogsvårdsstyrelserna under de friare former, som funnos före den nuvarande organisationen, sysslade med sitt arbete i skogsvårdens tjänst, ansågo de själva att ett centralt organ var nödvändigt, och de skapade även ett dylikt. Anledningen till att de bildade detta centrala organ var närmast att de ansågo, att de olika skogsvårdsstyrelserna ute i länen icke borde få handla var för sig ungefär så som de tyckte, utan de ville ha ett centralt organ som skulle övervaka de olika skogsvårdsstyrelsernas åtgärder och bidragsbehov samt kontrollera, hur anslagen användes — det är ju ganska ansenliga summor som gå till skogsvårdens främjande. Skogsvårdsstyrelserna ute i länen voro således redan på ett tidigt stadium på det klara med att utvecklingen gick i den riktningen, att det inte kunde anses riktigt, att de olika skogsvårdsstyrelserna handlade var för sig utan kontakt med varandra och utan något organ som kontrollerade hela verksamheten. 1936 års skogsutredning fick så i uppdrag att försöka finna den organisationsform, som kunde anses behövligen med hänsyn till utvecklingen på skogsvårdens område. Utredningen skulle undersöka, huruvida den fria sammanslutning, som redan fanns, skulle fortsätta eller huruvida man med hänsyn till det alltmer ökade statsintresset för skogarnas vård, skötsel och avkastning behöfde vidtaga andra åtgärder. Sedan utredningsmännen gjort sina undersökningar, framlade de ett ganska vittgående förslag. De förmenade, att utvecklingen gick i den riktningen, att det med hänsyn till statens intresse av en god skogsvård och statens stora bidrag till skogsskötseln borde vara en statlig institution, som övervakade det hela.

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

Jag har för min del alltid försökt att föra utvecklingen på detta område så försiktigt framåt som möjligt. Herr Anderberg påpekade, att riksdagen ändrade det förslag till organisation av skogsstyrelsen, som förelåg första gången, och skar ned det, men jag vill understryka, att organisationen skars ned redan i propositionen. Jag ansåg nämligen, att utredningen hade lagt upp ett väl stort program för den nya organisationen. Om herr Mannerskantz läser utredningens betänkande, skall han finna, att de arbetsuppgifter för den nya organisationen, som under utredningens gång uppställdes av experter på olika områden, såväl från det praktiska livet som den skogliga verksamheten och den vetenskapliga forskningen, av utredningen själv med hänsyn till statens intressen ansågos mycket stora. Jag föredrog att vid framläggandet av propositionen gå en försiktigare väg och säga, att jag tror att förhållandena äro sådana, att staten med hänsyn till de stora statsanslagen till skogsvården o. s. v. behöver ha en säkrare hand över verksamheten, men att det är bättre att vid uppbyggandet av den nya organisationen gå försiktigt fram och inskräpa att den nya skogsstyrelsen skall ha ett intimt samarbete med de olika skogsvårdsstyrelserna. Det blev följaktligen också en väsentligt mindre organisation än vad skogsutredningen tänkt sig. Det stod emellertid uttryckligen i propositionen, att man naturligtvis måste avvakta den framtida utvecklingen och se, om nya arbetsuppgifter kunde tillkomma för den nya skogsstyrelsen, ty i så fall måste statsmakterna självfallet ta i övervägande, huruvida man behövde utvidga organisationen.

Det är också obestridligt, att skogsstyrelsen efter sin tillkomst har fått väsentligt ökade arbetsuppgifter dels med kontroll över skogsvårdsstyrelserna, deras verksamhet och handhavande av beviljade anslag, och dels med prövningen av de tjänstetillsättningar och besvär som underställas skogsstyrelsen. Tidigare fanns det ingen myndighet, som kunde pröva det berättigade i t. ex. ett avverkningsförbud, som ju kan ha stora ekonomiska konsekvenser för den enskilde och som därför också bör kunna prövas av en central myndighet. Denna prövning handhaves nu av skogsstyrelsen, som förfogar över nödig sakkunskap för att avge yttrande till Kungl. Maj:t, innan ärendet slutgiltigt avgöres. Detsamma gäller även beträffande tillsättandet av tjänster, särskilt länsjägmästarbefattningar. Var och en vet ju, hur lätt det är att låsa sig fast inom en viss ram, när man skall utvälja en lämplig person för en ledig befattning. Man förledes så lätt av att det inom ens verksamhetsområde kanske finns en man, som är tillfredsställande i olika avseenden och som har goda förutsättningar på platsen. Men många gånger går man på det sättet förbi en man som har större meriter, men som kanske har sin verksamhet utanför vederbörande skogsvårdsstyrelses område. Man har ansett, att detta system icke är riktigt, utan att tillsättningarna böra kunna prövas av skogsstyrelsen, vilket nu också sker.

När skogsstyrelsen till innevarande år inkom med sina petita och sin utredning om den behövliga personalförstärkningen, såg styrelsen naturligtvis sin uppgift på samma sätt, som både riksdagen och statsmakterna i övrigt gjorde vid det tillfälle, då skogsstyrelsen inrättades. Skogsstyrelsen anser, att dess arbetsuppgifter ha ökat och att det behövs någon som tar hand om dessa nya arbetsuppgifter. För att bara erinra om vad herr Näslund här nyss yttrade, framhöll han ju, att den undersökning, som är påkallad när det gäller skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län, även är behövlig inom andra skogsvårdsstyrelser. Det kan ju mycket väl hända, att även skogsstyrelsen har samma uppfattning, att man behöver granska skogsvårdsstyrelsernas verksamhet på olika platser och att man behöver en bättre översyn när det gäller fördelningen av anslagen och fastställandet av hur mycket pengar som kunna

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

behövas i de olika fallen för att göra det bästa möjliga. Sådant kräver naturligtvis ökad personal. Det är också mycket naturligt, att ett verk, som påtagit sig de arbetsuppgifter som skogsstyrelsen gjort, vill ha åtminstone den personal som behövs för att kunna utföra arbetet i fråga.

Jag tror, i förbigående sagt, att det ur många synpunkter varit riktigt, att skogsvårdsstyrelsen i Västerbotten gjort mer än man gjort på andra håll, men de anslagna medlen ha inte räckt till. Följden har också blivit att Västerbottens läns skogsvårdsstyrelse kommit i den situation som den nu befinner sig i. Det går inte att på detta sätt överskrida anslagen, om vi skola hålla oss inom de ekonomiska gränser som statsmakterna utstakat.

Jag har, herr talman, inga invändningar att göra mot det föreliggande utlåtandet, ty utskottet har ju tillstyrkt vad jag har föreslagit. Då jag prutat på skogsstyrelsens förslag, har detta skett, emedan jag anser, att man skall gå försiktigt fram när det gäller att pålägga staten ökade utgifter. Vi böra först se vad som kan utföras med de medel, som nu ställas till förfogande, innan vi påtaga oss ytterligare utgifter. Inom alla de verk och inrättningar, som jag har att göra med, försöker jag för övrigt att hålla nere både omkostnader och rescanslag. Jag vill, att tjänstemännen ständigt skola tänka på, att de naturligtvis inte skola försumma sina arbetsuppgifter, men att de inte heller skola resa eller använda pengarna på annat sätt i större utsträckning än vad som är oundgängligen nödvändigt, för att de skola kunna ha en överblick över det verksamhetsområde som de företräda. Men detta leder inte till att man kan godtaga herr Mannerskantz' resonemang. Herr Mannerskantz sade, att man skall börja i stort från början och lägga upp saken så, och det hade utredningen gjort. Men en teoretisk utredning lider ju ändå av många brister, och man har ingen erfarenhet av hur det utstakade programmet ser ut i praktiken. Då menar jag att det är riktigare att börja med en mindre organisation och, om så behövs, utöka den, och detta kan icke anses vara att föra riksdagen bakom ljuset. Det skulle vara ännu svårare, om man satte upp en organisation på papperet och sedan, när man skulle sätta den i kraft, saknade arbetsuppgifter för den. Det tycker jag skulle vara upp- och nedvänt.

Då utskottet tillstyrkt vad jag här föreslagit, har jag som sagt ingen erinran mot dess förslag, och reservanterna ha ju också tillstyrkt propositionen, men jag kan inte underlåta att säga, att jag med hänsyn till den uppläggning, som denna sak fått från starten, inte kan finna att reservanternas restriktiva uttalande härvidlag är påkallat. Det förefaller mig vara självklart, att om inte skogsstyrelsens arbetsuppgifter ur folkhushållets och näringslivets synpunkt kräva större personal, kommer Kungl. Maj:t inte heller att lägga fram något förslag om en sådan ökning, och om Kungl. Maj:t mot förmodan skulle göra det, så blir det väl den riksdag som då sitter, som får pröva, huruvida det verkligen finns anledning att bevilja högre anslag. Det förefaller mig därför litet märkvärdigt att i motiveringen inskriva den där restriktionen, ty såväl propositionen som utskottsutlåtandet inskräpa ju genomgående nödvändigheten av att inte använda mer pengar än som är nödvändigt.

Herr Mannerskantz sade, att han betvivlade att en inspektör inom skogsvårdsstyrelsen var behövlig. Herr Näslund hade en annan uppfattning; enligt de synpunkter han framförde får ju inspektören en mycket omfattande arbetsuppgift, och jag tror också att anställandet av en inspektör är nödvändigt med hänsyn till de medel, som användas för skogsvårdens befrämjande. Då jag alltså menar, att man bör göra allt vad man kan göra för att befrämja en god skogsvård och för att fostra de skogsägande jordbrukarna och skogsägarna i allmänhet till att göra sitt bästa, så tror jag det är angeläget, att

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

man försöker ställa till styrelsens förfogande den personal som behövs för arbetsuppgifterna, dock inte alls större personal än som är oundvikligen nödvändig.

Herr **Mannerskantz**: Det är ju ett faktum, att skogsvården har gått framåt oerhört under låt oss säga de senaste femtio åren. Jag är inte säker på att det går att få den att utveckla sig på gynnsammare sätt än som skett, vad man än gör. Vad som åstadkommit denna utveckling, är dels skogsvårdslagen, som tillkom i början av detta århundrade, dels ock den ökade undervisningen och upplysningen. Det är på de vägarna, som det mesta har åstadkommit, och vad som kan åstadkommas genom anslag och deras fördelande är mycket obetydligt i jämförelse med vad som uppnås genom skogsägarnas egen vilja och förmåga att sköta skogen väl. Det är den viljan och förmågan som är avgörande, och jag är inte övertygad om att någon som helst organisation i toppen av det hela kommer att kunna påverka skogsägarnas möjlighet att sköta skogen väl.

Utvecklingen har visat, att man har kommit in på en lycklig och gynnsam bog med den redan befintliga organisationen. Det är inte enbart skogsvårdsstyrelserna som åstadkommit denna utveckling på skogsskötselns område, vilken gör att vi kanske stå mycket högt i detta avseende, utan det är även frivilliga organisationer och sammanslutningar som bedrivit propaganda och upplysningsverksamhet. Centralrådet har ju funnits i många år, och jag kan inte se att det varit några större brister i dess verksamhetsätt. De fel, som man velat komma åt och som nog i viss mån förekommit, ligga i att vissa skogsvårdsstyrelser tillsatt större och dyrare personal än andra, men dessa fel ha ju mycket enklare kunnat rättas till genom att det utfärdats bestämmelser om att inte skogsvårdsstyrelserna få utan godkännande tillsätta personal i högre lönegrader än som angivits. Man behöver inte tillskapa ett ämbetsverk för att utfärda sådana bestämmelser; det kan ordnas på mera praktiskt sätt.

Herr statsrådet framhöll ju en hel del andra saker som nödvändiga uppgifter för skogsstyrelsen, bland annat att vara besvärinstans. Tidigare ha ju besvär fått anföras hos länsstyrelsen, och länsstyrelsen, som väl icke inom sin organisation har skogligt utbildad personal, har i sådana fall tillkallat ibland mycket förnämliga experter för att avge yttranden. Dessutom ha dessa experter ofta haft lokalkännedom om de orter det gäller. Detta förfarande är nog bättre än att låta en tjänsteman i Stockholm ta ställning till saken. Många gånger har avgörandet därigenom kommit på sned, t. ex. i ett av de fall som jag nämde i mitt första anförande och som är minst sagt upprörande. Man behöver inte heller tillskapa någon organisation för att få så felaktiga avgöranden som i det fallet.

Jag skulle tro att det är riktigare att göra som man gjort i vissa andra fall, när man skall inrätta en statlig institution: att man lägger upp planen för den så, att den beslutande myndigheten kan veta vad man har att vänta. Det hindrar ju inte att utbyggandet kan ske successivt. Det är ett ärligare och riktigare sätt; då har ju riksdagen möjlighet att avslå, när man ser vad det är fråga om. Det ligger visserligen något i talet om att man i viss mån skall låta utvecklingen leda sig, men det ligger mera i att man från början talar om att det gäller en stor sak, men att man kanske inte behöver verkställa det hela. Hade så skett 1941, hade man då lagt fram ett förslag, som utmynnade i en mycket stor organisation, så är det inte så säkert, att riksdagen, med den tveksamhet, som rådde redan om det då framlagda förslaget, hade gått med på saken.

Beträffande slutligen statsrådets uttalande om det olämpliga i att herr Gabrielsson och hans medreservanter vilja ge en fingervisning om att man inte

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

bör utöka personalen ytterligare, om det inte blir nya arbetsuppgifter, så är det naturligtvis riktigt, att det kommer att iakttagas ändå. men det är väl fråga om, huruvida uttalandet inte i alla fall kan göra nytta som en allmän admonition både till skogsstyrelsen och eventuellt även till regeringen.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag vet inte, om herr Mannerskantz tänkt sig att skogsstyrelsens arbetsuppgift skulle vara att fost-ra skogsägarna till att göra det bästa möjliga. Det är väl snarare, som jag sade, så att det är skogsvårdsstyrelserna, som gjort mycket på det området. Skogsstyrelsens uppgift är väl att hålla kontinuiteten: att sammanhålla det hela och undersöka vilka åtgärder som behövas och hur dessa skola utföras. Då det kommer in långt gående förslag från de olika skogsvårdsstyrelserna, gäller det att undersöka vad som bäst behöver göras med de medel, som stå till förfogande, och var man kan vänta med vissa åtgärder. Det är precis som vid vägbyggnad; när det t. ex. gäller det förslag, som riksdagen redan har antagit om inköp av maskiner för skogsvårdsstyrelserna, antingen för en skogsvårdsstyrelse eller för flera styrelser gemensamt, bör man vid vägbyggnaderna kunna göra stora besparingar genom rationalisering. Det kan rent av hända att dessa besparingar komma att överstiga hela kostnaden för skogsstyrelsen. Det kan ju finnas många sådana rationaliseringsåtgärder, som kunna vidtagas, och jag skulle vara mycket tillfredsställd, om man kunde det, ty det finns så oerhört mycket att göra när det gäller att i folkhushållets tjänst på ett riktigt sätt utnyttja de avlägset liggande skogarna.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag har i utskottet icke kunnat dela den uppfattning som reservanterna framfört. Jag tycker att det skrivsätt, som här använts, andas ett väl stort misstroende mot den styrelse det här gäller, och detta misstroende förefaller mig omotiverat.

Man talar om att vissa utredningar och dylikt skulle kunna skötas av andra än skogsstyrelsen. Ja, det är mycket möjligt, men mena reservanterna att detta skulle ha ställt sig billigare för statsverket? Jag kan inte förstå att det skulle bli billigare. Om en styrelse som denna skall kunna fullgöra den riksgagnande gärning som den är avsedd för, kan den enligt min mening inte klavbindas; den måste ha nödig rörelsefrihet. Att här nu föreligger ett krav om ökad personal, vittnar väl om att arbetsuppgifterna ha vuxit.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nisser: Herr talman! Det är ju påtagligt, att skogsvården i vårt land ställer högst olika krav i olika delar av riket. De, som för närvarande torde sitta inne med den största erfarenheten på detta område, äro givetvis skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän. Om det nu skall tillsättas en byråinspektör, som skall vara en sammanhållande kraft och som är avsedd att kunna ge skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän anvisningar och råd, ligger det utomordentlig vikt uppå att man får en verklig kapacitet. Det måste vara en person, som både äger stor teoretisk sakkunskap och mycket stor praktisk erfarenhet. Det finns kanske inte någon, som behärskar skogsvårdens problem över hela vårt land, men det bör dock vara en sådan person, att skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän med fullt förtroende kunna rådgöra med honom och även helst böra kunna se upp till honom såsom en föregångsman.

Jag har endast velat påpeka det utomordentligt viktiga i personvalet. Det är ju alldeles riktigt, som den siste ärade talaren framhöll, att skogsstyrelsen för att kunna fullgöra sitt riksviktiga värv behöver en viss rörelsefrihet, men ännu viktigare är, att den person, som här skall komma i fråga till denna nya be-

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)
fattning, är sådan, att han verkligen har alla förutsättningar för att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sin uppgift.

Herr **Mannerskantz**: Uppgiften att fördela de anslag, som stå till förfogande, mellan de olika skogsvårdsstyrelserna, har tidigare skötts av centralrådet. och frågan är om inte rådet har skött den saken väl. Rådet har ju nästan varit skogsvårdsstyrelsernas eget organ, och de ha resonerat tillsammans och kommit överens om fördelningen. Rådet har skött saken så, att skogsvårdsstyrelserna ha haft förtroende för det, och jag undrar, om inte det sättet är lika bra som att dekretera.

Herr **Sten**: Herr talman! Jag har inte någon särskild lust att lägga mig i ett ärende från jordbruksutskottet, men då jag råkar vara den ende här i kammaren, som på sin tid deltagit i utredningen av denna fråga, och även är mycket intresserad för de nu aktuella arbetsuppgifterna inom skogsstyrelsen, nödgas jag be att få säga några ord.

När jag blev övertygad om nyttan och nödvändigheten av att ett centralt organ inrättades på detta område, så tänkte jag inte så mycket på de administrativa uppgifterna och det nya organets roll som överklagningsinstans, utan vad som intresserade mig var så gott som uteslutande de stora praktiska arbetsuppgifter, som föreligga på detta område. Jag har i detta avseende en helt annan uppfattning än den som herr **Mannerskantz** gav uttryck åt i sitt näst sista anförande. Även om jag naturligtvis kan hålla med herr **Mannerskantz** om att vi sedan tre eller fyra årtionden tillbaka äro stadda på rätt väg, så visa dock de utredningar, som företogos under 1920-talet, att det återstod ett arbetsprogram på i runt tal 60 miljoner dagsverken för att man skulle kunna sätta den svenska skogsmarken i ett hundra procentigt produktionsdugligt skick, och de utvisade också att man därigenom skulle kunna höja den årliga tillväxten med omkring 10 miljoner kubikmeter. Sedan dess ha vi ju haft krigsårens bränsleavverknings, och de ha ur skogsvårdsynpunkt verkat så, att på en del områden har man varit nödsakad att taga litet för mycket, under det att det finns andra områden, där man på grund av transportsvårigheter icke har kunnat avverka tillräckligt, kanske ingenting alls. Därför behöva skogsvårdsprogrammen bearbetas efter kriget, och när regeringen i vintras tog upp efterkrigsproblemet — den fråga som förekommer sist på kammarens föredragningslista i dag — har vederbörande statsråd bl. a. givit skogsstyrelsen i uppdrag att upprätta planer över vad som kan göras på detta område. Jag frågade skogsstyrelsens chef härom dagen, på vilket sätt problemet angripits eller om skogsstyrelsen överhuvud taget hade gjort någonting åt detta nya uppdrag, men han hänvisade till den brist på personal som skogsstyrelsen lider av.

Nu är det ju klart, att det blir skogsvårdsstyrelsernas sak att i detalj utföra denna planläggning, men det är min bestämda övertygelse, när det gäller kontakten mellan skogsvården och arbetslöshetsorganen i ett krisskede, att detta centralorgan är absolut nödvändigt för att den svenska skogsmarken och den svenska skogsvården överhuvud taget skall komma till sin rätt. Läget ur arbetsmarknadssynpunkt är nämligen det, att man måste passa på under arbetslöshetskriser för att få någonting gjort på detta område. Riksdagen har uttalat sig i den riktningen både när vi antogo den första beredskapsstaten — jag tror det var 1937 — och för ett par år sedan i samband med propositionen om arbetsmarknadens reglering. Riksdagen har sagt, att när det inträffar arbetslöshet för skogsbygdernas arbetare, skola medel ställas till förfogande i erforderlig utsträckning för att bereda dem sysselsättning. Man kan alltså inte mera

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

begära i detta avseende. Sedan är det en fråga om planläggning och verkställighet.

Ur dessa synpunkter och med tanke på det problem, som diskuteras på Härnövässan i dessa dagar, och den fråga som står sist på dagens föredragningslista, har det på mig gjort ett beklämmande intryck, att det står namn på tre norrlänningar och tre socialdemokrater under den reservation som här avgivits i syfte att man skall hålla skogsstyrelsen på svältkost.

Ur de synpunkter jag här anfört yrkar jag bifall till jordbruksutskottets föreliggande utlåtande. Jag hoppas att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall se till, att detta nödvändiga organ erhåller den arbetskraft som det behöver för de oerhört stora produktiva arbetsuppgifter som föreligga på detta område.

Herr **Mannerskantz**: Jag har aldrig sett att det berett några svårigheter att göra av med de statsbidrag som stå till förfogande. Det behövs inte så stor organisation till det.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Svensson i Ljungkile vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Svensson i Ljungkile vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om utskottets motivering förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av utskottets uttalanden samt vidare därpå att utskottets motivering skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Gabrielsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets uttalanden, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till skogsstyrelsen m. m. (Forts.)

Den, som beträffande motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande nr 56 godkänner utskottets uttalanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets motivering med den ändring, som förordats i den av herr Gabrielsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets uttalanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dels jordbruksekonomisk undersökning och dels svenska smörprovningarna;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog;

nr 59, i anledning av väckta motioner om anordnande av ekonomiska driftsanalyser av vissa typiska jordbruk;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg samt till avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m., såvitt angår kristillägg under nionde huvudtiteln; samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Sveden nr 1 och 2 i Stockholms stad.

Vad utskottet i dessa uttalanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av bostäder för försvarets personal m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. krigsmaktens reservpersonal.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigsmaktens reservpersonal jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 143, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1943, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll över försvarsärenden angivna grunder för avlönings- och pensionsförmåner åt krigsmaktens reservpersonal;

dels ock för budgetåret 1943/44 anvisa

till Armén: Avlöningar till personal å reservstat ett förslagsanslag av 1,300,000 kronor,

till Armén: Avlöningar till personal i arméns reserver ett förslagsanslag av 1,300,000 kronor,

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

till Marinen: Avlöningar till personal å reservstat ett förslagsanslag av 60,000 kronor,

till Marinen: Avlöningar till personal i marinens reserver ett förslagsanslag av 750,000 kronor samt

till Flygvapnet: Avlöningar till personal i flygvapnets reserv ett förslagsanslag av 550,000 kronor.

Det i förevarande kungl. proposition framlagda förslaget, som i denna del överensstämde med ett av 1942 års reservbefälsakkunniga avgivet förslag, innebär bland annat, att personal i reserv med eget hushåll skulle vid fredstjänstgöring utom bostadsorten under sådana förhållanden, att det vanliga kvarteret icke kunde bibehållas, erhålla särskild ersättning för därigenom uppkomna kostnader. Däremot hade departementschefen icke kunnat ansluta sig till från olika håll framförda förslag om liknande förmån åt personal utan eget hushåll.

I anledning av propositionen nr 143 hade väckts följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 224 i första kammaren av herr *D. Norman* m. fl. och nr 325 i andra kammaren av herr *T. G. von Seth* m. fl.;

dels de likalydande motionerna nr 225 i första kammaren av herr *R. Wagnson* och nr 324 i andra kammaren av herr *O. Nilsson* i Göteborg;

dels ock motionen nr 326 i andra kammaren av herrar *E. Håstad* och *J. I. A. Dickson*.

I de likalydande motionerna I: 224 och II: 325 hade förordats, utom annat, att traktamente skulle utgå till all reservpersonal vid tjänstgöring utom bostadsorten och att skillnaden i merkostnader för personal med respektive utan eget hushåll borde komma till uttryck endast i storleken av de traktementen, som skulle utgå till de olika personalgrupperna.

I de likalydande motionerna I: 225 och II: 324 hade yrkats, dels att furir i reserven med eget hushåll skulle under fredstjänstgöring äga åtnjuta hyres- och ortstillägg efter mantalsskrivningsortens ortsgrupp, dels ock att sådan furir under fredstjänstgöring skulle äga åtnjuta kommanderingstillägg enligt för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet — under erinran dels att något anslag för avlöning till personal å reservstat vid flygvapnet, för vilket ändamål i statsverkspropositionen upptagits ett beräknat belopp av 4,000 kronor, icke äskats av Kungl. Maj:t, dels ock att bankoutskottet komme att avgiva yttrande rörande pensionsförmånerna för personal å reservstat och motionen II: 326 — hemställt, att riksdagen måtte

I. med av utskottet förut i utlåtandet föreslagna ändringar godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1943 angivna grunderna för avlönings- och pensionsförmåner åt personal i arméns, marinens och flygvapnets reserver samt för avlöningsförmåner åt personal vid väg- och vattenbyggnadskåren och å krigsmaktens reservstater;

II. besluta, att motionerna I: 224 och II: 325 samt I: 225 och II: 324, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anfört, icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa

a) till Armén: Avlöningar till personal å reservstat ett förslagsanslag av 1,300,000 kronor;

b) till Armén: Avlöningar till personal i arméns reserver ett förslagsanslag av 1,300,000 kronor;

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

c) till Marinen: Avlöningar till personal å reservstat ett förslagsanslag av 60,000 kronor;

d) till Marinen: Avlöningar till personal i marinens reserver ett förslagsanslag av 750,000 kronor;

e) till Flygvapnet: Avlöningar till personal i flygvapnets reserv ett förslagsanslag av 550,000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet kan icke dela de sakkunnigas och departementschefens förslag, att med avseende å rätten att under tjänstgöring åtnjuta traktamente åtskillnad skulle göras mellan å ena sidan personal med och å andra sidan personal utan eget hushåll. Sådan åtskillnad göres nämligen icke i andra fall, då befattningshavare i statens tjänst fullgör tjänstgöring å annan ort än sin vanliga bostads- eller tjänstgöringsort. Det kan enligt utskottets mening icke vara lämpligt att för reservpersonalens del införa nya principer. Utskottet finner sig sålunda i fråga om traktamentsersättning i stället böra föreslå bestämmelser av i huvudsak det innehåll, som i avgivet utlåtande förordats av försvarsväsendets lönenämnd. Till furirer bör i stället för traktamente utgå kommanderingstillägg enligt av lönenämnden angivna grunder, medan hyres- och ortstillägg bör utgå på sätt i motionerna I: 225 och II: 324 föreslagits.

Vad departementschefen i övrigt föreslagit under nu förevarande rubrik har icke föranlett någon erinran från utskottets sida.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Bernhard Nilsson, Heiding, Karl Andersson, Svensson* i Grönvik, *Hansson* i Rubbestad och *Eriksson* i Frägsta beträffande dyrortsplacering och tjänstgöringstraktamente för personal i arméns, marinens och flygvapnets reserver ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Anledningen till att mitt namn här återfinnes under en reservation är inte bara den, att jag i statsutskottet icke utan mycket starka skäl kunnat vara med på en höjning av de anslag, som begäras av Kungl. Maj:t, utan också den, att jag under debatten i denna fråga i statsutskottet icke kunde undgå att finna, att utskottet tog större hänsyn till de formella skälen än till de rena sakskälen.

Det är här fråga om en ny utgift. 1942 års reservbefälssakkunniga ha erinrat om att enligt nu gällande bestämmelser reservpersonal under fredstjänstgöring utom den egna bostadsorten icke för denna tjänstgöring äger åtnjuta traktamentsersättning, och den nyhet, som Kungl. Maj:t föreslår, är att reservpersonal skall få åtnjuta tjänstgöringstraktamente. De sakkunniga ha emellertid i resonemanget om detta tjänstgöringstraktamente ställt sig på den, som jag tycker, sakligt mycket starkt motiverade ståndpunkten, att tjänstgöringstraktamente borde utgå endast vid tjänstgöring under sådana förhållanden, att därav föranledes ökning i de personliga utgifterna, och det är denna synpunkt, som Kungl. Maj:t har anslutit sig till.

På grund av detta ståndpunktstagande, att det är endast vid ökning av de personliga utgifterna som reservpersonal skall få denna förmån, ha de sakkunniga ansett, att endast personer med familj eller eget hushåll på annan ort än tjänstgöringsorten skola ha denna förmån, eftersom denna personal i regel får avsevärt ökade utgifter.

Utskottets motivering för att gå emot denna ståndpunkt och vilja ge även personer utan familj och eget hushåll denna nya förmån är, att sådan åtskillnad mellan dessa olika grupper av befattningshavare icke göres »i andra

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

fall, då befattningshavare i statens tjänst fullgör tjänstgöring å annan ort än sin vanliga bostads- eller tjänstgöringsort». Det må vara sant, och det må vara en hur helig princip som helst, att man skall gå likformigt fram, men när det här nu gäller en ny grupp befattningshavare och förhållandena äro sådana, som de sakkunniga och departementschefen ha angivit som stöd för sitt förslag, är jag inte alls pigg på att vara med om den utgiftsförhöjning utöver den av Kungl. Maj:t begärda, som skulle bli följden av att utskottets förslag ginge igenom.

Jag har aldrig kunnat finna att det egentligen är statsutskottets uppgift att, förutom i mycket trängande fall, gå utöver den kostnadsram, som framlägges av Kungl. Maj:t. Det har sagts, att det nog också kan inträffa, att ungar, således personer utan eget hushåll på annan ort, kunna få högre personliga utgifter under fredstjänstgöring utom den egna bostadsorten. Ja, visst kunna de det, och det har också påpekats i en del av remissyttrandena, men arméförvaltningen, som också har observerat denna sak, har enligt min mening ändå mycket goda skäl för att inte kräva jämkning med hänsyn därtill. Arméförvaltningen säger nämligen: »Med hänsyn till de relativt korta tjänstgöringsperioder, varom här är fråga, synes emellertid av denna anledning någon jämkning i de föreslagna bestämmelserna icke påkallad.»

Herr talman! På grund av vad som har anförts av de sakkunniga och av departementschefen samt ytterligare med anledning av det uttalande av arméförvaltningen, som jag här har citerat, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Detta mitt yrkande innebär, att i motiveringen å sid. 31 i utlåtandet hela första stycket skall utgå och att i andra stycket orden »i övrigt» uteslutas.

I detta anförande instämde herrar *Heiding, Bernhard Nilsson* och *Karl Andersson*.

Herr *Lindström*: Herr talman! Det är på det sättet, som också har upplysts av den föregående ärade talaren, att utskottet i denna fråga delvis har valt en annan väg än den av Kungl. Maj:t föreslagna. I själva verket är ju frågan inte så stor, den gäller egentligen bara, huruvida ungar, eller personer utan hushåll, som kommenderas till annan tjänstgöringsort än den vanliga bostadsorten, skola åtnjuta traktamente. Som försvarets lönenämnd påpekar, vilket utskottet även understryker, tillämpas icke denna princip beträffande några andra befattningshavare i statens tjänst, och utskottet anser det icke vara lämpligt att just för reservpersonalen vid krigsmakten införa nya principer. Det torde också vara på det sättet, att de allra flesta ungar, som kommenderas från bostadsorten till annan tjänstgöringsort, få vidkännas motsvarande utgifter som de, som ha hushåll, och därför torde billighetsskäl tala för den mening, som utskottet här har givit uttryck åt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

I herr *Lindströms* yttrande instämde herrar *Ekströmer, Holmström* och *Gustaf Iwar Anderson*.

Herr statsrådet *Sköld*: Herr talman! Det föreliggande förslaget till ändring i reservbefälsförordningen innebär stora ekonomiska förbättringar för reservpersonalen — de allra största förbättringarna ligga i de starkt ökade pensionerna, och de sammanlagda förbättringarna uppgå till för statsverket mycket stora belopp. Jag känner mig därför litet överraskad, när jag finner, att statsutskottet här har tagit sig före att, samtidigt som det föreslår rätt stora begränsningar i reservpersonalens skyldigheter, ytterligare öka dennas ekono-

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

miska förmåner. Tillåt mig att ta upp ett par andra punkter, innan jag kommer in på de frågor, som beröras av reservanternas!

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att det skulle anordnas kaptenskurser före reservpersonalens 37:e levnadsår, om jag så får uttrycka mig. Dessa kaptenskurser skulle ha 60 dagars längd, och till dem skulle kommenderas sådana, som voro lämpliga och önskade genomgå dessa kurser. Genomgång av dessa kurser skulle vara villkor för kaptensbefordran och dessutom villkor för anställning i reserven efter 37:e levnadsåret. I samband härmed föreslogs, att de, som icke kommo till kaptenskurs, skulle gå på en motsvarande omskolningskurs. Utskottet har nu föreslagit, att kaptenskursens längd skulle minskas till 48 dagar och att kursen skulle uppdelas, om så funnes lämpligt, på två år samt att dessutom omskolningskursen skulle avskaffas, ty någon omskolningskurs behövs icke, säger utskottet. Jag måste för min del säga, att det är just den, som bäst behöves.

Det föreliggande förslaget innebär ju att vid vissa tidpunkter prövning skall ske av reservpersonalens lämplighet. En första prövning skall ske vid 37:e levnadsåret, och de, som då inte befinnas lämpliga för fortsatt tjänstgöring eller fortsatt anställning i reserven — detta gäller ju alla sådana, som icke lämna sig för kompanichefsbefattning — bli därefter värnpliktiga. De skola då göra tjänst som värnpliktiga, ty de kunna inte gärna göra tjänst i sina gamla befattningar. Det är nämligen fråga om personer, som äro utbildade till plutonchefer men som icke gärna, allteftersom de närma sig 40-årsåldern, kunna tjänstgöra som plutonchefer; de kunna inte upprätthålla den rent fysiska spänst, som är erforderligt för detta. Följaktligen böra de skolas om till luftbevakningstjänst, luftvärnstjänst, markbevakningstjänst och andra sådana uppgifter, för att de skola kunna användas.

Jag tror att det kommer att visa sig, att utskottets omtanke om reservpersonalen kommer att medföra rätt obehagliga konsekvenser ur försvarssynpunkt, men det är väl ingenting att göra åt detta. Jag har bara velat här anföra den synpunkten, att det blir en försämring av den militära effektiviteten genom den avprutning på skyldigheterna, som på denna punkt har skett enligt utskottets förslag.

Å sid. 41 i utskottets utlåtande har utskottet också gjort ett uttalande, som jag för min del måste reservera mig emot.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall f. d. reservpersonal vara skyldig att efter värnpliktstidens slut göra krigstjänst till sitt 55:e levnadsår, och det är förutsatt, att dessa f. d. reservanställda skola hänföras till en särskild värnpliktskategori. Det har naturligtvis från personalhåll gjorts vissa invändningar emot detta, och utskottet säger med anledning därav: »Det synes utskottet icke uteslutet, att den ifrågavarande tjänstgöringsskyldigheten skulle kunna åläggas personalen på så sätt, att personalen i fråga alltjämt hänföres till reservpersonal, ehuru utan tjänstgöringsskyldighet i fredstid.»

Det kan väl icke vara utskottets mening, att under den förutsättningen att det i fortsättningen kommer att bli som nu, att reservpersonal avlönas på ett annat sätt under beredskapstjänstgöring än värnpliktiga, denna kategori skulle avlönas som reservpersonal. Det kan väl ändå inte vara meningen, ty det skulle medföra högst betydande ekonomiska konsekvenser. Nu har ju inte utskottet skrivit bindande på den punkten, och jag tror därför inte heller att Kungl. Maj:t kommer att reflektera på anvisningarna från utskottet, men jag har velat påpeka den konsekvens, som kan följa av detta.

Härefter ber jag att få övergå till den av reservanternas upptagna frågan.

För närvarande är det så, att sådan reservpersonal, som rycker in till fredstjänstgöring — det är alltså vissa på förhand bestämda tjänstgöringsperioder,

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

som komma i fråga — avlönas såsom aktiv personal och inte får några traktamenten. Kungl. Maj:t föreslår i det avseendet, att den, som har eget hushåll och är bosatt utanför tjänstgöringsorten, skall få lön efter sin mantalsskrivningsort och dessutom ett mindre tjänstgöringstraktamente, under det att den, som inte har eget hushåll, skall såsom nu ha lön efter den dyrortsgrupp, som tjänstgöringsorten tillhör.

Nu har utskottet föreslagit, att alla skola ha traktamenten, således även de, som icke ha eget hushåll. Det är emellertid att märka att det endast är i få fall det inträffar att en ogift reservofficer eller reservunderofficer har mindre inkomst såsom inkallad till tjänstgöring än i det civila, och det finns därför inte någon anledning, varför man skulle ge en sådan inkallad traktamente. Vi skola nämligen komma ihåg, att denne ju vet år i förväg precis vid vilken tidpunkt han skall göra sin tjänst och att han som sagt får full lön som aktiv officer efter bestämmelsen för tjänstgöringsortens dyrortsgrupp. Det är den ena saken.

Den andra saken är, att utskottet föreslår en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna traktamentet. Det gäller här en tjänstgöring under cirka en månads tid vart tredje år, och en tjänstgöring, som är fastslagen så, att vederbörande känner till, när han skall kallas in. Därför har i propositionen upptagits det förslaget, att dessa reservofficerare, som ha eget hushåll och alltså måste få större utgifter under inkallelsetiden än annars, skulle få ett traktamente, som motsvarar den terminslön, som, enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut, i fred skall utgå till värnpliktiga underofficerare och officerare, under det att utskottet har föreslagit, att denna reservpersonal skall ha traktamente enligt avlöningsreglementet, alltså för ett tillfälle, då vederbörande ju icke på förhand vet, att han skall komma att göra en resa och vistas utanför sin bostadsort.

Jag vill bara påpeka, hur detta skulle verka. Under det att Kungl. Maj:t har föreslagit ett traktamente av 3 kronor för en sergeant, så föreslår utskottet för en sergeant med eget hushåll 8 kronor 50 öre. För en kapten föreslår Kungl. Maj:t ett traktamente av 6 kronor och utskottet 9 kronor 50 öre.

Det här är således inte någon liten ekonomisk fråga, såsom herr Lindström gjorde gällande. Enligt överslagsberäkningar skulle detta betyda en årligen ökad utgift i fredstid av 150,000—200,000 kronor.

Jag måste för min del säga med tanke på de ytterligare stora svårigheter jag haft för att få förra årets försvarsplan att ekonomiskt gå ihop, att jag ser med bekymmer varje försök att öka utgifterna över det nödvändiga, och jag skulle därför vilja rekommendera kammaren att i denna punkt följa reservanterna. Undvika vi denna utgiftsökning om 150,000 å 200,000 kronor om året, innebär det en icke ringa besparing, och med hänsyn till reservpersonalens intressen är ökningen icke påkallad.

Herr Lindström: Jag förstår väl, herr talman, att försvarsministern är rädd för de väldiga kostnader, som försvaret nu drar, och är bekymrad för varje krona, som lägges till de miljarder, som under de senaste åren ha ställts till försvarets förfogande. Men i detta fall måste jag vidhålla den mening, som jag tidigare gjort mig till tolk för, nämligen att både principiella skäl och rimlighetsskäl tala för den uppfattning, som utskottsmajoriteten har stannat för.

När det gäller krigsmaktens, i detta fall reservpersonalens, militära effektivitet, är emellertid frågan om kaptenskursernas omfattning och läggning mycket viktigare. I det avseendet har Kungl. Maj:t för dessa kurser föresla-

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)
 git en tid av 60 dagar, medan utskottet föreslår 48 dagar, med möjlighet att dela upp kurserna på ett par år. Utskottet har inte huggit detta förslag ur luften, utan det har följt en så betydande militär auktoritet som arméinspektören.

Jag var från början under utskottsbehandlingen mycket benägen att gå på Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, men när det från företagarhåll gjordes mycket starkt gällande, att den längre tiden skulle försvåra rekryteringen, föll jag så småningom till föga — om nu det uttrycket är lämpligt. Det ansågs av på detta område sakkunnigt folk att man dels garanterade en bredare rekrytering och dels kunde få mera kvalificerat folk, om dessa kurser avkortades. Tjänstemän, ingenjörer, människor med viktiga civila yrken, duktigt folk, som också passar väl inom försvarsväsendets reserver, skulle lättare kunna lockas till dessa reserver, i fall denna lättnad kunde beredas dem. Det är alltså till viss del omsorgen om reservpersonalens kvalitet, som har föranlett utskottet att föreslå detta.

Vad beträffar utskottets yttrande å sid. 41, som försvarsministern var inne på, vill jag stryka under, att utskottet här inte har uttryckt sig på något sätt kategoriskt. Det är klart, att det i riksdagen finns en allmän känsla för att under fredstider de personliga bördorna skola lättas så mycket som möjligt, och även om jag betraktas som en mycket utpräglad militarist, anser jag, att man måste, så långt det är möjligt, ta hänsyn till detta. Vad utskottet här har skrivit är sålunda egentligen ingenting annat än en rekommendation till Kungl. Maj:t att undersöka, om inte de antydda lättnaderna i tjänstgöringen under fredstid kunde vara möjliga att genomföra.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Holmström: Jag begärde ordet, innan herr Lindström yttrat sig. Han framförde de synpunkter, jag velat anföra. Jag vill därför inskränka mig till att kraftigt understryka vad han sade beträffande rekryteringen.

Jag har en alldeles bestämd känsla av att om riksdagen skulle följa reservanternas, skulle detta i mycket hög grad inverka menligt på rekryteringen av reservofficerskåren.

Beträffande de mera principiella synpunkterna vill jag som min mening framhålla, att en reservofficer i det civila väl inte för något bohemliv. Han håller sig i allmänhet med fast bostad, om det så blott är en enkel ungarlysa. När han rycker in till militärtjänstgöring vid sitt regemente, kan han inte säga upp sin bostad, utan måste betala hyra för den för att få ha den kvar. Han har väl vidare sin mathållning ordnad på billigaste sätt i sin hemort. Men kommer han till tjänstgöringsorten, får han antingen äta på mässen eller restaurang och på så sätt blir det naturligtvis dyrare för honom att leva.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Sköld: Eftersom jag inte har någon utsikt att ändra utskottets mening i fråga om kaptenskurserna, skall jag inte fortsätta att polemisera i den frågan.

Jag delar inte de meningar om rekryteringen, som här ha framförts, men jag begärde ordet för att säga, att det väl i alla fall är så, att endast ett ytterst begränsat antal reservbefäl bli gamla ungarlar, och den enda kategori, vilken det här skulle kunna gälla, är den, som består av gamla ungarlar. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att alla som ha eget hushåll skola få traktamente, och de, som äro så unga, att de inte ännu ha gift sig, få i allmänhet inte ökade utgifter under militärtjänstgöringen.

Gentemot det argument, som herr Holmström anförde, vill jag säga att

Ang. krigsmaktens reservpersonal. (Forts.)

han säkerligen vet lika bra som jag, att det i allmänhet är billigare för vederbörande att ordna för sig under militärtjänstgöring än i civila livet. Det argumentet anser jag därför inte vara bärkraftigt.

Jag menar alltså att för det ytterligt lilla antal gamla ungarlar, som det här gäller, kan väl ändå inte riksdagen gå åstad och säga, att därför att de finnas, skola alla ha sådana traktamenten och att vi för den skull skola ta en ökad utgift av bortemot 200,000 kronor om året.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr *Olsson, Oscar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att utskottets yttrande å sid. 31 i det tryckta utlåtandet (»Utskottet kan icke dela — — — från utskottets sida.») ersattes med följande: »Vad departementschefen föreslagit under nu förevarande rubrik har icke föranlett någon erinran från utskottets sida.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 198 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som påyrkats av herr *Oscar Olsson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Skånska pansarregementets förläggning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 302, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 28 maj 1943, föreslagit riksdagen besluta dels att Skånska pansarregementet skulle förläggas invid Hässleholm, dels ock att kavalleriet skulle från och med tidpunkt, som framdeles bestämdes, omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll anförts.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Berling* (I:315) och den andra inom andra kammaren av

*Ang. Skånska
pansarregementets
förläggning
m. m.*

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)
herr *K. Bergström* m. fl. (II:447) hemställt, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 302 angående Skånska pansarregementets förläggning måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en kompletterande utredning av det med förläggningsfrågan sammanhängande spörsmålet om bostäder för regementets anställda personal.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 315 och II: 447, besluta

- a) att Skånska pansarregementet skulle förläggas invid Hässleholm,
- b) att kavalleriet skulle från och med tidpunkt, som framdeles bestämdes, omorganiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 28 maj 1943 anförts.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»En jämförelse mellan byggnadskostnaderna för pansarregementets förläggning i Hälsingborg och Hässleholm utvisar, att kostnaderna bliva ungefär likvärdiga för de båda alternativen. Kostnaderna för markinköp torde emellertid bliva högre om Hälsingborg väljes som förläggningssort. Dessa kostnads-kalkyler giva vid handen, att en förläggning till Hässleholm skulle ställa sig något billigare än om regementet förlades till Hälsingborg. En enligt utskottets mening betydelsefull faktor vid bedömandet av förläggningsfrågan, nämligen möjligheterna att anskaffa bostäder m. m. åt den vid regementet fast anställda personalen, har av departementschefen icke berörts i vidare mån än att departementschefen uttalat, att det under alla förhållanden bör eftersträvas en sådan förläggning av förbandet, att det icke skall bliva nödvändigt att uppföra bostäder för personalen genom statens försorg eller barackförläggning för övningsändamål å det övningsfält, som toges i anspråk. I de båda motionerna I: 315 och II: 447 har det emellertid betraktats som utslutet, att de båda landsbygdskommuner inom vilka regementet enligt Hässleholmsalternativet skulle förläggas skulle kunna engagera sig i någon form eller i någon utsträckning för åstadkommande av den stora bostadstillgång, varom här kommer att bliva frågan. Motionärerna hava därför ansett pansarregementets förläggningsfråga tarva ytterligare utredning i angivna hänseende och hava till följd härav yrkat avslag på den föreliggande propositionen. Utskottet vill framhålla, att det enligt utskottets mening hade varit önskvärt, om här berörda bostadsfråga förelegat i utrett skick vid ställningstagandet till spörsmålet rörande pansarregementets förläggningsplats. Då emellertid vid bedömningen av förläggningsfrågan avgörande betydelse måste tillmätas de militära synpunkterna och de i övrigt framlagda alternativa förslagen icke ansetts av de militära myndigheterna godtagbara samt härtill kommer att ett ytterligare uppskjutande av detta ärende icke kan anses tillrådligt, finner sig utskottet böra tillstyrka att i enlighet med departementschefens förslag trakten av Hässleholm nu fastställas som förläggningssort för Skånska pansarregementet. Härav följer att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bernhard Nilsson*, *Jonsson* i Eskilstuna, *Bergström*, *Lindholm* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — 1943 anförts;

2) av herr *Karl Andersson*, som dock ej antytt sin mening.

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

I den av herr Bernhard Nilsson m. fl. föreslagna motiveringen hade bland annat gjorts följande uttalande:

»Utskottet delar departementschefens uppfattning, att denna förläggningsfråga bör ordnas så att icke den kostnadsram överskrides som 1942 års riksdag uppdrog för arméns byggnadsföretag i samband med den nya försvarsorganisationen. Departementschefen har som synes härvid förutsatt att det icke vid en förläggning till Hässleholmstrakten skall bliva nödvändigt att uppföra bostäder genom statens försorg för regementets anställda personal. I motionerna I: 315 och II: 447 göres det däremot gällande att det får anses utslutet att de båda landsbygdskommunerna, inom vilka regementet skulle förläggas, nämligen Hörja och Finja, inte i någon form eller utsträckning skulle kunna engagera sig för den stora bostadstillgång som det här är fråga om. Att enskilt intresse skulle träda till och lösa regementets bostadsfråga anse motionärerna lika utslutet. Utskottet har för sin del inte kunnat finna, att denna ur både sociala och finansiella synpunkter betydelsefulla fråga förelagts riksdagen i det utredda skick som varit önskvärt. Det kan inte frigöra sig för den farhågan, att statsmakterna till sist få sörja för regementspersonalens bostadsbehov, vilket i så fall skulle draga med sig avsevärda kapitalinvesteringar, som den föreliggande Hässleholmskalkylen inte räknat med. Det bör i detta sammanhang erinras om att förhoppningarna om att det enskilda och kommunala intresset skulle träda till och medverka till lösningen av Södra Skånska infanteriregementets bostadsfråga på Revingehed icke blivit infriade. Militära bostadsutredningen har såsom framgår av propositionen nr 287 funnit det utslutet att de 45 bostadslägenheter, som närmast äro behövliga på Revingehed, skulle kunna anskaffas med mindre staten uppför byggnaderna. Utskottet vill emellertid inte av denna anledning yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och hemställa om den fullständigare kostnadsutredning, som motionärerna yrkat, enär ett sådant beslut av riksdagen skulle kunna onödigt fördröja förläggningsfrågans slutgiltiga ordnande. Utskottet förutsätter dock att Kungl. Maj:it förvisar sig om att regementets bostadsfråga vid en förläggning till Hässleholmstrakten kan ordnas genom enskild eller kommunal byggnadsverksamhet, innan ett beslut av riksdagen om regementets förläggning till ifrågavarande trakt verkställs.»

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Av handlingarna i ärendet framgår, att meningarna angående förläggningen av Skånska pansarregementet varit skiftande.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att regementet skall förläggas invid Hässleholm. Någon utredning föreligger emellertid icke angående möjligheten att bereda bostäder åt personalen eller kostnaderna härför. Den som varit med några år vid behandlingen av liknande ärenden vet, att den frågan är av utomordentligt stor ekonomisk betydelse för statsverket.

Det framgår av handlingarna, att möjligheten att påräkna bostäder, som äro uppförda av civila, är ganska liten, om regementet förlägges till trakten av Hässleholm. Man kan därför utgå från att staten får påtaga sig de huvudsakliga kostnaderna för anskaffandet av bostäder åt personalen, i händelse riksdagen nu definitivt fattar beslut i enlighet med propositionen.

Det är min uppfattning, att om ett sådant beslut nu inte fattas, utan endast ett principbeslut i enlighet med reservationen, varigenom förnyad utredning skall äga rum, kommer det att föranleda, att man på de orter, där man är intresserad av regementets förläggning, kommer att göra det mesta möjliga för att bereda bostäder åt personalen. Det är därför enligt min uppfattning inte

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)
klokt att binda sig vid en viss plats för förläggningen, innan bostadsfrågan är någorlunda utredd.

Med denna korta motivering, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det skäl, som herr Nilsson sist anförde, tycker jag inte är tillräckligt bärande för att man nu inte skulle fatta beslut rörande pansarregementets förläggning. Riksdagen fattade redan förra året beslut i saken, ehuru riksdagen då hemställde, att Kungl. Maj:t skulle taga frågan under förnyat övervägande. Kungl. Maj:t har nu gjort det och därvid av de sex alternativ, som förelegat, stannat vid en förläggning av regementet till trakten av Hässleholm. Det synes vara en förmånlig placering såväl ur försvarssynpunkt som med hänsyn till att övningsfält där kan anskaffas.

Det är givet, att det fordras en hel del bostäder för personalen, och även inom utskottet hade man nog önskat, att bostadsfrågan hade varit bättre klarlagd, så att man varit förvissad om att staten inte behöver engagera sig för mycket, då det gäller att skaffa bostäder till personalen.

Emellertid kan jag inte inse att vi skulle behöva avvakta en vidare utredning, innan beslut i saken fattas. Det bör inte vara så svårt att skaffa bostäder till personalen i Hässleholm att man icke skall våga sig på en förläggning därstädes. I viss utsträckning bör det kunna gå genom enskilt initiativ, och dessutom kunna kommunerna i den trakt, där regementet skall förläggas, tänkas bidra till frågans lösning. Och om det icke går på annat sätt får väl staten bidra till att skaffa de nödiga bostäderna.

Även om jag så till vida delar den föregående ärade talarens mening, att jag anser att statsrådet bör ägna frågan all uppmärksamhet vid beslutets realiserande, kan jag inte se att det nu är nödvändigt att statsrådet på nytt tager upp frågan till omprövning innan slutlig ställning till förläggningsfrågan tages.

Jag skall inte här ingå på de olika skäl som kunna anföras för en förläggning av regementet till trakten av Hässleholm. De, som tagit del av handlingarna, ha kunnat förvissa sig om, att de äro många.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation.

Jag har inte någon anledning att engagera mig i den dragkamp, som kan pågå mellan Hälsingborg och Hässleholm i fråga om förläggningen av Skånska pansarregementet.

Jag har inte oreserverat kunnat biträda utskottets uppfattning, ty jag har under utskottsbehandlingen funnit, att de ekonomiska kalkylerna inte varit så tillfyllestgörande, att man har kunnat få en tillräckligt klar bild, när det gäller att jämföra dessa orter. Man har visserligen gjort en ekonomisk kalkyl över kostnaderna för förläggningen av regementet antingen till Hässleholm eller Hälsingborg, men i denna kalkyl ha kostnaderna för bostäder till personalen utelämnats. Chefen för försvarsdepartementet har tydligen utgått från, att denna bostadsfråga skulle lösas på något sätt, vare sig förläggningen blir i Hälsingborg eller Hässleholm.

Motionärerna ha emellertid nu påvisat, att bostäder inte kunna påräknas i Hässleholms omgivning, där detta regemente enligt utskottsförslaget skulle förläggas. Jag har i varje fall inte i utskottet hört någon prestera något skäl eller bevis för att bostadsfrågan i Hässleholm skulle kunna lösas på enskild eller kommunal väg.

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

När således hela denna stora kostnad har utelämnats i kalkylen, kommer enligt mitt förmenande densamma ovillkorligen att bli missvisande, och vi komma, därest utskottsförslaget nu skulle antas, att vid nästa års riksdag bli uppvaktade med en proposition om anslag för uppförande av bostäder i Hässleholm åt personalen vid regementet till en kostnad, som kanske kommer att belöpa sig på sex eller sju miljoner kronor eller någonting sådant, en kostnad som många säkerligen inte nu ha räknat eller ens ha kunnat räkna med. Det är detta skäl som har gjort, att jag inte oreserverat har kunnat gå med på utskottets förslag.

De militära synpunkterna skall jag inte beröra, då jag inte vågar ha någon uppfattning om den ena eller andra ortens företråde ur dessa synpunkter. Jag anser likväl att man inte får tillmäta dem alltför stort värde, alldenstund erfarenheten visar, att även dessa synpunkter kunna växla tid efter annan. Också de ekonomiska synpunkterna ha enligt min mening en ganska stor betydelse, särskilt med hänsyn till att det gäller att hålla försvarskostnaderna inom den uppgjorda ramen. Skall det bli möjligt, får man inte fatta beslut utan att göra klart för sig, vilka kostnader som äro förenade därmed, blott för att efteråt komma med ytterligare anslagsyrkanden. De tilläggsanslag, som presenterats riksdagen i år för den militära förvaltningen, äro ett avskräckande exempel på hur det går och hur det kommer att gå, därest vi fortsätta att på detta sätt bara fatta beslut utan att överblicka de ekonomiska konsekvenserna.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag kommer att vid en votering rösta för herr Bernhard Nilssons reservation, ty jag anser att, därest riksdagen nu skulle anta statsutskottets utlåtande, äro riksdagen och därmed även försvarsdepartementet och regeringen bundna och kunna inte ställa några krav eller fordringar på Hässleholm eller omgivande kommuner då det gäller att bygga bostäder, utan det blir nödvändigt att riksdagen senare anvisar medel för uppförande av dessa bostäder.

Herr Berling: Herr talman! Denna frågas behandling i fjol och i år har varit sådan, att man med fog kan säga, att de högre militära myndigheterna visat mycket stort vankelmod. I år anföres Hälsingborgs utsatta läge såsom skäl mot förläggning av P 2 till denna stad. I fjol tvekade samma militära myndigheter inte att föreslå Hälsingborg.

Var fanns överbefälhavaren i fjol? Trots att han haft möjlighet att yttra sig över 1941 års försvarsutredning, tvekade han ändå inte att föreslå Hälsingborg såsom förläggningssort. Har han nu år 1943 gripits av eftertankens kranka blekhet? Jag kan upplysa om att Hälsingborg ligger på samma plats som för 900 år sedan och att Helsingör fortfarande ligger på fyra kilometers avstånd.

De militära synpunkter, som nu göras gällande, borde, synes det mig, ha framförts i samband med försvarspropositionens framläggande i fjol. Det må vara tillåtet att säga, herr talman, att man kan knappast få något starkare förtroende för dessa myndigheter med hänsyn till den villrådighet, som varit kännetecknande för deras ståndpunktstagande i denna fråga.

Herr statsrådet Sköld har emellertid icke accepterat överbefälhavarens argumentering, för att P 2 icke borde förläggas till Hälsingborg på grund av militära skäl. Försvarsministern har nu liksom i fjol endast anlagt ekonomiska synpunkter på frågan. Man har nämligen gjort en utredning, som visar att Hässleholmsprojektet skulle bli en aning billigare än Hälsingborgsförläggningen.

Såväl motionärerna som utskottsmajoriteten och reservanterna ha framhållit, att den ekonomiska utredningen inte är fullständig.

Utöver vad som framgår av utskottsbetänkandet bör det kanske påpekas, att

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)
en hel del arbeten ha utförts vid P 2:s nuvarande förläggning i Hälsingborg. Sålunda ha varmgarage och dylika anläggningar uppförts. De kostnader, som detta medfört, bli väl till större delen bortkastade, för den händelse i framtiden kavalleriförband förlägges till Hälsingborg.

Den viktigaste anmärkningen mot förslaget är dock den, att bostadsutredning saknas. Det har redan tidigare berörts i debatten, och jag vill endast understryka dessa synpunkter. Huru stora kostnaderna för uppförande av bostäder till en så stor personal bli kan jag naturligtvis inte bestämt yttra mig om. Jag håller dock inte för otroligt, att det kan röra sig om en sju å åtta miljoner kronor.

Nu kommer det naturligtvis att invändas, att personalen skall betala hyra för dessa bostäder. Jag förstår detta, men det är väl ingen som på allvar tror, att om staten skall behöva investera kapital för uppförande av dessa bostäder, de till fullo kunna bli förräntade. Om det endast är en tredjedel eller en fjärdedel av detta kapital, som blir oförräntat, är det i alla fall avsevärda summor, och de komma att ur ekonomisk synpunkt ställa Hässleholmsförslaget i ett ogynnsammare läge.

Det enda riktiga hade naturligtvis varit att låta frågans avgörande anstå till höstriksdagen, varigenom riksdagen före frågans avgörande skulle ha tillgång till de ekonomiska kalkyler, som man nu efterlyser.

Utskottsmajoriteten har emellertid inte velat vara med om ett uppskov, och reservanterna ha, förmodligen för att det inte skall kunna göras gällande, att de velat förhålla frågans avgörande, gått med på ett principavgörande redan nu.

Man har ansett att ett riksdagsbeslut i dag inte skall verkställas, förrän Kungl. Maj:t har förvissat sig om att bostadsfrågan för personalen ordnats genom enskild eller kommunal byggnadsverksamhet. Det förefaller mig, som om denna linje skulle kunna bli en samlingslinje för alla dem som anse, att det bör föreligga fullständiga kalkyler, innan ett beslut går i verkställighet.

Är det nu så, att man anser att optimisterna i fråga om bostadsbyggandet ha rätt i att det går att på enskild eller kommunal väg få fram dessa bostäder, då bör man inte heller tveka att gå med på reservanternas linje. Delar man däremot inte denna uppfattning, betyder det att en del osäkra faktorer spela in i detta fall, och då synes det mig vara anledning för riksdagen att vara tveksam.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten. Jag har velat i någon mån komplettera tidigare yttranden till förmån för reservanternas förslag, och ehuru jag inte är fullt tillfredsställd med detta yrkande, vill jag ändå i förevarande situation yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Nilsson i Landeryd m. fl.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Berlings historieskrivning ger mig anledning till ett tillrättaläggande. Jag skall inte försvara de militära myndigheternas åtgöranden i denna sak. Jag medger att det inte är vidare tilltalande, att t. ex. överbefälhavaren lämnade försvarsutredningens förslag utan erinran för att sedermera efter riksdagens beslut förklara, att Hälsingborg vore omöjligt såsom förläggningsort för pansarregementet. Ett sådant tillvägagångssätt kan inte försvaras. Men det förhöll sig inte så, herr Berling, att de militära myndigheterna hade någon möjlighet att yttra sig, efter det försvarsberedningen hade framfört sina betänkligheter.

Det är alldeles riktigt att jag endast lagt ekonomiska synpunkter på denna fråga. Jag tog del av försvarsberedningens betänkligheter, men eftersom alla utredningar då visade, att det skulle bli billigare att förlägga regementet till

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

Hälsingborg och en förläggning dit inte rönt någon gensaga från de militära myndigheternas sida, valde jag detta, såsom det då syntes, billigare alternativ.

Sedan var det riksdagen som mycket allvarligt uppmanade Kungl. Maj:t att ta denna förläggningsfråga under förnyad omprövning. Det är ett moment, som man inte får glömma bort. Med anledning av denna uppmaning har en nyprövning skett. Vid denna nyprövning inträffade det, att praktiskt taget alla militära myndigheter absolut motsatte sig förläggningen av regementet till Hälsingborg. Det var den ena sidan av saken. Den andra sidan var, att det till slut framgick av utredningen, att man kunde göra förläggningen i Hässleholm lika billig som i Hälsingborg. Jag hade alltså inte längre möjlighet att åberopa det skälet, att Hälsingborgsalternativet skulle vara billigast, och det ligger i sakens natur, att när man kommer till den slutsatsen, att två orter äro ur ekonomisk synpunkt jämbördiga, man då icke kan motsätta sig att ta hänsyn till de militära önskemålen.

Nu kan det ju gentemot vad jag här har sagt invändas, vad som redan har yttrats, nämligen att vid dessa jämförande beräkningar har man icke tagit hänsyn till de eventuella kostnaderna för bostäder åt personalen. Det är ju på sätt och vis riktigt. När det gällde Hälsingborg förelåg ju en försäkran från stadens sida, att staden skulle åta sig att ordna bostadsfrågan. Någon motsvarande utfästelse ha vi icke hunnit erhålla från Hässleholm.

Det ligger emellertid så till, att uppsättandet av detta pansarregemente redan har blivit fördröjt. Varje dag kommer det ny stridsvagnsmateriel, som skall omhändertas, omses och läggas i förråd, och det ha vi inte resurser till. För att få detta måste vi bygga, men för att kunna bygga måste vi veta, var förläggningen skall bli. Därför är denna fråga brådskande.

Reservanterna jämföra med förhållandena vid Revingehed, men jag tycker att jämförelsen är ganska haltande. Det är ju dock så, att här ifrågasättes en förläggning i sämsta fall sju å åtta kilometer från en stad och dessutom nära ett ganska stort municipalsamhälle. Det är ju litet annorlunda än Revingehed, som ligger många mil från närmaste stad och även långt ifrån varje egentlig samhällsbebyggelse. Det ligger således i sakens natur, att det vore lättare att ordna bostadsfrågorna vid en förläggning till Hässleholmstrakten än i Revingehed.

I Hässleholm är man i gång med att göra utredningar angående bostadsbyggandet, och preliminära förslag föreligga. Av dessa förslag kan man få en inblick i kostnaderna. Hässleholm räknar med att det behövs bostadsbyggnader genom kommunal medverkan för ungefär fem miljoner kronor. Av dessa falla emellertid ingalunda alla på pansarregementet, utan det är även andra omständigheter, som föranleda behov av bostadsbyggnader. Det rör sig därför för regementets räkning endast om en bostadsbebyggelse för tre å fyra miljoner kronor, för vars genomförande medverkan från kommunen eller i värsta fall staten är erforderlig.

Man får väl, såsom herr Berling också hade klart för sig, ändå skilja litet mellan kostnader för bostäder och kostnader för kaserner. Bostäder äro på ett helt annat sätt produktiva anläggningar, och för bostäderna kommer det in inkomster, så att avskrivningsbehovet där blir långt mindre än i fråga om kaserner. Vidare kunna vi överblicka avskrivningsbehovet i fråga om bostäder, vilket behov inte kan uppgå till några sådana summor, att de egentligen inverka på föreliggande fråga. Men såvitt jag förstår, finns det goda förhoppningar om att man skall kunna lösa denna bostadsfråga utan statens direkta medverkan.

Vad kan man då ha emot reservanternas förslag? Jo, reservanternas utta-

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

lande är sådant, att det binder Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t inte kan fatta beslut i förläggningsfrågan, förrän Kungl. Maj:t har uttrönt, att denna bostadsfråga kan lösas helt utan statens medverkan. Det måste ju bli månaders dröjsmål, innan man kan gå till de förberedande arbetena, och ett så långt dröjsmål är inte lämpligt här. Dessutom är ju reservanternas formulering så hård, om jag så får uttrycka mig, att Kungl. Maj:t måste få klart för sig, att hela bostadsfrågan bör lösas utan statens medverkan, och det skulle väl ändå vara orimligt, om det visade sig, att bostadsfrågan till *huvudsaklig* del kan lösas utan statens medverkan och staten bara skulle bidra till en mindre del, att denna lilla hake skulle få hindra ett beslut i förläggningsfrågan.

Herr Karl Andersson menade, att utskottets förslag leder till att kommunerna inte bli intresserade att på ett tillfredsställande sätt lösa bostadsfrågan. I verkligheten är det väl så, att om reservationen bifalles, kommer Kungl. Maj:t att bli helt beroende av staden Hässleholm och dess villkor. Om man däremot bifaller utskottets utlåtande, medför det, att Kungl. Maj:t har litet större spelrum och inte kommer så i händerna på en enda kommun, som det nu är fråga om. Och när jag här bestämt förklarar, att från regeringens sida allt skall göras som göras kan för att lösa bostadsfrågan utan direkt medverkan från statens sida, tycker jag för min del, att alla skäl tala för ett bifall till utskottets förslag. Genom att bifalla reservanternas förslag kan man inte vinna något annat än att frågans avgörande kommer att fördröjas, och det kan inte ligga i statens intresse.

Herr **Berling**: Herr talman! Forsvarsministern yttrade, att jag gjorde mig skyldig till en oriktig historieskrivning, då jag sade, att överbefälhavaren hade haft möjlighet att yttra sig över försvarsberedningens utlåtande, vilket statsrådet säger inte ha varit förhållandet. Denna invändning kan ju göras, men i sak betyder den ingenting, därför att överbefälhavaren såväl som andra högre militära myndigheter ha haft tillfälle att under den långa tid försvarsutskottet sysselsatte sig med denna fråga göra sin mening gällande. Hade de varit intresserade av förläggning till annan plats än Hälsingborg, så hade det varit möjligt att under 1942 års riksdag låta detta komma till försvarsutskottets kännedom. Så har inte skett.

Herr statsrådet anser att riksdagen kan vara lugn beträffande bostadsfrågan. Kungl. Maj:t gör vad som göras kan för att nå bästa möjliga resultat i denna fråga. Jag tvivlar inte därpå. Men jag kan inte förstå, vad det skulle ligga för fara i att bifalla reservanternas förslag. Tror man på en lösning, vilket statsrådet har antytt, kan det inte vara någon risk att anta reservanternas förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Reservanterna ha intagit sin oppositionsställning bakom det förhållandet, att bostadsfrågan enligt deras förmenande ännu är outredd. Det är visserligen beklagligt, att någon utredning inte föreligger i fråga om tillgången på bostäder. Men det är en annan sak, som också bör beaktas och beaktas alldeles särskilt, nämligen den omständigheten, att pansarregementet under alla förhållanden måste flyttas från Hälsingborg till Hässleholm, emedan man i Hälsingborg inte ens efter planerad utvidgning förfogar över ett för regementets behov tillräckligt och i övrigt lämpligt övningsfält. Det står alltså alldeles klart, att regementet måste förflyttas, och ett bifall till reservanternas förslag skulle blott onödigt fördröja förflyttningen. Den har redan blivit försenad på grund av det sätt, på vilket detta ärende tidigare har handlagts.

Vidare tycker jag, att det är ganska osympatiskt, när det av någon talare sades, att man skulle ställa krav på Hässleholm och omkringliggande kommu-

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

ner, att de skulle hjälpa till med ordnandet av bostadsförhållandena. Det verkar inte tilltalande att när staten behöver göra en anläggning, man skall ställa krav på kommunerna och sedan skjuta på statens avgörande, tills förhandlingarna äro slutförda.

Denna fråga tål intet uppskov, och för övrigt äro nog vederbörande kommunala förtroendemän så väl informerade om att det under alla förhållanden måste betraktas som avgjort, att regementet förlägges till Hässleholm, att förhandlingarna inte bli lättare, om man skjuter på det definitiva avgörandet. Jag tror inte, att ett avgörande redan nu alls inverkar på de förhandlingar, som eventuellt kunna föras om kommunal medverkan till bostadsbebyggelsen.

För övrigt är reservanternas påstående om bristen på bostäder i Hässleholm med omnejd ett antagande som inte är styrkt. Däremot ha vi från statsrådsbänken fått höra, att departementschefen hyser den uppfattningen, att bostadsfrågan skall kunna ordnas utan statens medverkan.

Då jag således finner ett uppskov onödigt och olämpligt och då bifall till reservationen binder Kungl. Maj:t för ett uppskov, hemställer jag, att kammaren måtte biträda utskottets yrkande.

Herr Andrén: Herr talman! Jag har icke deltagit i detta ärendes behandling i statsutskottet och hade därför icke heller tänkt att yttra mig i denna fråga. Då emellertid herr Berling kom in på vad som inträffat förra året i försvarsutskottet och jag var med den gången, skall jag be att i huvudsak få bekräfta den historieskrivning, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet här har lämnat.

I likhet med herr statsrådet finner jag det anmärkningsvärt och beklagligt, att överbefälhavaren inte redan i sitt yttrande över försvarsutredningens förslag kom in på den viktiga förläggningsfrågan. Men till försvar för överbefälhavaren kan anföras, att det stod ganska liten tid till förfogande för ett allsidigt yttrande över de många frågor, som då förelågo till behandling, och att överbefälhavaren och övriga militära myndigheter överhuvud taget ägnade förläggningsfrågorna ett mycket ringa intresse. När sedan frågan kom upp i försvarsutskottet, voro vi där mycket betänksamma just emot den föreslagna förläggningssorten, och den mening, som jag då omfattade, vann anslutning från försvarsutskottet. Jag vill tillägga, att försvarsutskottet icke infordrat något yttrande i denna sak från de militära myndigheterna och således inte lämnat dem tillfälle att ta ställning till frågan. Vi hade knappast möjlighet härtill, om vi skulle bli färdiga i tid före riksdagens slut.

Nu ha emellertid de militära myndigheterna yttrat sig, och de ha yttrat sig med mycken bestämdhet. Sälunda säger överbefälhavaren, »att det ur alla militära synpunkter i varje fall vore nödvändigt att Skånska pansarregementet icke förlades till Hälsingborg». Och jag kan tillägga, att även försvarsministern i huvudsak delar denna ståndpunkt, även om han yttrar sig försiktigare. På sid. 11 i propositionen heter det sälunda: »Emellertid har Hälsingborg med hänsyn till sitt utsatta läge icke ansetts såsom lämplig förläggningssort för ett så sårbart förband som ett pansarregemente. Staden har funnits kunna godtagas som förläggningssort endast under förutsättning att speciella, tämligen dyrbara anordningar vidtagas för att minska denna olägenhet.» Antydningen om »speciella, tämligen dyrbara anordningar», uppenbarligen av militär art, som måste följa av en förläggning till Hälsingborg, borde i vart fall göra reservanternas betänksamma. Dessa anordningar torde inte vara av sådan art, att man långsamt kan göra avskrivningar på dem, utan det är fråga om anläggningar, som inte äro räntabla och som därför snabbt måste avskrivas. De skulle komma att

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)
 väga ganska tungt i den ekonomiska vågskålen, om de skulle tas med i kalkylerna.

Med hänsyn till vad jag anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berling: Herr talman! Herr J. B. Johansson sade, att pansarregementet under alla förhållanden måste förflyttas från Hälsingborg, därför att det inte finns något övningsfält där. Den saken ligger till på samma sätt i år som i fjol. Övningsfält skulle anskaffas på annat håll — det vet herr J. B. Johansson. En plan var uppgjord härför, och någonting nytt har inte tillkommit.

När man vidare här talar om med vilken brådska förflyttningen skulle behöva genomföras, skulle jag vilja framhålla, att pansarregementet under alla omständigheter måste vara förlagt till Hälsingborg under de närmaste två åren, en tidsbestämning, som jag tycker säger ganska mycket.

Jag vill till sist i anslutning till mitt föregående anförande säga, att då man hyser betänkligheter mot pansarregementets förläggning till Hälsingborg, förefaller det egendomligt, att man inte anser att militära skäl kunna anföras emot att förlägga ett kavalleriregemente dit.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det är riktigt som herr Berling säger, att i Hälsingborgsalternativet också ingick anordnande av övningsfält, ehuru inte i omedelbar anslutning till Hälsingborg, och det var kanske en lucka i mitt anförande, att jag inte talade om vad utskottet i det avseendet har uttalat. I utskottets utlåtande heter det emellertid härom: »De övningsfält, som fylla fordringarna i angivna avseende och ansetts närmast böra komma ifråga, nämligen Riseberga- och Hörjafälten, äro belägna på sådant avstånd från Hälsingborg att en förläggning av regementet till Hälsingborg med ianspråktagande av något av dessa fält skulle med hänsyn till drivmedelsåtgång m. m. icke vara lämpligt.» Bakom detta dölja sig också farhågor för betydande årliga utgifter, vartill kommer den omständigheten, att övningsfältet kommer att ligga på mycket långt avstånd från Hälsingborg.

Herr Holmström: Herr talman! Jag kommer att rösta för reservationen. Men jag skulle liksom herr Berling helst ha sett ett yrkande om avslag på propositionen med en förväntan, att detta ärende efter förnyad välbehövlig utredning skulle återkomma till riksdagen. Jag tror inte, att det skulle bli något nämnvärt förhållande om avgörandet får anstå till höstriksdagen. Hade det gällt en väntan ända till nästkommande års lagtima riksdag, så hade jag kunnat förstå farhågorna för ett uppskov.

Jag skall be att få påpeka en sak, som ännu icke berörts i debatten. Meningen är, att om nu kasernutrymmena i Hälsingborg lösgöras, skall i stället dit förläggas kavalleri på så sätt, att bl. a. en del av Norrlands dragonregemente, som ligger i Umeå, skall flyttas till Hälsingborg. Jag finner detta synnerligen betänkligt. Det stora Norrland, som enligt mitt förmenande, behöver mera kavalleri än det nu har, skulle på detta sätt i stället mista en del därav.

Jag skulle därför enträget och värdsamt vilja hemställa till statsrådet att förhindra denna åderlåtning av det norrländska kavalleriet.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! På grund av medverkan i ett annat, särskilt utskott har jag inte haft tillfälle att i statsutskottet deltaga i behandlingen av detta ärende. Jag vill emellertid uttrycka min förvåning över den vändning, som frågan tagit. Hade försvarsutskottet i fjol fått avgöra denna sak, så hade det hela nu varit klart. Men det är i utskottet som det är i riksdagen ibland: man är generös då det gäller t. ex. utredningar. Man säger:

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)

»Det är ju bara en begäran om utredning, och den kunna vi alltid bifalla.» I försvarsutskottet föreslog bland andra herr André, att man borde ompröva frågan. Förslaget ansågs så oskyldigt, att man kunde gå med på det. På detta sätt kom man att gå ifrån Hälsingborg som förläggningsort och kom in i den återvändsgränd där frågan nu är.

Alla de uppgifter, som här framhållas om att Hälsingborg skulle vara olämpligt för ändamålet, tror jag inte på. Det skulle vara egendomligt, om man skulle flytta försvarsanstalterna blott för att en stad har ett utsatt läge. Man får väl också tänka på att i det längsta försvara en sådan stad.

Om vi hade fått realbehandla frågan i fjol, skulle den, såsom nämnts, ha varit avgjord med Hälsingborg som förläggningsort. Nu har det framkommit åtskilliga skäl för att man inte kan lägga regementet där. Det är för sent att diskutera allt detta nu, men då här har framställts ett förslag, som jag inte kan godkänna, nämligen i reservationen, har jag velat åtminstone göra min mening gällande beträffande detta förslag. I reservationen sägs nämligen på sidan 29, första stycket, sista meningen: »Utskottet förutsätter dock att Kungl. Maj:t förvisar sig om att regementets bostadsfråga vid en förläggning till Hässleholmstrakten kan ordnas genom enskild eller kommunal byggnadsverksamhet, innan ett beslut av riksdagen om regementets förläggning till ifrågasvarande trakt verkställs.»

Jag har alltid varit principiell motståndare till att kommunerna skola tävla om att få ett regemente till sig. Man utlovar vissa förmåner för att få regementet. I många fall har den ena kommunen överbjudit den andra. Jag kan inte godkänna, att man förfar på det sättet och gör sig några förväntningar i det avseendet. Försvaret bör betalas av svenska staten och inte av kommunerna. Därför kan jag inte ansluta mig till reservationen, även om jag så väl förstår dem, som redan uttalat sin anslutning till dessa synpunkter. Jag är som sagt principiell motståndare till allt detta auktionering, som man hittills har bedrivit för att få ett regemente. Jag tycker, att vi skulle kunna bli överens om att i fortsättningen dra oss ifrån denna metod.

Jag har bara velat säga detta, herr talman. Jag är övertygad om att Hälsingborg hade blivit den lämpligaste platsen, men då nu inte något förslag härom föreligger, har jag bara att sluta detta anförande utan att göra något yrkande.

Herr André: Med anledning av herr Johan Nilssons sista anförande skall jag be att få lägga till rätta hans skildring av händelseförloppet i försvarsutskottet vid behandlingen av denna fråga förra året.

Jag försökte den gången inte framställa mitt förslag om utredning som ett oskyldigt förslag. Tvärtom förutsatte jag, att det, om mitt förslag vann utskottets och kamrarnas godkännande, skulle bli en verklig utredning. I utskottet förekommo också sakliga och livliga debatter på denna punkt, och det var med glädje jag konstaterade, att utskottet följde mig. Jag tror inte, att anledningen till att majoriteten följde mig var, att den var övertygad om min eller mitt förslags oskuldsfullhet; det skedde helt enkelt därför att den ansåg tunga och sakliga skäl tala för ett förnyat övervägande av frågan. Det var framför allt de skäl, som de militära myndigheterna nu godtagit, som övertygade utskottet.

Häri instämde herr *von Heland*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på godkännande

Ang. Skånska pansarregementets förläggning m. m. (Forts.)
av den av herr Bernhard Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Berling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 199 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Bernhard Nilsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 e. m.

Ang. förflyttning av artilleriskjut-skolan i Skillingaryd m. m.

Punkten 2

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 28 maj 1943 angivna byggnadsarbeten finge, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts, utföras med anlitande av det i årets statsverksproposition under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond därav, för budgetåret 1943/44 äskade, av utskottet tillstyrkta investeringsanslaget av 24,000,000 kronor till Vissa byggnadsarbeten m. m.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Under denna rubrik förekommer en punkt, som heter »Artilleriskjutskolan och Bergslagens artilleriregemente». I propositionen föreslås, att artilleriskjutskolan i Skillingaryd skall förflyttas till Villingsberg. Förutsättningen för denna förflyttning är emellertid, att det finns ett skjutfält vid Villingsberg, och ett förslag om anläggande av ett skjutfält i Kilsbergen med station vid Villingsberg har ju framlagts i en annan proposition, som också har behandlats av statsutskottet. Emellertid har statsutskottet ännu inte framlagt något förslag för riksdagen i denna del. Visserligen tror jag mig veta, att utskottet har behandlat frågan till och med före denna proposition, men av någon anledning har utskottsutlåtandet blivit fördröjt och alltså ännu inte kommit på riksdagens bord. Detta har gjort, att det nu föreliggande förslaget, som ju skulle behandlas efter de andra, sedan frågan om skjutfältets förläggning har blivit avgjord, har kommit först.

Det förefaller mig, som om kammaren under sådana förhållanden inte kunde behandla denna punkt i dag utan i stället borde bordlägga den, till dess utskottet har kommit med sitt förslag beträffande förläggningen av skjutfältet. Eljest kan det lätt hända, att riksdagen sedan avslår förslaget om skjutfältet, och statsrådet Sköld får sin artilleriskjutskola vid Villingsberg utan något skjutfält. Med hänsyn till detta hemställer jag till kammaren,

Ang. förflyttning av artilleriskjutskolan i Skillingaryd m. m. (Forts.)
huruvida inte kammaren ville återremittera denna punkt till statsutskottet att föreläggas riksdagen, efter det frågan om skjutfältets förläggning har avgjorts av kamrarna.

Man kan ju tänka sig, att blott punkten om artilleriskjutskolan återremitteras, men det lämpliga är väl, att hela kapitelrubriken II röner samma öde. I klämman finnes upptaget ett anslag på 24,000,000 kronor. Detta är visserligen ett mycket stort klumpanslag, men däri ingå de kostnader, som äro förknippade med förflyttningen av artilleriskjutskolan.

Jag föreslår därför, att hela punkt 2 återremitteras till statsutskottet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten annat yrkande ej förekommit, än att punkten skulle visas åter till utskottet

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsaktionsfängelse;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till socialstyrelsens ortsombud;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till organisationsundersökningar m. m.;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till vissa reservtelefonstationer m. m.;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anordnande av vissa telefon- och telegrafförbindelser m. m.; samt

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ombyggnad av tågfarjan Starke.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt å vissa pålsvaror, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för krigsriskärsättning till sjömän jämte i ämnet väckta motioner;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet, m. m.; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående taxering för inkomst av under år 1943 stormfälld skog jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ lagen den 24 mars 1916 (nr 90) angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten; samt

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn över hundar, dels ock väckta motioner angående lagstiftning om okynnes och skadegörande hundar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän jämte i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 8:o), 14:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38. s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om
viss begräns-
ning av legi-
timation som
tandläkare
m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1943 dagtecknad proposition, nr 299, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, *dels ock*

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.

(Forts.)

bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt angick nämnda lagförslag, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen nr 320 i första kammaren av herr *Herlitz* samt nr 453 i andra kammaren av herrar *Sefve* och *von Friesen*.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med förklarande, att Kungl. Maj:ts genom propositionen nr 299 framlagda förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)***L a g****om viss begränsning av legitimation som tandläkare.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Medicinalstyrelsen äger, där tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom *tandvård som anordnats av stat eller kommun*, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare begränsa legitimationen att avse allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom sådan tandvård. Dylik begränsning må dock ej gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom *statlig eller kommunal tandvård* under ett år.

Medicinalstyrelsen äger, där tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom *folktandvården*, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare begränsa legitimationen att avse allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom sådan tandvård. Dylik begränsning må dock ej gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom *folktandvården* under ett år.

2 §.

Villkoren för anställning i kommunal tjänst av tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad efter vad i 1 § sägs, skola, i händelse överenskommelse därom ej träffas, fastställas av medicinalstyrelsen.

Tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad efter vad i 1 § sägs, skall äga att vid uppehållande av tjänst inom folktandvården åtnjuta de förmåner, som utgå till distriktständer tandläkare inom det tandvårdsdistrikt, vartill tjänsten hör.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1943 och gäller till och med den 30 september 1946.

B. att motionerna I: 320 och II: 453 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Första kammarens protokoll 1943. Nr 25.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Roos* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt; samt

2) av herrar *Norman*, *Linder*, *Olof Carlsson*, *Hermansson*, *Holm* och *Andersson* i Eskilstuna, vilka inom utskottet yrkat, att propositionen måtte oförändrad tillstyrkas.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Då herr *Roos* och jag från denna kammare reserverat oss mot utskottets beslut i det föreliggande ärendet kanske jag med några ord bör motivera vår ställning till frågan.

Jag vill då först erinra om att den kungl. propositionen i korthet innebär, att de tandläkare, som genomgått tandläkarinstitutet och enligt nu gällande bestämmelser erhållit tillräcklig underbyggnad för utfående av legitimation att utöva tandläkarekonsten, skola under vissa förhållanden kunna åläggas att utföra ett års tvångstjänstgöring i statens eller kommunens tjänst. Det är i propositionen klart utsagt att denna tvångstjänstgöring icke är föranledd av något behov av ytterligare utbildning av den nyblivne tandläkaren.

Anledningen till att propositionen kommit till är den, att man för närvarande på frivillig väg ej kan fylla de vakanser som finnas i den allmänna folktandvården, i vilken en brist på tandläkare allt från dess tillkomst gjort sig gällande.

Såvitt jag kan bedöma har man vid beslutet om inrättande av en statlig tandvård ej förutsett att behovet av tandläkare skulle bli så stort som verkligen blivit fallet, eller kanske man räknat fel på tandläkarnas villighet att inträda i statstjänst. Huru det nu må förhålla sig därmed kvarstår det faktum, att den statliga tandvården ej kan rekrytera sin stab av läkare på frivillig väg.

I syfte att åstadkomma en större tillgång på läkare skall en omorganisation av tandläkarinstitutet äga rum så att antalet årligen utexaminerade tandläkare skall ökas från 90 till 120 stycken. Det dröjer dock några år innan denna åtgärd börjar verka, och under tiden stå de av staten iordningställda tandklinikerna delvis oanvända i brist på personal.

Detta är bakgrunden till den kungl. propositionen.

Den anställning som beredes de tvångsanställda tandläkarna är ur ekonomisk synpunkt ej dålig. Man kalkylerar med att de komma i åtnjutande av en årsinkomst av 10,000 à 11,000 kronor. Det påstås visserligen från tandläkare, som jag har talat med, att denna siffra är något för hög, men enligt vad som framgår av det meddelande, som i dag kommit flertalet av kammarens ledamöter till del, lär denna kalkyl vara riktig. Denna siffra ligger dock enligt vad jag erfär 1,000 à 2,000 kronor under den årsinkomst varmed en nybliven tandläkare kan räkna in fria marknaden. Ehuru den tvångsuttagne sålunda kan komma att förlora något i inkomst, synes det mig dock som om denna nackdel skulle vara av mindre betydelse. Det betänkliga är att staten här vill göra ett ganska enastående ingrepp i den personliga friheten och i rätten för den enskilde att själv få bestämma över sitt eget görande och låtande. Den frihet i vårt land, varöver vi med rätta äro så stolta, bliver genom ett dylikt beslut rätt så beskurten för den lilla grupp medborgare det gäller.

Det har anförts att liknande ingrepp ägt rum på andra områden, men bortsett från sådana, som bero på krigs- eller beredskapstjänst eller tjänsteplikt föranledd av liknande skäl och som drabba alla lika, känner jag ej till att någon yrkesgrupp i vårt land blivit utsatt för en liknande behandling. Det framgår även av lagrådets uttalande i denna fråga, att det förhåller sig på detta sätt.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Att staten för att rädda sig ur ett prekärt läge, vari den försatt sig själv, skall vidtaga dylika tvångsåtgärder verkar förvirrande på vanlig rättsuppfattning. Visserligen är den statliga tandvården en lämplig och nyttig social åtgärd, men om den skulle få hanka sig fram någon tid till dess en bättre tillgång på tandläkare ernåtts, vore antagligen ingen större skada skedd. Vårt land har ju existerat utan någon som helst tandvård tidigare, och det är ju här fråga om en tillfällig inskränkning som inte kan ha så förfärligt stor betydelse.

Vilka konsekvenser en lag sådan som den föreslagna skulle kunna få, kan man ej i dag överblicka. Men har man tagit första steget så plägar det andra följa. Anledningar komma nog ej att saknas. Jag behöver blott erinra om den brist på läkare som finnas på vissa håll och de stridigheter som förekommit i samband med besättande av sådana platser.

Jag är dessutom tveksam om huruvida ej hela tandvården skulle komma att bli livande på en sådan ordning. Att sända unga nyutexaminerade tandläkare att ensamma sköta tandvården på mindre platser i landet är kanske ej att förorda, och detta torde bli nödvändigt om man skall nå vad man syftar till.

Jag har från flera håll inom tandläkarekåren hört, att stort missnöje råder med förslaget i den kungl. propositionen, och intet gott lär komma ut av ett arbete man tvingats utföra mot sin vilja.

Utskottets majoritet har i viss utsträckning modifierat den kungl. propositionen, men kvar står dock anledningen till de principiella betänkligheter, åt vilka jag givit uttryck och som göra att jag yrkar avslag på såväl den kungl. propositionen som på utskottets förslag.

Herr Norman: Herr talman! Utskottsmajoriteten har kunnat ena sig om att i princip tillstyrka den föreliggande propositionen. Det är klart, att det även bland representanterna för majoriteten förelegat en viss tveksamhet att lösa detta problem på sätt som är föreslaget, men på grund av den stora betydelsen ur folkhälsans synpunkt av att folktandvården befrämjas i större utsträckning än som hittills skett ha dessa betänkligheter kunnat övervinnas. Utskottet har uttryckt sina betänkligheter genom att starkt understryka vikten av att den föreslagna lagstiftningen blir ett provisorium och att densamma icke bör förnyas, om icke trängande behov därav föreligger. Utskottsmajoritetens talesman kommer väl att ytterligare föra fram de synpunkter, som ha legat till grund för denna majoritetens ståndpunkt, vilken jag och mina medreservanter i huvudsak kunna dela. Jag har, herr talman, inte begärt ordet för att gå något närmare in på denna sida av frågan, utan att först säga några ord i anslutning till den reservation, under vilken mitt namn står först.

Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och dessa reservanternas mening är, att majoriteten velat begränsa legitimationsbestämmelserna till att gälla utslutande folktandvården, under det att reservanterna anse, att legitimationen bör begränsas på det sätt Kungl. Maj:t föreslagit.

I propositionen föreslås, att legitimationsbegränsningen skall gälla för tandvård, som anordnas av stat eller kommun. Tillämpningsområdet blir enligt regeringens förslag utvidgad i förhållande till vad utskottet förordar på så sätt, att det kommer att omfatta även kommunal skoltandvård, som anordnas utan statsbidrag. Därjämte föreligger det enligt regeringens förslag möjligheter att tillämpa bestämmelserna även när det gäller viss tandvård inom försvarsväsendet.

Reservanterna ha ansett, att det föreligger skäl för att tillämpningsområdet är så utvidgat som Kungl. Maj:t föreslagit. I och med att det blir en begränsning i legitimationen på sätt utskottet föreslagit, förefaller det mig som om

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

det även skulle föreligga en moralisk skyldighet för statsmakterna att se till att de nyutexaminerade tandläkarna få möjlighet att utöva sin praktik under det år, som den begränsade legitimationen skulle omfatta. Det är självfallet, att folktandvårdens behov av tandläkare blir så stort, att alla nyexaminerade tandläkare få sysselsättning inom folktandvårdens område, men den risken kan väl föreligga, att efter något år, det sista året exempelvis, under vilken denna lagstiftning skall gälla, folktandvårdens behov blivit så pass tillgodosedd, att det kan bli behövt att öppna arbetstillfällen även inom annan tandvård, anordnad av stat eller kommun. Denna möjlighet ger Kungl. Maj:ts förslag. Dessutom är det ett påtagligt intresse från vederbörandes sida att ha denna möjlighet för att kunna tillgodose tandläkarbehovet för tandvården inom försvarsväsendet. Av dessa skäl ha reservanterna ansett, att lagstiftningen bör utformas såsom regeringen föreslagit.

Jag hemställer således om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Det ligger naturligtvis en hel del i vad herr Ericsson framhållit, nämligen att det kan vara risk för att en social tandvård blir litet misskrediterad genom att tandläkare på detta sätt dirigeras till detta verksamhetsområde. Såsom lagförslaget från början var utformat, tror jag, att det fanns en ganska stor risk i detta avseende, men med den omarbetning som skett efter lagrådets yttrande, förefaller det mig som om de betänkligheter, som man ur denna synpunkt skulle kunna ha mot lagförslaget, inte längre behöva göra sig gällande. Detta således sagt i anslutning till reservanternas ståndpunktstagande till själva principfrågan.

Beträffande utformningen av lagförslaget har jag redan ställt mitt yrkande, herr talman.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag förstår mycket väl att man kan hysa betänkligheter mot ett lagförslag av denna art och att det kan te sig som en nyhet, vilken kan, som det sagts, verka förvirrande på rättsbegreppen. Jag tror emellertid inte man vid en närmare eftertanke behöver hysa så stora farhågor. Är det inte ändock så, inte minst i nuvarande tid, att när samhället har ett mycket starkt intresse, få enskilda intressen, som äro av mindre storleksordning än samhällets intresse, vika. Här föreligger enligt min uppfattning ett sådant fall. Det intresse, som samhället har att få folktandvården ordnad och inte dess iordningställande fördröjt i årtal, är i nuvarande stund betydligt större än de enskilda unga tandläkarnas intresse att omedelbart få börja sin egen praktik. Vi skola komma ihåg, att det i detta fall inte är fråga om att de skola göra något slags värnplikt och få en därefter avpassad avlöning o. s. v., utan dessa unga män, som komma ut efter endast några års utbildning, skola få en avlöning på 10,000 à 12,000 kronor. Så ligger saken till, och det måste sägas, att under sådana omständigheter deras intresse att slippa ifrån denna tjänstgöring inte kan ställas upp mot samhällets intresse att få folktandvården ordnad.

För min del betraktar jag folktandvården som en av våra allra största sociala frågor. Vår medicinska forskning synes ju allt tydligare och tydligare visa, att tandvården i hög grad är grundläggande för det allmänna hälsotillståndet i landet och att folktandvårdens ordnande på ett tillfredsställande sätt så att tandvården kan sättas in på ett någorlunda tidigt stadium är av väsentlig betydelse för folkhälsan. Folktandvården har icke kunnat omedelbart sättas i funktion på allvar, bland annat på grund av det missgrepp statsmakterna utan tvekan gjort sig skyldiga till genom att sätta i gång folktandvården, innan man sört för att det funnits personer, som kunnat förestå folktand-

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

vårdens polikliniker. Man har med andra ord inte tänkt på att samtidigt utöka tandläkarinstitutet. Denna fråga håller för närvarande på att utredas, och inom den allra närmaste tiden kommer en utökning av tandläkarinstitutet att företagas, så att det skall vara bättre rustat att fylla marknadsbehovet av tandläkare.

Hur ter sig nu emellertid folktandvården i denna stund? Det finns ju massor av folktandvårdspolikliniker ute i landet, till vilka det varit omöjligt att få tandläkare. Det har kanske kommit en ansökan till en sådan poliklinik, men innan vederbörande hunnit tillträda, har han fått en annan plats, som han tyckt varit trevligare, och kliniken har stått där utan tandläkare för att kanske i sista hand få någon, som visat sig vara alkoholist el. dyl., och på det sättet har det hela hankat sig fram.

Man säger, att folktandvården blir misskrediterad genom att den skall handhas av unga tandläkare. Men bli inte folktandvårdspoliklinikerna ännu mera misskrediterade, om de skola utgöra några slags anhaltsstationer för yrkets lösaste element, vilket i själva verket är fallet i fråga om en hel del folktandvårdspolikliniker i landsorten i den mån man överhuvud fått poliklinikförestandare? I städerna är det naturligtvis i hög grad annorlunda.

Orsaken till att utskotten tillstyrkt denna lagstiftning är alltså, att utskottet anser de nödvändigt, att någonting i nuvarande stund göres för att folktandvården skall kunna komma till stånd och fylla sin praktiska funktion i samhället. Därmed ställer utskottet sig på helt och hållet samma basis som lagrådet. Ehuru jag nyss sade, att jag kan förstå dem som anse en lagstiftning som denna förvirrande för rättsbegreppen, anser jag ändå inte ett sådan ståndpunktstagande berättigat. När lagrådet har kunnat acceptera denna princip, kan man väl icke behöva känna sig alltför oroad i sitt samvete över att icke denna åtgärd skulle stå i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning.

När utskottet accepterat denna lagstiftning på grund av nödvändigheten att omedelbart få till stånd en folktandvård, har utskottet gjort det ur synpunkten, att lagstiftningen är betingad just av folktandvården, där det föreligger ett omedelbart behov. Enligt vår mening kan det starkt ifrågasättas om man kan rättfärdiga en åtgärd som denna, om man sträcker sig längre än till folktandvården. Därvidlag står utskottsmajoriteten i motsats till herr Norman och hans medreservanter. Utskottet har intagit denna ståndpunkt av hänsyn till dessa unga tandläkare, vilka man icke bör belasta med ett i och för sig föga sympatiskt åläggande utöver vad som är nödvändigt för samhället. Just inom folktandvården finns det stora behovet. Därför bör den avsedda begränsningen av legitimationen avse endast tjänstgöring inom folktandvården. Detta har även en mycket stor praktisk betydelse, ty utsträcker man legitimationen till all kommunal och statlig tandläkarverksamhet, är det fara värt, att folktandvården ingen glädje får av denna lagstiftning. Vederbörande har enligt Kungl. Maj:ts förslag rättighet att under det år, under vilket han skall tjänstgöra inom folktandvården, taga den anställning, han vill, inom statens och kommunens tjänst. Vad är då antagligare än att stora massor söka sig till Eastmaninstitutet och de andra stora poliklinikerna i städerna här i landet, medan de folktandvårdspolikliniker på landsbygden, som ropa på arbetskraft fortfarande bli utan. Vi skulle då befinna oss i den utomordentligt egendomliga situationen, att man har skapat en åtgärd som är angräplig ur vissa synpunkter, ehuru enligt min mening försvarlig ur samhällsintressets, men att ändock det viktigaste samhällsintresset icke bleve tillgodosett.

Det har sagts, bland annat av herr Norman, att det kan finnas andra statliga och kommunala områden, där det föreligger behov av tandvård, än just

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

på folktandvårdens område, och att tandläkare kunna behöva tillföras dem. Herr Norman nämnde särskilt försvarsväsendet. Den tandvårdsutbyggnad vid försvarsväsendet, som nu förberedes, handhaves i huvudsak av inkallade tandläkare. Nu föreslås det emellertid, att det i stället skall inrättas en särskild föreståndare vid varje tandvårdspoliklinik, som skall uppehålla kontinuiteten och leda dessa inkallade tandläkares arbete. För att få lämpligt folk till dessa polikliniker, har man tänkt sig tillämpa ett annat system än det man tillämpat vid folktandvården. Man tänker sig att inskränka arbetstiden till fyra à fem timmar dagligen för att därigenom ge de anställda möjlighet att hålla även egen praktik. Som bekant föreligger inte denna möjlighet för folktandvårdstandläkarna. På så sätt torde det inte vara några svårigheter att få föreståndare till dessa militära polikliniker, så mycket hellre som de ligga så gott som uteslutande i städer och större samhällen, där det finns tandläkare som kunna förväntas mycket gärna åtaga sig att vara föreståndare för dem, då de samtidigt kunna fylla ut sin inkomst från kliniken med inkomst från privat praktik. Inom tandläkarkretsar anser man i varje fall, att det inte alls bör vara någon svårighet att få dessa militära poliklinikers behov av tandläkare tillgodosett. För övrigt böra poliklinikföreståndarna vid försvarsväsendets tandpolikliniker besitta erfarenhet för att kunna fullgöra sin uppgift att uppehålla kontinuitet samt vara ledare för de unga inkallade tandläkarna. Det kan inte vara rimligt, att man på dessa poster skall sätta nytexaminerade tandläkare från tandläkarinstitutet, och det kommer helt säkert inte heller att behöva göras.

Herr Norman framhöll även, att det kunde vara bra att ha bestämmelsen om att tjänstgöringsplikten skulle omfatta även annan social tandvård, ty när folktandvården fått sitt behov fyllt, skulle dessa tandläkare kunna sättas till andra uppgifter. Jag för min del har ansett, utskottets förslag innebära att, sedan folktandvården fått sitt behov tillgodosett, ingen anledning finns att vidare uppställa några fordringar på de nytexaminerade tandläkarna. Då få de sin legitimation utan att behöva fullgöra någon tjänstgöring. Inskränker man alltså deras tjänstgöringsskyldighet till att omfatta folktandvården, bli följderna av denna lagstiftning minst kännbara för dessa unga tandläkare.

Jag vill slutligen påpeka, att denna lagstiftning icke är avsedd att vara någonting annat än ett provisorium, ett provisorium som man från alla håll önskar skall bli så kortvarigt som möjligt och ett provisorium som till icke väsentlig del, vilket även lagrådet framhållit, är föranlett av krigsförhållandena i samband med att så många tandläkare blivit inkallade och dragits från den civila tandläkarmarknaden.

Jag förstår de invändningar, som göras mot denna lagstiftning, men jag kan icke tillerkänna dem sådan betydelse, att de få verka hindrande för att tandvården nu äntligen utbygges och blir vad den bör vara. Jag upprepar ännu en gång, ehuru det kanske inte har med den principiella sidan av frågan att göra, att dessa unga tandläkare, som nu skrika så högt och som komma alldeles nytexaminerade från tandläkarinstitutet, dock under den tid de tjänstgöra inom folktandvården skola åtnjuta en inkomst av 10,000 à 12,000 kronor.

I detta anförande instämde herrar *Wiklund*, *Fahlander* och *Löfvander*.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det var ju att förutse, när detta förslag slutligen accepterades av regeringen, att det skulle komma att väcka strid och uppseende. Det var också väntat, att hela diskussionen i detta ämne skulle

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

kopplas in på principiella banor och att förslaget skulle komma att betraktas som ett sådant ingrepp i den privata näringsfriheten, om uttrycket i detta sammanhang tillåtes, att man komme att anse det oacceptabelt, kanske mindre med hänsyn till tandläkarna än genom de konsekvenser på andra områden man befarade som följd av detsamma.

Innan jag går närmare in på detta spörsmål, skall jag emellertid tillåta mig att säga några ord beträffande folktandvårdens status i allmänhet. Det är riktigt att beslutet om folktandvården icke åtföljdes av en utökning av antalet elever vid tandläkarinstitutet. Nu efteråt är det mycket lätt att säga, att det skulle ha varit klokt om man samtidigt gjort en sådan utvidgning, men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det inte finns den ringaste garanti för att detta ökade antal skall komma folktandvården eller någon annan tandvård i det allmännas tjänst till godo.

När folktandvården infördes, ansåg man, att de löneförmåner, som bestämdes för dessa befattningar, med all säkerhet voro av sådan storleksordning att det i verkligheten icke skulle bli några svårigheter att få tandläkare att söka och acceptera dessa sysslor. På den punkten har man totalt räknat fel, och jag måste för min del erkänna att jag icke har någon verkligt klar föreställning om varför det varit så pass omöjligt att rekrytera en stor del av befattningarna vid de folktandvårdskliniker, som tillkommit efter det förut fattade beslutet. Jag vill inte säga att jag har rätt, men det får ju ursäktas mig om den misstanken ligger relativt nära till hands, att svårigheterna att rekrytera vår folktandvård sammanhänga med att man hoppas så småningom kunna pressa upp de arvoden, som där betalas. Jag har icke något sådant belägg för denna misstanke att jag vågar säga att den är befogad, men skulle det verkligen ligga någonting i den, har jag för min del mycket svårt att böja mig för de omständigheter som i så fall föranlett besvärigheterna.

I själva verket erhålla ju tandläkarna ganska goda inkomster i folktandvården. Det är klart att de läkare, som ha turen att få ett gott anseende i sin privatpraktik, kunna göra sig väsentligt större förtjänster, men man måste å andra sidan betona att de löneförmåner, som folktandvården bjuder, icke på något sätt äro klandervärdt små. Det finns ju några grupper i samhället, som på grund av förhållandenas egen utveckling kommit i ett ur ekonomisk synpunkt ovanligt gynnsamt läge, och dit hör otvivelaktigt bl. a. tandläkarkåren. Jag måste för min del säga, att jag icke är villig att för framtiden stödja en ordning, som leder till att en kår på detta sätt kommer i ett ofantligt mycket gynnsammare läge än de allra flesta andra grupper, som måste underkasta sig en åtminstone lika långvarig utbildning som tandläkarna.

Jag upprepar alltså att jag icke för min del kan säkert bedöma vad som gjort att rekryteringen av tandläkare till folktandvården blivit så låg som den faktiskt är. Men sedan man är efter år har konstaterat, att någon påtaglig förbättring av rekryteringen icke kan åvägbringas, måste man väl ändå — och på den punkten kan jag helt instämma med herr Wistrand — ställa problemet precis på detta sätt: vilket skall väga över, ett i och för sig av utvecklingen mycket gynnat kårintresse eller samhällets intresse av att denna för folkhälsan synnerligen viktiga angelägenhet ordnas på ett rationellt sätt? Enligt min uppfattning gives icke mer än ett svar på den frågan, och det är att samhällsintresset går före det enskilda kårintresse, som här i viss mån känner sig sårat.

Jag skulle kunna fortsätta med ett par frågor till de herrar, som motsätta sig en reform av detta slag: var finnes i detta land den akademiskt utbildade grupp, utom tandläkarna, som då den från sina studier träder ut i det praktiska

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

livet kan erhålla en minimiinkomst av 7,800 kronor, och i de allra flesta fall en sannolikt väsentligen högre inkomst? Herr Wistrand har nämnt siffrorna 10 à 12 tusen kronor, och i vissa fall ha dessa unga tandläkare, utom 7,200 kronor i garanterad lön, sina 10 procent på de avgifter, som inflyta till deras poliklinik. Jag känner i varje fall icke till någon kår, som får motsvarande förmåner vid utträdet i livet, och jag har icke mycken respekt för dem som vägra att godtaga sådana villkor, därför att det sker ett ingrepp i deras rörelsefrihet, eller vad man vill kalla det, som de icke anse sig böra tolerera, om de kunna förhindra det. Om jag tar juristerna, läkarna eller ingenjörerna, så få de sannerligen under de första åren av sin praktiska verksamhet, sedan de avslutat sina studier, nöja sig med inkomster, som icke ens äro hälften av vad som här erbjödes dessa unga nyexaminerade tandläkare.

Enligt min mening kan det icke råda någon tvekan om vad som är riktigt att göra i detta fall. Den organisation, som så att säga har drivit fram de här föreslagna lagstiftningsåtgärderna, är närmast svenska landstingsförbundet. Landstingen ha ju ansvaret för folktandvården, och det är de som fått bära tungan av den bristande tillgång på tandläkare, som man påstår förefinnes och som i varje fall hittills är konstaterad för folktandvårdens vidkommande.

Nu har utskottets majoritet förklarad, att den med hänsyn till lagstiftningens provisoriska natur icke önskar vara med om att dessa nyexaminerade tandläkare skola kunna anvisas tjänster även vid skoltandvården och den nya militära tandvårdsorganisationen. Detta är så vitt jag förstår ett slags eftergift åt den opinion, som man från tandläkarhåll icke utan framgång skapat. Det har ju varit mycket djupa bröstoner i en del inlägg, visserligen icke i dagens riksdagsdebatt, men eljest i den offentliga diskussionen på denna punkt. För min del anser jag att det borde vara förmånligare för tandläkarna själva att utom folktandvården även ha ett par andra områden att välja på. Det är visserligen alldeles riktigt att alla nyexaminerade tandläkare åtminstone under första året kunna bli hänvisade till folktandvården, men det är ju icke uteslutet, att behovet där efter ett eller annat år kan vara så pass väl tillgodosett att de nyexaminerade kunna utnyttjas även för andra uppgifter.

Särskilt skoltandvården torde med all säkerhet vara ett ur tandläkarnas egen synpunkt ganska viktigt område, ty då det gäller att tillsätta tandvårdsinspektörer betraktas det, åtminstone i de ärenden som gå upp till Kungl. Maj:t, såsom en mycket väsentlig merit att man genom praktisk verksamhet har skaffat sig utbildning särskilt i barntandvård. Om vederbörande med goda vitsord gått igenom Eastmaninstitutet eller andra liknande institut, åberopas detta särskilt såsom merit för att erhålla de så att säga bästa sysslorna inom folktandvården.

Jag kan icke heller tro annat än att det även för denna nya militära tandvårdsorganisation skulle vara nyttigt, om den kunde få möjlighet att använda samma metod för att besätta tjänster, som eljest kanske kunna vara svåra att rekrytera.

För min del skulle jag alltså gärna se, om den reservation, för vilken herr Norman står som första namn, kunde bifallas av kammaren.

Herr Wistrand erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av vad statsrådet sist yttrade om skoltandvårdens betydelse ur meriteringssynpunkt vill jag hänvisa till att även folktandvården innefattar en hel del skoltandvård. Den skoltandvård, som finnes utanför folktandvården, torde emellertid vara förlagd till de största städerna, och då uppstår just den konsekvens jag talade om. Lagstiftningens innebörd är ju att tandläkar-

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

na skola ha rättighet att välja, och de skola således icke kunna hänvisas till det ena eller andra området. Resultatet kommer att bli fortsatta svårigheter att besätta tjänsterna vid folktandvårdspoliklinikerna på landsbygden, och det var just detta man ville råda bot för med lagstiftningen.

Det är därför, herr talman, som jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag kan i lika grad som herr Wistrand och andra beklaga bristen på tandläkare i folktandvården, men jag måste säga att jag icke kan finna det nu föreslagna sättet att avhjälpa denna brist särskilt tilltalande.

Som jag ser frågan, lär nog anledningen till att befattningarna som folktandläkare äro mindre eftersökta, trots allt, vara den, att inkomsterna av sådana tjänster äro mindre än vad en tandläkare i vanlig praktik kan påräkna. Man må beklaga detta eller ej, men jag tror att så är fallet. Detta i sin ordning beror på bestämmelsen att en tandläkare i folktandvården icke äger rätt att vid sidan ha egen praktik.

Herr Möller frågade, om någon kunde säga ett annat yrke, där man så hastigt fick en god inkomst som inom tandläkaryrket. Jag tror att herr statsrådet härvidlag har rätt, ty åtminstone mig veterligt finns intet sådant yrke. Men tandläkarna äro ju icke mer än människor, och de söka sig givetvis till sådana platser där den bästa förtjänsten kan ernås. Om denna föreskrift borttoges och folktandläkaren utom tjänstetid och utanför kliniken finge mottaga patienter, så att han därigenom erhöle ett tillskott till sina inkomster, tror jag därför att bristen på folktandläkare knappast skulle bliva så svår som nu, och detta utan att folktandvården bleve dyrare.

Jag tror också, och det tillmäter jag den största betydelsen, att en dylik extrapraktik skulle betyda mycket för höjandet av folktandläkarnas kvalitet och kunnighet. En sådan praktik, där tandläkarna kunde ta betalt efter vanlig taxa, skulle förvisso på ett helt annat sätt intressera dem för att förkovra sig i sitt yrke och följa med vetenskapens framsteg än den säkerligen ganska rutinmässiga praktik, som folktandvården innebär. Några missbruk lär man ej heller behöva befara, eftersom folktandvården liksom annan statlig verksamhet är underkastad en som man hoppas tillfredsställande inspektion.

Å andra sidan måste jag liksom en föregående talare säga, att det icke tilltalar mig mycket att kanske större delen av folktandvården under en lång tid framåt skall skötas av nybörjare. Denna förträffliga verksamhet, som åtminstone jag har ansett vara ett av de bästa sociala framstegen i vårt land, kunde därigenom råka i misskredit.

Slutligen måste jag också säga, vilket även redan har framhållits, att detta nya slag av tjänsteplikt även av principiella skäl är mycket litet tilltalande. Om tiden för lagens giltighet hade begränsats till ett år, tills den av mig förordade författningsändringen genomförts, skulle jag måhända kunnat vara med om ett positivt beslut, för att den akuta bristen kunde avhjälpas, men som saken nu ligger till tänker jag rösta mot förslaget genomförande.

Jag uttalar emellertid förhoppningen att bestämmelserna skola ändras, så att folktandläkarna även tillåtas att utom tjänstetid och utanför folktandvårdskliniken hava egen praktik. Enligt min övertygelse är det där vi ha att gripa in för att få rättelse i de bedrövliga förhållanden, som nu råda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till herr Ericssons förslag.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag är representant för ett norrländskt landstingsområde, där det nödläge, som givit anledning till denna proposition, är alldeles särskilt markerat. Till för ganska kort tid sedan fanns ingen enda tandläkare tillgänglig för folktandvården inom länet, medan för närvarande två tjänster äro tillsatta. Vi ha prövat olika sätt att råda bot för denna brist på sökande. I ett särskilt fall anställde vi en utländsk tandläkare, men denne måste avkopplas, sedan de militära myndigheterna protesterat häremot. I vårt avlägsna län äro möjligheterna att åstadkomma privata kliniker självfallet också mindre än i andra delar av landet. Följden blir, att tandvård icke alls kan komma i fråga inom stora delar av länet, om icke folktandvården blir ordnad på tillfredsställande sätt.

Även om jag något litet förstår sådana principiella synpunkter, som här ha framförts mot regeringens förslag, måste jag likväl säga mig själv, att jag illa skulle bevaka mitt läns intressen, om jag ginge mot det i propositionen framlagda förslaget. För övrigt tror jag, öppet och ärligt sagt, att de herrar, som nu hålla så styvt på principen och icke vilja biträda förslaget, handla enligt en gammal latinsk sentens, som ibland propagerats: »Fiat justitia, pereat mundus.» Denna sentens skulle jag i detta fall fritt vilja översätta så: huvudsaken är att principerna till det yttersta följas, även om samhället därigenom tar skada. Jag kan icke tillåta mig att omfatta en sådan åskådning. Jag måste tvärtom för min del säga, att i det nödläge, som för närvarande råder, är det nödvändigt att utnyttja alla till buds stående möjligheter för att bygga upp denna folktandvård, av vilken vi med rätta hoppas så mycket, när det gäller folkets sundhet och den hälsovårdande verksamheten inom landet överhuvud taget.

Emellertid kvarstå dessa principiella betänkligheter på en del håll, och när vi mött denna opinion i utskottet, ha vi ansett det rimligt att inskränka den här föreslagna tvångsätgårdens till det allra nödvändigaste. Detta är — ha vi måst säga oss — att *folktandvården* ordnas, och det är därför utskottsmajoritetens kommit till den ståndpunkt, som även jag tillåtit mig biträda. Gäller det åter folkskoltandvården, så är det så ordnat i en hel del mindre kommuner, att de, som äro folkskoltandläkare, samtidigt äro folktandvårdsläkare. Då återstår bara det där behovet i stora städer, och där förhåller det sig ibland så, att den, som är folkskoltandläkare, samtidigt är privatpraktiserande tandläkare. Jag menar alltså, att svårigheterna att få sökande till sådana befattningar inte äro så synnerligen stora.

För övrigt måste jag säga, att inte kan man på allvar påstå, att man lägger en så tung börda på dessa unga tandläkare. Det är dock på det sättet, att hela denna anordning som här föreslås endast innebär det, att om en tandläkare kommer att bedriva sitt yrke låt mig säga 35 à 40 år, så begäres det endast av honom, att han under *ett* av dessa 35 à 40 år skall för en god betalning ställa sig till förfogande för folktandvården på det sätt, som här har föreslagits. Jag tycker, att det inte är någon börda att tala om, som man lägger på denna samhällsgrupp, särskilt när man tänker på de förhållanden, som nu existera på en hel del andra håll ute i världen. Jag hörde talas om en tandläkare, som var flykting från ett ockuperat land. Han var så glad, om han skulle kunna i detta fredliga land få sig en sysselsättning, att han skulle nästan ha tagit vad som helst av vad som erbjöds i detta avseende.

Jag måste alltså säga, att som saken nu ligger, tycker jag, att det icke finnes någon anledning att gå emot det här föreliggande förslaget, särskilt om man inskränker det på det sätt, som utskottet har gjort. Då tycker jag inte, att man rimligen kan påstå, att det är orimliga krav, som man ställer på denna kår.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Från denna utgångspunkt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan inte annat än beklaga, att utskottets majoritet inskränkt tillämpningsområdet för den här föreslagna lagen.

Som alla känna till, har man på militärt håll numera kommit till insikt om att det är ytterligt nödvändigt att se till, att våra värnpliktiga få sin tuggapparat ordentligt omsedd och få den i tillfredsställande skick. Med tandvårdens nuvarande ståndpunkt är det ju ofta så vid de inryckande nya värnpliktsårsklasserna, att tänderna befinna sig i ett miserabelt skick. Många bli av den anledningen kasserade för vapentjänst. Ofta är det vidare så, att tändernas sjukdomar ha dragit med sig andra sjukdomar. Det finnes ytterlighetsfall, där man inte kan använda personer, som äro utrustade med dåliga tänder. Under beredskapstiden nu pågår det ett ganska långt drivet arbete på att giva tandvård åt de inkallade. Det kunna vi åstadkomma nu, därför att vi tillämpa § 28 i värnpliktslagen och inkalla tandläkare till tjänstgöring. De få alltså helt enkelt rycka in och upprätthålla detta arbete.

Vi ha funnit det vara angeläget att utöka dessa möjligheter till tandvård, och regeringen har framlagt för riksdagen proposition om provisoriska åtgärder för förbättrad tandvård, med tillämpning redan från nu instundande budgetår. Det har ansetts nödvändigt, att man här börjar att vid sidan av inkallade tandläkare fast anställa dylika. Det sitter en kommitté och arbetar på ett förslag till en mera permanent ordning rörande den militära tandvården, och här är sålunda en utveckling i full gång fram emot en ordnad tandvård inom försvarsväsendet.

Samtidigt ha vi denna brist på tandläkare, denna svårighet att för rimliga kostnader få tandläkarhjälp för offentliga ändamål. Det ligger i sakens natur, att det bästa botemedlet emot denna brist är, att staten — och det bör enligt mitt sätt att se ske snarast — ytterligare utökar utbildningsvolymen beträffande tandläkare, inte bara så långt, som Kungl. Maj:t i år har föreslagit, utan än vidare. Men det tar ju tid, innan man på detta sätt kan komma fram till ett resultat, och under den övergångstiden finnes det stora risker för att det icke är möjligt att fullfölja denna utveckling av den militära tandvården, som jag här har pekat på. Det kan då inte vara mer än rimligt, att den åtgärd, som här nu föreslås för folktandvården, även får tillämpas beträffande den militära tandvården. Jag måste ju säga, att den militära tandvården väl kan på allt sätt ur social synpunkt jämföras med folktandvården.

Det överraskade mig, när herr Hage här yttrade att utskottets majoritet hade gjort denna inskränkning i lagens tillämpningsområde för att tillmötesgå de principiella invändningarna. De principiella invändningarna gälla väl knappast det område, inom vilket tandläkarna skulle göra denna obligatoriska tjänstgöring. De principiella invändningarna gälla väl överhuvud taget, att tandläkarna inte få använda sitt första år såsom de vilja. När man fastslagit denna princip, att de nyexaminerade tandläkarna skola göra ett års tjänstgöring i allmän tjänst, då är det ur principiell synpunkt alldeles likgiltigt — så måste det vara — inom vilka områden detta sker. Såsom här förut har påpekats, är det ju faktiskt en fördel för tandläkarna, om detta fält blir utvidgat. Från de utgångspunkter, som herr Hage här har anfört, måste jag säga, att raka motsatsen till hans argument gäller, och jag hemställer alltså

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

— eftersom både principiella och reella skäl tala därför — att kammaren må bifalla den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Wistrand**, som anförde: Då statsrådet Sköld tydligen inte var inne tidigare, skall jag bara be att få upprepa vad jag sade beträffande behovet av att den militära tandvården inbegripes i denna anställningsplikt. Jag har själv suttit i den kommitté, som är tillsatt för den militära tandvården, och jag vill säga, att där har det inte funnits någon känsla av några svårigheter för att på fullt normal väg få föreståndare för dessa polikliniker, detta beroende därpå, att man ju tänker sig dessa med endast en kortare tjänstgöring per dag och sålunda med möjlighet att få praktik. Det torde alltså inte möta några svårigheter att få personer, som åtaga sig dylikt arbete, särskilt som de militära poliklinikerna ju i allmänhet äro förlagda till de större städerna. Men dessa skulle nu bli så pass begärliga att få tjänstgöra vid, att en utsträckning till dem av anställningsplikten i själva verket skulle gå ut över folktandvården, som dock har det mesta behovet av att få hjälp i närvarande stund.

Herr statsrådet **Sköld**: Som herr Wistrand kanske märkte, yttrade jag mig inte särskilt om dessa befattningar, som äro föreslagna av tandvårdskommittén, utan min utgångspunkt är i stället den, att det väl går an att tillämpa detta system så länge § 28 värnpliktslagen tillämpas, men i samma ögonblick som vi inte längre kunna tillämpa den kommer det att finnas behov av assistenter i den militära tandvården, där den här föreslagna bestämmelsen får sitt värde.

Herr **Wistrand** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: I och med detsamma, som det blir fredliga förhållanden, blir ju också det militära tandvårdsklientelet i hög grad minskat, och då torde man väl också i viss mån kunna anlita värnpliktiga tandläkare, som undergå den ordinarie utbildningen, förmodar jag. I varje fall kommer väl detta behov inte att med styrka anmäla sig, förrän det blir fråga om huruvida denna lagstiftning skall förlängas eller ej.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Eftersom jag råkat få ordet just under detta meningsutbyte angående utskottets förslag och propositionen, så är jag angelägen att få säga, att jag ur de synpunkter jag förfäktar, och vilka jag sedan skall närmare utveckla, vill fullt ansluta mig till vad herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sist sade: ur dessa synpunkter måste propositionen ha företräde framför utskottsförslaget.

Men det var inte detta jag begärde ordet för att säga, utan, herr talman, jag tänkte jag skulle få deltaga i denna diskussion med några principiella synpunkter. Jag skall tillåta mig att framföra dem jämförelsevis renodlade, med risk att en och annan säger om mig, att jag är en opraktisk man och inte förstår mig på det praktiska. Jag hoppas i alla fall kammaren håller mig räkning för att jag nu begränsar mig till de synpunkter, som för mig äro väsentliga.

Jag tar alltså upp litet rättsliga synpunkter på saken. Jag kan inte fullt ut dela herr Wistrands mening, att sedan de fyra herrarna i lagrådet sagt sin mening om vad svensk rättsuppfattning kräver, denna sak därmed skulle vara avgjord.

För mig ligger denna sak så, att här har rests en utomordentligt stor fråga,

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.

(Forts.)

nämigen frågan om arbetskraftens frihet. Och det har sedan gammalt varit så i detta land, att vi ha hållit den högt. Man talar mycket om den svenska friheten genom tiderna. Därvid är det mycket fraser med i spelet, ty friheten har inte i allo varit så väl garderad, men på det nämnda området ha vi vår särskilda position, i det man mer än kanske i något annat land har hållit på medborgarnas frihet att själva välja sig sitt arbetsfält. Den principen har man inte hållit på som någon högtidlig rättsprincip bara för principens och rättens egen skull. Och man har inte hållit på den bara därför, att man tycker det är synd om människor, som tvingas att göra vad de inte vilja. Bakom en sådan princip ligga mycket djupare och allvarligare överväganden; det är alltså ej alls, herr Hage, fråga om något »fiat justitia, pereat mundus». Bakom ligger den djupa mänskliga erfarenheten, att arbetet överhuvud taget blir bättre, om det utföres på frivillighetens grund; det tvungna arbetet har däremot alltid sin utomordentliga svaghet. Denna sida av saken ha vi nog en aldeles särskild anledning att erinra oss rent praktiskt och konkret — om jag nu får drista mig att tala om sådana saker också — då vi tänka på hur saken kommer att gestalta sig, när tandläkarna kommenderas ut ett år i taget för att sköta sysslorna inom tandvården.

Nu ber jag att få påpeka, att det här inte bara är fråga om gamla principer. Till dem av herrarna, som ha varit med om socialdemokratiens fram-marsch här i landet, ber jag att få rikta en liten erinran om att det i arbetarklassens frigörelse alltid har ansetts vara en fullkomligt fundamental angelägenhet att i alla hänseenden slå vakt om arbetskraftens frihet. Nu är det ju fråga om en arbetstagargrupp, som står litet vid sidan, som inte är representerad i landsorganisationen o. s. v., men man kan ju kanske ändå komma ihåg principen.

Man får nog säga, att det som här föreslås är något absolut nytt. Det har ju inte heller bestritts. Man har ju talat om tjänstepliktslagen. Ja, naturligtvis är det här detsamma, som vi ha i tjänstepliktslagen, och mångens samvete lugnar sig nog en liten smula med att vi ändå skulle kunnat enligt tjänstepliktslagen göra vad nu föreslås. Men vi få väl ändå aldrig glömma, att denna lag är gjord för de utomordentliga förhållanden, i vilka vi nu befinna oss. och att den är gjord för att tillgodose aldeles bestämda intressen. Man kan kanske, i förbigående sagt, erinra sig, fast det ligger långt tillbaka i tiden, att landsorganisationen, som på sin tid var mycket betänksam mot denna lag, överhuvud taget inte ville ha den tillämpad annat än vid krig eller krigsfara. Om man nu, som man har gjort från flera håll, resonerar så, att man kan åberopa tjänstepliktslagen som ett precedensfall, vill jag säga, att det är ett högst allvarligt tecken på att man är beredd att tillämpa vår krigslagstiftnings principer även för normala förhållanden, d. v. s. att låta kristiden bli en inkörsport för en mera varaktig omreglering av vårt samhälle.

Jag skulle ha kunnat förstå hela denna lagstiftning, ifall man hade resonerat som så, att ett års tjänstgöring skulle ha betydelse antingen så att den bleve ett plus till tandläkarnas utbildning, eller så att man genom intyg om detta års tjänstgöring kunde få någon sorts visshet om tandläkarnas lämplighet. Jag vill betona för dem, som ej följt frågan tillräckligt uppmärksam, att denna tanke har skymtat i förarbetena, men nu är helt och hållet borta genom den omläggning, som lagförslaget fått. Det är inte alls fråga om några sådana motiv, utan vad vi nu ha att göra med är ett renodlat — jag tvekar inte att säga det — arbetsgivarintresse. Det är fråga om det allmännas intresse såsom arbetsgivare att få den arbetskraft, som inte kan fås på överens-kommelsens väg.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Låt oss se den sanningen i ögonen! Vi sitta här många, som tillhöra lands-
ting och stadsfullmäktige, och som verkligen äro fyllda av uppriktiga bekym-
mer över folktandvårdens svårigheter, men låt oss inte förvillas av denna vår
arbetsgivarställning, så att vi komma till att se saken ur ensidiga arbetsgivar-
synpunkter. Det är nämligen fråga om sådana. Här göres nu gällande att det
inte alls är fråga om dylika synpunkter, utan om det stora samhällsintresset
av folktandvårdens upprätthållande. Som alltid i sådana här lägen begagnar
man det där fina ordet »nödläge», som alltid inställer sig så fort man vill göra
någoting, som man är litet betänksam emot. Jag vill starkt stryka under, att
det ju inte råder några delade meningar om angelägenheten av att upprätthålla
folktandvården. Det är ingen, som inte har lärt sig att inse dess stora hygie-
niska och sociala betydelse. Frågan gäller bara vilka vägar man skall gå för
att tillgodose den, om man skall gå sådana vägar, som stat och kommun all-
tid ha gått, d. v. s. det frivilliga utbudets väg, eller om bördan skall läggas
på en speciell grupp, tandläkarna. Saken ligger nämligen helt enkelt så till
— vi få se den sanningen i ögonen — att folktandvården har blivit felkalky-
lerad. Man har satt i gång med den i stor skala, och därvid inte kalkylerat
rätt i fråga om tillgången på folk. Och så står man där med en väldig efter-
frågan på folk och en mycket liten tillgång.

I förbigående vill jag säga ett ord till herr statsrådet. Han ville liksom av-
visa denna tankegång genom att säga, att det här ju inte blir annorlunda om
vi få flera tandläkare, ja aldrig så många tandläkare. Det är inte sagt, att
de gå till folktandvården ändå menade han. Nej, säkert är det naturligtvis
inte, men det nuvarande läget består ju just däri, att den fria mark-
naden, om jag så får uttrycka mig, absorberar så mycken arbetskraft, att
det inte blir något över för folktandvården. Öka vi antalet tandläkare, så kan
det väl inte vara något tvivel om att vi omsider komma till den punkten, där
den fria marknaden, om jag så får kalla det, blir mättad och sålunda folktand-
vården har utsikt till att få sitt.

Jag menar alltså, att det inte här ligger till principiellt annorlunda än på så
många andra områden, där det allmänna får se till att skaffa sig sin arbets-
kraft på de villkor, som kunna åstadkommas enligt lagen om tillgång och ef-
terfrågan, enligt lagen om prisbildning på arbetsmarknaden. Vilka vägar man
i det hänseendet bör gå skall jag inte tillåta mig att här diskutera. Jag vill
bara peka på att uppslaget med stipendier för tandläkarelever förefaller mig
vara ett steg i den rätta riktningen. Men, som sagt, med den reservation jag
gjorde från början skall jag inte alls ingå på sådana resonemang.

Vad jag nu har sagt, herr talman, innebär inte alls, att jag skulle vilja
under åberopande av gamla svenska rättsprinciper hävda, att man under inga
omständigheter får tänka sig att tvångsvis kräva arbete av människor. Jag
kan väl tänka mig, att man kan lägga upp det här spørsmålet efter ungefär
följande resonemang. Man kan säga, att det väl ändå är skäligt, att då staten
kostar på utbildning på en grupp av människor, staten i gengäld betingar sig
någon tids arbete av dem för det allmänna. Jag är inte alls främmande för
att man tager upp ett sådant spørsmål, men väl till märkandes på bred basis,
så att man inte riktar sig emot en godtyckligt utvald grupp, utan överhuvud
taget tänker över, huruvida detta vore en princip att gå in för. Men om man
sålunda tänker på alla slags undervisningsanstalter ända uppifrån universi-
teten och ned till yrkesskolor o. s. v. och så att säga vill utmäta de enskildas
tjänstgöringsskyldighet efter det, som staten har lagt ned på dem, är jag ganska
säker på att från sådana utgångspunkter vore inte tandläkarna precis den
grupp, som man först komme att tänka på. Och framför allt kan man från

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

en sådan utgångspunkt absolut inte finna något som helst bärande skäl för att man ingriper med sådana här skyldigheter emot dem, som redan ha påbörjat sin utbildning under andra förutsättningar och som kanske till och med ha vidtagit engagemang med hänsyn till en förväntad sysselsättning i enskild tjänst.

Ja, herr talman, vi stå inför frågan om det principiella och det praktiska, och jag har ju fått höra vid många tillfällen förut här i kammaren, att de praktiska synpunkterna ändå äro de avgörande och inte få störas av sådana här besvärliga principiella resonemang.

Jag skall först tillåta mig en liten reflexion angående praktiskt och principiellt på det här området. Jag skulle vilja tillåta mig en liten gissning med avseende på framtiden. Om sådana här frågor komma upp i framtiden, skulle jag tro, att man då också ger sig in på att taga dem »praktiskt», från fall till fall, och inte låter sig allt för mycket bindas av precedenser o. s. v. Vi kunna ju roa oss med att konstruera fram ett fall, som är så vitt möjligt precis likadant som detta. Låt oss antaga, att vi komma i ett socialt »nödläge». Staten intresserar sig för bostadsbyggandet, d. v. s. finner det angeläget att bygga bostäder av sociala skäl. Då kan det kanske hända, att man får att göra med en grupp av arbetstagare, som i det privata livet har rätt bra betalt, och som kanske kunde råka att bli utsatt för den av herr statsrådet gentemot tandläkarna uttalade misstanken att sträva efter att även av staten tilltvinga sig så goda löner som möjligt. Sådant kan ju tänkas. Låt oss då tänka oss, att den tanken skulle resas att skapa en tvångslagstiftning för att få byggnadsarbetare till statens arbeten. Ja, inte ett ögonblick tvivlar jag på, att kammaren då komme att ånyo visa sitt praktiska sinnelag, att taga den saken som en »praktisk» fråga och avgöra den på ett annat sätt än denna fråga avgöres. Men det händer, att man i andra sammanhang tar saken principiellt, och det är detta, som för mig spelar en stor roll i detta fall. Jag är ganska säker på att vi kunna komma att stå inför andra lägen, där det blir fråga om andra arbetstagargrupper, lägen i vilka liknande intressen kunna komma att göra sig gällande, då man kan få anledning att tala om ett statens nödläge, där man kan få anledning att åberopa vackra ord, som man alltid kan göra, om att samhällets intresse bör gå före de enskildas o. s. v.

Då är jag ganska säker på att kammaren kommer att vara beredd att erinra sig detta vägledande precedensfall, som förekom 1943. Det är tandläkarna i dag, jag vet inte om det blir läkarna eller juristerna eller andra i morgon, men ingen kan ju vara säker, ingen kan ju veta åt vilket håll konsekvensmakeriet i en tid av andra politiska konstellationer kan komma att rikta sig.

Min syn på sådana här saker är helt enkelt den, att man bäst reder sig ur ett dilemma mellan praktiskt och principiellt genom att man från början verkligen tar de praktiska frågorna — med allt besinnande av deras praktiska betydelse — ur principiella aspekter. Jag kan inte erkänna, att de principiella aspekterna skola bannlysas, ty vad betyder det i detta sammanhang att anlägga principiella aspekter? Jo, det betyder ju ändå bara att hävda den viktiga grundsatsen, att likartade fall böra bedömas på samma sätt, att, där det är fråga om ingripande mot medborgarna med något slags tvång, frågan skall ses ur enahanda synpunkter, mot vilken grupp den än riktas. Genom förment praktiska avgöranden kan man sålunda äventyra den likställighet, som efter min tanke bör råda i ett demokratiskt samhälle, och det är sådana synpunkter, som ha lett till att jag för min del inte har kunnat i detta ärende tillbakahålla de principiella betänkligheterna. Jag ser framför

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

mig de perspektiv, som öppnas, och jag kan inte annat göra, herr talman, än att yrka bifall till avslagsyrkandet.

I herr Herlitz yttrande instämde herrar *Sandegård, Gunnar Andersson, Holmström* och *Axel Ivar Anderson*.

Herr **Nisser**: Herr talman! Man måste hysa starka betänkligheter mot den väg man här vill slå in på.

Först beslutar riksdagen inrättandet av en hel rad nya tjänster, och när sedan svårighet uppstår att besätta dem går man in för tvångsrekrytering. Detta öppnar perspektiv, som äro mycket svåra att överblicka, men otvivelaktigt är, att det är ett om än litet så dock avsteg från demokratiens väg, och det borde man ju vara angelägen att redan från början både observera och avvärja.

Det säges i utskottets utlåtande, att den föreslagna åtgärden *i viss mån* kan sättas i samband med det nuvarande krisläget, vilket ju måste innebära, att motivet endast är till en del och en *mindre del* att söka i det nuvarande läget och att huvudmotivet föreligger *även* under normala förhållanden. Fråsen om krisläget är sålunda endast att betrakta som ett camouflage för att göra hela saken litet mera aptitlig. Utskottet framhåller även, att lagstiftningen endast bör bli ett provisorium, men med kännedom om provisoriers kända förmåga att bli bestående är det att befara, att så även här blir förhållandet.

Utskottet ifrågasätter längre ner, om föreståndare vid vissa försvarsväsendets tandpolikliniker lämpligen böra besättas med nyexaminerade tandläkare. Det förefaller mig, som om denna betänksamhet borde göra sig gällande även beträffande folktandvården. Skulle folktandvården komma att förlora allmänhetens förtroende genom täta ombyten av befattningshavare och genom att mindre erfarna tandläkare komme att handhava densamma, så skulle denna tandvård i hög grad komma att förfela sitt ändamål, även om man bortser från den direkta skada, som kan komma att vållas av eventuell felbehandling av sådana fall, vilka kräva mera erfarna tandläkare, än dessa nyexaminerade. Jag har själv på nära håll haft erfarenhet av att sådan felbehandling kan förekomma, och att den har ganska tråkiga konsekvenser för allmänhetens inställning till dessa läkare.

Med stöd av vad jag nu har sagt kommer jag för min del att rösta för den av herr Ericsson m. fl. avgivna reservationen, alltså för avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! I egenskap av ordförande i en hälsovårdsberedning i ett län, där bl. a. cariesfrekvensen är mycket hög, skulle jag med några ord vilja vittna om nödvändigheten av att något göres på detta område.

Hälsovårdsberedningen i Göteborgs och Bohus län har försökt att på olika sätt intressera de privatpraktiserande tandläkarna att gå över till folktandvården, i de fall där de bo på orter, där kliniker skola upprättas. Vi ha försökt detta i den förvisningen, att i folktandvården skulle en tandläkare kunna — jag vågar nog säga det, ehuru jag inte vill undervärdera de privatpraktiserande tandläkarnas insatser — göra en mera bestående insats i samhället. Folktandvården när ju ett klientel, som de privatpraktiserande tandläkarna på grund av de höga taxorna i regel inte nå och som samhället mycket ofta får ta hand om på grund av att det inte fått den förebyggande vård, som är nödvändig. Men alla våra försök ha misslyckats.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.

(Forts.)

Jag skall inte här skildra de olika skäl, som anföras för att man inte vill gå över till folktandvården. Jag skall bara erinra därom, att efter allt att döma leva vi nu i en tandläkeriets guldålder. Folk har fått blicken öppen för att tandvård är en viktig och nödvändig sak. Många människor ha förhållandevis gott om pengar, och nu lägga de ned en hel del därav i vården av sina tänder. Allt detta är ju bra, men det gör, att de privatpraktiserande tandläkarnas förtjänst blir mycket hög, flerdubbelt högre än vad som erbjuds i folktandvården. Då ta de dessa högre inkomster i stället för att gå över till denna tjänst.

Jag skulle vidare vilja säga några ord i anledning av vad som har yttrats i denna debatt. Den förste talaren, herr Ericsson, tyckte ju, att om riksdagen avslår detta lagförslag, är ingen större skada skedd, ty vi ha levat utan folktandvård så länge, att vi gott kunna göra det några år till. I själva verket är det ju så, att varje år som går, innan vi få vår folktandvård ordnad, kostar samhället mycket pengar och försämrar folkets hälsa. Detta är en samhällsynpunkt, som är värd att fästa sig vid.

Jag skall inte här ge mig in på de principiella betänkligheter, som ha uttalats av flera talare. Den siste ärade talaren, herr Nisser, upprepade så gott som ordagrant vad tandläkarna själva anföra. Jag har också hört den visan från tandläkarna, men jag anser, att utskottets synpunkter beträffande sakens principiella sida äro tillräckligt bärande för att riksdagen skall kunna fatta ett positivt beslut.

Härmed kommer jag över till frågan om kammaren bör följa utskottet eller reservationen nr 2. Jag är övertygad därom, att om man vill göra folktandvården en tjänst, skall man följa utskottets linje. Vi som ha arbetat härmed ha den erfarenheten, att om en klinik ligger i en stad — också om denna är ganska liten — går det lättare att anställa en tandläkare där än om kliniken ligger ute på landsbygden. Vi ha i vårt län placerat klinikerna ganska spridda. Vi ha resonerat ungefär så, att det är lättare för en tandläkare och hans familj att bosätta sig ute på landsbygden och ta emot patienterna där än att alla dessa människor skola fara många mil in till en stad för att få sin tandvård. Men det ser ut, som om detta inte skulle gå att genomföra, om man inte vidtar några åtgärder. Men kommunal tandvård förekommer praktiskt taget inte på några andra platser än i de större städerna. Dit komma tandläkarna att söka sig, och så står man ändå utan tandläkare på landsbygden, där behovet utan tvivel är mycket stort, ja, jag vågar kanske säga, att det är störst där.

Då skulle de skäl återstå, som ha anförts av försvarsministern för att man skulle följa reservationen nr 2. Jag vill i anledning av vad herr statsrådet Sköld har yttrat säga, att det naturligtvis är behjärtansvärt, att man också försöker sköta tänderna på de inkallade, men inkallelserna av tandläkare ha även sin avigsida. I vårt län ha vi under 1942 haft fem distriktstandläkare, nu är det bara fyra. Av dem har en kunnat tjänstgöra i en följd under hela 1942. De övriga ha under kortare eller längre tid varit inkallade till militärtjänst. Detta har fullkomligt ryckt sönder vården ute i bygderna. Vad man vinner på det ena hållet förlorar man alltså på det andra. Jag vågar nog säga med den erfarenhet jag har, att förlusten blir större än vinsten, när man på det sättet berövar folktandvården vad den så väl behöver.

Därtill kommer, att en del av dessa tandläkare ha klagat över att deras krafter och tid inte ha fullt utnyttjats under militärtjänsten. De ha berättat, att de fått arbeta i facket under två, tre, kanske fyra timmar om dagen, och

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

för övrigt ha de fått staka vägar, ha hand om bilar o. s. v. Jag skulle tro, att det vore nyttigt, om statsrådet en liten smula såge efter, att man utnyttjade dessa krafter litet bättre än vad nu sker. Därigenom skulle man kanske kunna ta ut litet färre av dessa tandläkare, som så väl behövas i folktandvården.

Nu har man också från en del håll i debatten uttalat sina betänkligheter över att nybörjare skulle träda in i folktandvården, som därigenom skulle råka i en viss misskredit. Detta låter ju bestickande, men inom folktandvården finns i motsats mot för de privatpraktiserande tandläkarna en organiserad inspektion. I varje landstingsområde finns en tandvårdsinspektör förordnad, som skall öva inspektion över arbetet, men en privatpraktiserande tandläkare står visserligen formellt under medicinalstyrelsen, men han utsättes väl ytterst sällan för inspektion — jag känner inte ens till, om någon inspektionsrätt finnes. De betänkligheter, som här ha yppats, böra sålunda inte i verkligheten anses utgöra någon fara utan tvärtom.

Herr talman! Detta är det väsentliga av vad jag velat säga. Jag vill sluta med att uttala, att man inte kan följa den rekommendationen för att få fler tandläkare att söka sig till folktandvården, att distriktstandläkarna skulle få rätt att utöva privatpraktik vid sidan av sin tjänst. Jag skulle vilja bestämt säga, att den vägen inte kan beträdas. Med den lilla erfarenhet jag har från mitt län måste jag säga, att distriktstandläkartjänsterna och privatpraktiken med nödvändighet måste hållas isär. Annars kan det enligt min mening bli sådana förvecklingar, att folktandvården verkligen kan komma i misskredit.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat, med stöd av mina erfarenheter, vädja till kammaren att fatta ett positivt beslut och att därvid följa den linje, som utskottet har anvisat.

Herr Pauli: Herr talman! I den situation, som har föranlett detta ganska uppseendeväckande förslag från Kungl. Maj:ts sida och som innebär, att den stora folktandvårdsapparatur, som startades för fem år sedan och som i fråga om sin utrustning genom landstingens offervillighet ter sig synnerligen imponerande, modern och effektiv, till stor del inte kan fungera på grund av att det viktigaste fattas, nämligen tandläkarna — i denna situation, säger jag, bör man väl framför allt ställa sig frågan: vari ligger orsaken till detta missförhållande?

Man har tydligen från statsmakternas sida kommit till det resultatet, att orsaken till icke ringa del ligger i att man hittills har utbildat för få tandläkare. Det är förvånande, att det har dröjt så länge, innan man har kommit till denna insikt. Det beslut, som riksdagen i år har varit i tillfälle att fatta om utvidgande av examinationen vid tandläkarinstitutet från 90 elever till 120, borde rätteligen ha fattats för flera år sedan. Det torde vara uppenbart, att denna utvidgning ingalunda kan anses tillräcklig. Utbildningen måste ytterligare utökas, och den frågan har ju också framkastats, om man inte borde ha ett tandläkarinstitut till här i landet, t. ex. i Sydsverige.

Här har man alltså att konstatera, att det nödläge, som föreligger, till icke ringa del beror på försummelse från vederbörande myndigheters och statsmakternas sida. Men man måste å andra sidan ha klart för sig, att en ökad utbildning av tandläkare icke helt löser detta problem. Ty den frågan kvarstår: varför är det så relativt få av de utbildade tandläkarna, som söka sig till folktandvårdsplatserna, och varför är det så många — och detta är kanske den allra viktigaste frågan — som avgå från de tjänster inom folktandvården, som de redan inneha och fått erfarenhet av? Jag uppmärksammade, att

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.

(Forts.)

socialministern var inne på den saken. Han framställde frågan: Varför är det så svårt att rekrytera folktandvården? Men jag blev något förvånad över att höra, att han inte gjorde några närmare försök att analysera och förklara detta faktum. Han framkastade en misstanke att man från tandläkarnas sida genom att hålla tillbaka rekryteringen hoppades kunna pressa upp arvodena. Jag tror för min del inte, att det föreligger någon sådan planmässig aktion. Men jag skulle tro, att landstingen var på sitt håll böra ha haft tillfälle, bland annat genom att tala med sina distriktstandläkare, att litet närmare få veta, var skon klämmer.

Vi ha ju alla här i riksdagen fått ett papper från landstingsförbundet med uppgift på de löner och inkomster, som distriktstandläkarna ha. Man måste säga, att dessa inkomster inte te sig dåliga, särskilt inte för nybörjare. Jag tror heller inte, att det är på den punkten som svårigheten ligger. Den ligger nog mest i själva arbetsförhållandena. Dessa distriktstandläkare ha en arbetstid på sju timmar varje vardag i elva månader om året. Det ser kanske i och för sig inte så farligt ut. Antagligen har denna arbetstid beräknats på grundval av arbetsuppgifter från privatpraktiserande tandläkare, som ha sagt, att detta kan vara lagom. Men det är nog av vikt, att man en smula tänker på skillnaden mellan det arbete, som utföres på folktandklinikerna, och det som privatpraktiserande tandläkare ha. Vid folktandklinikerna förekommer givetvis mycket mer av vad man skulle kunna kalla odontologiskt grovarbete, såsom vanliga plomberingar. Där förekomma sällan de finare arbeten, som man skulle kunna kalla lyxarbeten. Arbetet blir också mycket mera jäktande. Vi ha vid dessa kliniker utmärkta tandsköterskor, som just därför att de göra undan sitt arbete så bra, kunna så att säga mata distriktstandläkaren med arbete från ett löpande band. Det blir en helt annan intensitet och påfrestning över klinikarbetet. Jag skulle tro, att om man undersökte de fall, i vilka redan anställda distriktstandläkare ha av sagt sig sina befattningar, skulle man finna, att det många gånger inte så mycket haft ekonomiska orsaker utan helt enkelt berott på arbetsförhållandena.

Jag talade för en tid sedan med en av dessa distriktstandläkare och frågade då, vad som eventuellt skulle kunna göras åt saken. Jag fick det svaret, att man kanske kunde tänka sig en viss klyvning av arbetstiden, så att den delades i en obligatorisk och en frivillig del. Den obligatoriska skulle kunna organiseras och avlönas ungefär efter mönstret av de gamla skoltandläkartjänsterna. Det är ett ganska anmärkningsvärt faktum, att man beträffande dessa inte alls hade att göra med samma problem som här. De voro alltid väl eftersökta, det var aldrig någon svårighet att besätta dem. Detta sammanhängande antagligen med att arbetsförhållandena inte voro sådana som de jag nu har berört. Om man så för den frivilliga delen av tjänsten tillämpade något modifierade tantiembestämmelser, som gjorde, att äldre, erfarnare och skickligare tandläkare hade möjlighet att få de något större inkomster i förhållande till yngre och mindre erfarna kolleger, som deras större kvalifikationer kunde motivera, så tror jag, att man därigenom fick en psykologiskt ganska lämplig sporre för att förmå dem att utföra så mycket frivilligt arbete som möjligt.

Jag talar naturligtvis inte med några som helst anspråk på fackkunskap. Jag har bara refererat detta samtal som ett exempel på att det säkert finns rent praktiska detaljer i fråga om distriktstandläkarnas tjänstgöring, som borde prövas och där man borde överväga en reform. Härigenom skulle man kunna på ett tillfredsställande sätt bidra att lösa den svårighet, som ligger i att tjänsterna tyvärr äro alltför litet eftersökta.

Överhuvud taget finner jag det önskvärt, att man, när det gäller lösandet

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

av en rent praktisk social fråga som den föreliggande, också tillgriper praktiska åtgärder. En sådan har även föreslagits från regeringens sida. Vi komma till den senare, när detta ärende är avgjort. Jag åsyftar inrättandet av studiestipendier vid tandläkarinstitutet, förenade med åtaganden av stipendiaterna att efter examen tjänstgöra viss tid i folktandvården. Detta tycker jag är en bra väg, som det säkert vore nyttigt att gå vidare på.

Genom att man hittills inte tillräckligt har uppmärksammat de verkliga orsakerna till att folktandvårdens tjänster inte äro lockande, genom att man inte nog har utökat tandläkarutbildningen eller gjort något i fråga om studiestipendier, förbättrade arbetsförhållanden o. s. v., har man kommit i en situation, där man drivits att vidta vad jag skulle vilja kalla en skäligen desperat åtgärd. Det kan inte förnekas, att den ur principiella synpunkter är betänklig, även om man framhåller, att det inte blir så farligt för de unga tandläkarna. De få, säger man, en fullt tillfredsställande ersättning, och ingen människa har velat förneka det. Den ekonomiska ersättning, som erbjudes enligt utskottets förslag, måste anses i hög grad tillfredsställande för nyutexaminerade tandläkare. Men trots detta kvarstå de principiella betänkligheterna. Departementschefen har själv framhållit, att åtgärden saknar förebild på andra områden. De analogier, som ha nämnts i propositionen, äro inte några verkliga analogier. Juristers och läkares praktiska tjänstgöring vid häradsrätter och sjukhus är inte jämförlig med det föreslagna stadgandet, som innebär att arbete i allmän tjänst genom tvång ålägges en viss grupp medborgare. För jurister och läkare är det fråga om en praktisk efterutbildning, som de kunna genomgå, om de vilja, och slippa, om de så önska.

Förhållandena i Danmark äro inte heller analoga, eftersom det där inte är fråga om allmän tjänst utan gäller en utbildningsanställning efter examen, som kan tas hos vilken praktiserande tandläkare som helst.

Vi ha alltså all anledning att lyssna till de principiella invändningar, som göras i detta fall. Det är veterligt första gången på mycket, mycket länge som någonting sådant föreslås och, såvitt jag kan förstå, kommer att beslutas av riksdagen. Jag vill uttala den allvarliga förhoppningen, att man betraktar detta såsom ett rent undantag, så att det inte må bli ett prejudikat för andra fall, då man av statsfinansiella och praktiskt sociala skäl kan finna sig böra ålägga en viss yrkesgrupp tvångstjänstgöring.

Utskottet har i hög grad beaktat dessa principiella betänkligheter och erkänner, att de otvivelaktigt kunna göras gällande mot den föreslagna lagstiftningen. Å andra sidan har utskottet ansett, att de böra övervinnas med hänsyn till dels folktandvårdens nödläge, dels de goda löneförmåner, som erbjudas. Men utskottet har på grund av sina betänkligheter velat särskilt starkt understryka vikten av att den föreslagna lagstiftningen endast blir ett provisorium och att den alltså icke bör förnyas, om icke trängande behov därav föreligger. Jag skulle anse det lyckligt, om riksdagen antog utskottets förslag med denna motivering. Det är säkert många av oss, som dela dessa betänkligheter och kanske skulle känna sig mest böjda att avslå det hela. Ett yrkande därom torde emellertid inte gagna saken i nuvarande läge, och jag tror, att för dem, som ha den inställningen, vore den lämpligaste vägen att stödja utskottets förslag, som har understrukit de synpunkter jag nu har anfört.

Det skall bli av stort intresse att se de praktiska erfarenheter, som göras genom detta experiment. Man kan ju verkligen fråga sig, hur det skall gå och om det blir någon verklig glädje med att obligatoriskt skicka dessa ny-examinerade tandläkare ut på enmanskliniker. De flesta — om jag minns

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.

(Forts.)

rätt 50 stycken — av de 70 kliniker, som för närvarande sakna tandläkare. äro enmanskliniker. Där skola alltså dessa unga tandläkare ensamma, utan någon ledning av erfarna kolleger, sköta barnens och den vuxna allmänhetens tänder. Jag hoppas, att det går bra, men jag undrar, om landstingen komma att anse det vara en riktigt välkommen anordning. Om dessa tandläkare, som kanske kommit dit mot sin vilja, efter ett år lämna platserna, kommer det sedan nya, oerfarna tandläkare, och så går det undan för undan. Detta är — det tror jag de här närvarande landstingsmännen få medge — inte något arrangemang, som man kan vara så särskilt nöjd med. Men det kan ju hända, att det i praktiken går bättre än man befarat.

Det finns i varje fall alla skäl för regeringen och riksdagen att beakta dessa erfarenheter och lägga dem till grund för ett bedömande av hur långt provisoriet bör bli.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linder: Herr talman! När man lyssnat till denna diskussion, har man hört anföras en överväldigande massa skäl, som skulle tala emot ett bifall till utskottets förslag. Jag är emellertid en smula förvånad över den inriktning, som diskussionen har fått, ty när man läser motionerna talas där framför allt om den pekuniära synpunkten — man talar om att det gjorts en felkalkylering beträffande folktandvården och att det hela inte kan avhjälpas på annat sätt än genom att ge bättre löner. Det säges t. ex. i herr Herlitz motion, att staten och kommunerna nödgas bjuda tillfredsställande avlöningsförhållanden.

Jag tycker emellertid för min del, då man tagit del av utredningen, att de unga tandläkarnas löneförhållanden äro ganska väl tillgodosedda. Det gäller ju här unga människor, och de kunna inte rimligen begära, att de om några få år skola vara skuldfria. Vad ha inte människorna i samhället under den tid, som nu råder, fått ta på sig för bördor? Vad ha de inte fått dragas med? Vilka utgifter ha de inte måst ålägga sig? Många ha till och med fått lov att öka sina skulder. Men dessa herrar och damer, som nu studera för sin tandläkarexamen, göra i stället anspråk på att bli bättre behandlade än andra — jag talar då inte särskilt om vare sig läkare eller jurister.

De flesta av kammarens ledamöter ha i dag från Sveriges tandläkareförbund fått en skrivelse, vari det säges, att tandläkarna inte söka sig till folktandvården beroende bland annat på, enligt inhämtade upplysningar, de höga studiekostnaderna, cirka 23,000 kronor. Jag kan inte finna, att denna summa är så orimlig med de löner på mellan 10,000 och 12,000 kronor, som vi nu fått reda på, att tandläkarna ha. — Svenska landstingsförbundet har också i dag kommit med en utredning angående 53 tandläkare, varav det framgår, att den lägsta inkomsten varit 9,465 kronor.

Jag antar, att man får gå till väga här som på alla andra håll; man får så att säga börja från början och lära sig krypa innan man kan gå. Det kan inte begäras, att de unga tandläkarna redan efter några få år skola kunna återbetala sina skulder.

Nu är det ganska märkligt, att, sedan man fått reda på, hur mycket som skall betalas, så säges det helt frankt i tandläkareförbundets skrivelse följande: »I förlitande på att av departementschefen och medicinalstyrelsen gjorda uttalanden om ersättningen åt de tvångstjänstgörande tandläkarna» — man vill väl särskilt poängtera de orden, förstär jag — »bliva infriade, bortfalla de löneekonomiska synpunkterna vid frågans bedömande från tandläkarnas sida sett.»

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Det är, som om man alltså ville ta tillbaka eller be om ursäkt för det, man förut velat framhålla såsom särskilt avgörande, när det gällde frågan, varför de unga tandläkarna undvika folktandvården. Liksom i diskussionen i övrigt glömmer man liksom bort den ekonomiska sidan av saken, som nog är klar och enkel, även om det hela som herr Herlitz säger är felkalkylerat, och man glider i stället över till den så att säga principiella synpunkten, och man börjar tala i samma ordalag som herr Herlitz om den medborgerliga friheten och sådant.

Men till den medborgerliga friheten hör inte bara att ha fördelar, man måste också taga på sig bördor. Nu invänder man: men varför skola vi taga på oss detta, vi som äro en liten grupp bland alla andra? Men frågan är — det kan synas banalt och billigt att framställa den, men den är icke desto mindre ganska viktig: skall svenska folket gå med miserabla tänder, därför att dessa herrar inte kunna få tillräckligt höga inkomster? Detta är den stora frågan. — Men i stället talar man som sagt om, att detta kränker den medborgerliga friheten och vad som därmed har sammanhang. Jag tycker inte, att det skälet är tillräckligt plausibelt. Man skall umgås med principer med förstånd. I detta land ha vi så visst och sant haft principer och följt dem också. Och trots, att man här söker bagatellisera tillståndet på detta område, som är miserabelt — katastrofalt, säges det till och med på något ställe — ha vi likväl även där försökt att följa dem. Men har det uppstått ett *nödläge*, ha vi varit nog praktiska att säga, att då måste någonting göras för att råda bot för det. Och då måste de, som ha förmågan att göra arbetet, också utföra det. Det måste vara samhällets bud, det kan inte hjälpas.

Här gå de tandläkare, som erbjudas platser vid folktandvården, faktiskt till dukat bord. De ha inte bara lönen, som de få kontant, utan de få utrustning och apparater och allt annat till sitt förfogande — en privatpraktiserande räknar med, att han skall ha så väldiga inkomster, naturligtvis tagna från patienterna, att han skall kunna betala alla sina utgifter för apparatur och dylikt inom en relativt kort tid. Jag får säga, att få äro mera välbehandlade än vad dessa människor i grund och botten äro. Såväl från principiella som från sakliga synpunkter tycker jag, att man från samhällets sida ingenting har att förebå sig. Misstankar ha yppats om, att de, som inte få så bra betalt, som de vilja ha, icke komma att åtaga sig dessa tjänster, då de få det bättre på annat håll. Vad man än anser härom, är det ändå ganska märkligt, att sådana saker kommit fram i denna debatt.

Den reservation som avgivits av herr Norman och mig m. fl. går emellertid ut på, att denna lag skall omfatta icke endast folktandvården, utan all tandvård i stats och kommuns tjänst. Vi tycka för vår del, att det är rimligt, att när staten bekostar denna dyrbara utbildning, så skall staten också genom medicinalstyrelsen kunna placera de utbildade, där de bäst behövas. Det har invänts, att i det militära behövs det icke så särskilt mycket tandvård och vederbörande skulle inte få mer än några timmars tjänstgöring. Detta är emellertid en sak, som kan ordnas till. Statsrådet har i propositionen sagt, att det kan vara lika välgrundat att skicka dem till det ena stället som det andra. Det är min mening, att i nuvarande läge, när massor av unga människor äro inkallade, är det lika viktigt, att dessa få sina tänder omsedda, som att äldre människor få det. Jag tycker, att det är ungefärligen lika välgrundat det ena som det andra, och jag har inte alls haft några betänkligheter emot att godtaga Kungl. Maj:ts förslag i den form det fått i lagtexten i propositionen. Det är således för att fånga in alla och för att inte göra någon skillnad, som vi anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag, som omfattar hela den stora massan

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

av de tandvårdsbehövande, dels folktandvården, dels den militära tandvården och dels skoltandvården, som inte har några bidrag från statens sida.

Det lönar sig knappast att säga så mycket mer i denna sak. Ingen människa kan bestrida, att det råder ett dåligt tillstånd på detta viktiga område i landet. Staten har försökt göra vad den kan. Och fastän det finns människor, som påstå, att de, som det här gäller, inte få tillräckligt betalt, så röstar jag i detta *nödläge* för samhällets rätt att bestämma över medborgarna och yrkar sålunda, herr talman, bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Undén: Herr talman! Jag skall icke uppehålla tiden länge i denna debatt, som redan blivit alltför lång. Jag är närmast uppkallad av ett anförande av herr Herlitz, vari herr Herlitz försökte att närmare utveckla de rent principiella betänkligheterna mot denna lag. Den princip, som här stod på spel, var enligt herr Herlitz principen om arbetskraftens frihet, och det var denna princip som det gäller att slå vakt om.

Emellertid är det klart, att även om kravet på arbetskraftens frihet och rörlighet är fullt naturligt under vanliga förhållanden, så blir under ett extraordinärt läge, då det uppstår en utomordentlig knapphet på ett visst slag av arbete, denna princip om arbetskraftens frihet ingenting annat än rätten för en viss grupp att till det yttersta utnyttja en konjunktur. Herr Herlitz kom också mycket riktigt själv fram till att bakgrunden för hans resonemang var att lagen om tillgång och efterfrågan skulle gälla utan intrång. Detta utvecklar han även i sin motion, i vilken han säger att bakgrunden till lagförslaget är att man icke kan erbjuda tandläkarna avlöningsvillkor, som varit tillräckligt lockande. Vad man i ett sådant fall har att göra har väl hittills ansetts självklart, heter det i motionen: staten och kommunerna nödgas erbjuda tillfredsställande löneförhållanden.

Det är alltså frågan om en möjlighet att till det yttersta utnyttja lagen om tillgång och efterfrågan. Men då har man också kommit fram till en rent ekonomisk regel, och då gäller det inte längre någon helig rättsprincip. Verkningarna av lagen om tillgång och efterfrågan försöker samhället i de mest olika sammanhang att bemästra. Det kan ske på många olika sätt. Den väg som här ifrågasatts är en ovanlig väg, men det finns många andra vägar, på vilka samhället försöker ingripa för att icke medgiva denna lag om tillgång och efterfrågan fria verkningar i samhället.

Jag skall ta ett litet exempel: man hade kunnat införa taxor för tandläkare. Det hade inte betytt att tandläkarna saknat rörelsefrihet, men det hade ändå inneburit ett ingrepp av långt mer omfattande natur än vad det nu är fråga om. Detta hade ingen kunnat säga någonting om. Vi ha taxor för apotekare, som också äro fria näringsutövare, och det är ingen som påstår att några heliga rättsprinciper fördenskull blivit kränkta. De tandläkare det här gäller tvingas icke heller över på ett nytt arbetsfält, som man skulle kunna tro av vissa uttalanden av herr Herlitz. De ha valt tandläkaryrket och inriktat sig på det, och de bli endast hänvisade till att utöva sitt yrke på ett visst bestämt område.

Man kan ta som ett annat exempel — men jag vill ju inte alltför mycket understryka analogien — att juris professorerna vid Stockholms högskola plötsligt fått sig ålagt att utbilda landsfiskaler, något som förut icke ingick i deras arbetsuppgifter.

Det har sagts att det vore mindre invändningar att göra om man införde ett sådant villkor, som här ifrågasattes, att gälla endast för framtiden, så att först de, som nu till hösten vinna inträde vid tandläkarinstitutet, finge räkna med att det gäller som ett villkor för att de skola få tillgodogöra sig undervisningen

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

att de sedan taga ett praktiskt år efter sin examen. Men om man skulle göra det tankeexperimentet att man ställde frågan, huruvida någon av de elever, som för närvarande studera vid tandläkarinstitutet, verkligen skulle ha valt ett annat yrke om de på förhand vetat, att ett sådant villkor som detta skulle uppställas, tror jag att ingen kan vara i tvekan om svaret. Ingen enda av dem skulle säkerligen ett ögonblick ha dragit sig för att söka inträde vid tandläkarinstitutet, även om detta villkor hade funnits tidigare. Det har varit en stark tillströmning, och det har måst avvisas ett mycket stort antal sökande till inträde vid detta institut.

Jag är för min del inte heller rädd för de konsekvenser, som man från flera håll pekat på. Det är tvärtom min övertygelse, att om det skulle erbjudas en tvångskommendering med en lön av 7,800 kronor åt nya läkare, nya jurister och nya filosofie magistrar för tjänstgöring ett år respektive på sjukhus, i domsagor eller i skolor, skulle en sådan tvångskommendering tagas emot med uppräckta händer av dessa kategorier.

Vad beträffar förhållandet mellan propositionen och utskottets förslag, kan man ju hysa en något större tvekan. Utskottets förslag är på sitt sätt strängare mot tandläkarna genom att icke ge dem valfrihet annat än inom folktandvården, under det att propositionen ger dem valfrihet med avseende på alla statliga eller kommunala kliniker. Dock kan man säga att utskottets förslag, samtidigt som det är strängare mot tandläkarna, i högre grad tillgodoser folktandvården, såsom herr Wistrand här framhållit, genom att dess behov tryggas framför andra statliga och kommunala kliniker. Å andra sidan har försvarsministern här framhållit ganska betydelsefulla synpunkter på frågan om tandläkartjänsten vid försvaret, då man inte längre använder § 28 värnpliktslagen, och under sådana förhållanden kommer jag för min del, herr talman, att rösta för den kungl. propositionen.

Häri instämde herr *Schlyter*.

Herr Norman: Herr talman! Jag gjorde en reflexion, när herr Herlitz öppnade det fruktansvärda perspektiv som visade sig beträffande arbetsfriheten på olika områden inom samhällslivet, om man skulle draga ut konsekvenserna av denna lagstiftning. Herr Herlitz tog som exempel byggnadsverksamheten. Jag gjorde då den reflexionen, att de byggnadsarbetare som han talade om knappast behöva befara att få någon tvångstjänstgöring under andra förutsättningar än att det skulle vara så ordnat, att det behövdes legitimation från statsmakternas sida för att överhuvud taget få utöva byggnadsverksamhet här i landet.

De principiella invändningar som kunna göras mot den föreslagna lagen ha väl tillräckligt diskuterats. Jag kan inte förstå annat än att de principiellt kunna begränsas till de personer som redan påbörjat sin utbildning. Statsmakterna kunna ju mycket väl bestämma legitimationsvillkor av olika slag att gälla från viss tid. Om sådana legitimationsvillkor bli fastställda, innan en person har börjat utbilda sig för sin kommande verksamhet, föreligger det väl ingen anledning att säga att arbetsfriheten är hotad eller något dylikt, då han ju från början vet vad han ger sig in på. Nu ha emellertid de principiella betänkligheterna även beträffande dem som påbörjat sin utbildning under debatten här reducerats till som jag tror riktiga proportioner.

Resonemanget har vidare knutits till de inkomster som de yrkesutövare det här gäller kunna beräknas ha. Herr Undén talade om en minimiinkomst av något över 7,000 kronor, men inkomsten kommer nog oftast att ligga avsevärt högre.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Jag antar, att kammarens ledamöter i allmänhet har fått den uppställning, som gjorts av svenska landstingsförbundet och som visar att de flesta av distriktstandläkarna inom folktandvården komma upp till en årlig inkomst av över 10,000 kronor.

Det kanske också bör sägas ifrån att den skillnad som föreligger mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i fråga om 2 § icke är någon skillnad i sak. 2 § har måst omarbetas efter utskottets beslut beträffande 1 §, men i sak gäller det även enligt Kungl. Maj:ts förslag att de tandläkare som bli anställda inom folktandvården skola ha de löneförmåner som äro fastställda för denna verksamhet. Paragrafen har måst få den lydelse, som den har i Kungl. Maj:ts förslag, på grund av att tillämpningsområdet där är utvidgat till befattningar för vilka det inte finns några gällande bestämmelser beträffande löneförmånerna. I sak är det emellertid ingen skillnad.

Jag har inte kunnat dela de farhågor som jag tror ha varit avgörande för utskottsmajoritetens ståndpunktstagande, nämligen att det skulle föreligga risk för att folktandvården icke skulle få sitt behov av tandläkare tillgodosett med det tillämpningsområde som är föreslaget i propositionen. Det är väl i stort sett så, att den kommunala tandvård som det här talas om redan är ordnad. Den har sina tjänster tillsatta, och det finns inte några större möjligheter för de nyutbildade tandläkarna att söka sig dit, ty platserna där äro i stort sett redan besatta när denna lag skall tillämpas. Den skoltandvård, som nu har ordnats av en del kommuner utan statsbidrag, kommer alltefter som folktandvården blir utbyggd att ingå som en del i folktandvården. I den mån man under lagens tillämpningstid icke har hunnit med att organisera denna gren av tandvården, har man väl i stort sett redan nu tillgång till erforderliga tandläkare, så att man inte heller här behöver befara att det skall bli en sådan rusning av tandläkare till dessa områden, att folktandvårdens behov inte skulle bli tillgodosedda.

Det var dessa synpunkter, herr talman, som jag ansåg borde framföras. Särskilt vill jag understryka, vad jag sagt här om överensställelsen i sak i fråga om 2 § i de båda förslagen. Beträffande motiveringen ha vi varit ganska eniga inom utskottet, och även de reservanter som icke gått på avslag ha anslutit sig till vad som är sagt i första stycket av utskottets motivering. Den meningsskiljaktighet som förefinnes beträffande motiveringen gäller således den del där utskottsmajoriteten motiverar sitt ändringsförslag.

Herr Herlitz: Herr talman! Endast några ord till svar på de invändningar som ha rests mot mitt principiella resonemang, dels ifrån herr Linders och dels ifrån herr Undéns sida.

Herr Linder vädjade till mig i allvarliga ordalag, huruvida vi icke borde erkänna principen att samhällets intressen skola gå före de enskildas. Han tillämpade den på ett något förenklat sätt genom den verkningsfulla antitesen mellan det svenska folket med sina trasiga tänder och tandläkarna med sina stora inkomster. Om man på detta sätt åberopar principen om samhällets rätt gentemot de enskilda, kan man ju nästan bevisa vad som helst. Det behöver väl inte sägas, att jag är fullständigt på det klara med att det finns otaliga områden där vi äro nödsakade att låta samhällets intressen väga över de enskildas. Då herr Linder tror sig komma till rätta med frågan med åberopande av denna enkla princip känner jag mig berättigad att mot honom vända vad han invände mot mig, nämligen att principer skola tillämpas med förstånd.

Vad herr Undén sade till mig låg i viss mån på samma plan. Herr Undén åberopade nämligen varjehanda andra förhållanden där samhället övar tvång

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

gentemot medborgarna. Han framkastade bl. a. tanken, att man kunde fastställa taxor för de fria tandläkarna. Jag måste säga, att jag inte har någon principiell invändning mot någonting sådant. Jag undrar för övrigt, om inte detta kan ske redan genom prisregleringslagen. Men här är nu icke fråga om tvång i allmänhet, utan om en särskild sorts tvång. Han var även inne på andra exempel, som jag inte skall uppehålla mig vid, då jag antar att kammaren vill ha slut på debatten.

Innan detta sker, skall jag dock, herr talman, be att till kammarens protokoll få fästa ett uttalande av en man, vars ord jag vet att kammaren fäster det största avseende vid. De orden föllde ordföranden i Södermanlands läns landsting, herr Johan Bärg, vid svenska landstingsförbundets förhandlingar i höstas angående folktandvården. Spörsmålet hade kommit upp om att ordna denna sak på tvångets väg. Det var närmast fråga om att tillämpa tjänstepliktslagen. Herr Johan Bärg yttrade därvid följande tankvärda ord: »För egen del vill jag säga, att jag finner tanken så absurd, att det är oklokt att överhuvud taget köra med den. Tjänstepliktslagen är kanske den mest drakoniska lag, som vi ha att tillgå i en fruktansvärt besvärlig tid, och avsedd för helt andra ändamål än sådana, som det här är fråga om. Och skulle samhället slå in på en sådan ordning, som ju icke är betingad av krigsläget i världen, utan göra det till en mera normal ordning att tillämpa sådana bestämmelser som tjänstepliktslagen innebär, då äro vi ute på mycket underliga vägar, det får jag säga.»

Jag har velat att dessa en praktisk mans ord i en viktig principfråga icke skola bli bortglömda under dagens debatt.

Herr Bärg, Johan: Herr talman! Det är inte riktigt snällt av herr Herlitz att tvinga mig att säga några ord, särskilt som jag är så hes att jag har svårt att tala.

Vid landstingsförbundets kongress förelåg det ett förslag att man skulle tillämpa tjänstepliktslagen gentemot tandläkarna. Det är väl ändå, herr Herlitz, någonting helt annat än att för de unga tandläkarna påbjuda tjänstgöring på en bestämd plats för att de skola få sin utbildning godkänd. Vilja de inte fortsätta med detta arbete kunna de ju låta bli. Om man tillämpar tjänstepliktslagen, måste ju vederbörande foga sig i att gå till det arbete som han blir satt att utföra, oavsett vilket yrke han har, och han kan tagas var som helst och placeras i vilket arbete som helst. Jag kan icke vara med om att tillämpa en sådan lagbestämmelse för att besätta platserna inom folktandvården. Jag tror också att om herr Herlitz läser fortsättningen, skall han finna, att herr statsrådet Möller instämde med herr Bärg i att tjänstepliktslagen icke var tillämplig i detta fall.

Medan jag har ordet vill jag, herr talman, såsom en erinran mot herr Ekströmers rekommendation att i tandvårdens intresse ordna det på det sättet, att tandläkarna skulle få dels tjänstgöra på poliklinikerna i vanlig ordning och dels driva privat rörelse, understryka vad som förut har sagts här, att detta är ett dåligt råd. Vi möta ibland detta problem även på de övriga läkarnas område, då man söker sträva efter en sådan ordning att det, låt mig säga, »bättre» klientelet behandlas mera privat av samme läkare som sedan behandlar det »sämre» klientelet i de vanliga institutionerna. En sådan ordning är icke att rekommendera.

Jag fäste mig, herr talman, vidare vid ett annat yttrande här, ehuru det inte föll mig in att då begära ordet. Det var en talare, som kraftigt underströk — jag tror för övrigt att det var herr Pauli — att riksdagen kraftigt skulle säga ifrån, att detta är det enda tänkbara fall, då man skulle kunna tillämpa en

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

sådan här ordning. Vi få väl ändå, herr talman, rätta oss efter omständigheterna sådana de bli. Vi ha ju haft svåra strider att utkämpa för att på sina håll kunna ordna läkarfrågan. Den tendensen gör sig gällande — det gäller nu andra än tandläkarna — att vederbörande själva vilja bestämma icke allenast löner, arbetsvillkor o. s. v., utan även vem som skall få den eller den platsen. Frågan om lämpliga personer spelar kanske mindre roll än andra omständigheter. Intages inte annonsen om den lediga befattningen i läkarorganet, kommer det helt enkelt inte någon sökande. Vi kunna snarligen möta den dagen då man behöver använda liknande medel som i fråga om tandvården även på andra områden.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag känner mig skyldig att tillrättalägga mitt citat, om kammaren uppfattat det såsom missvisande.

Herr Johan Bärge åberopade, att herr statsrådet Möller yttrade sig i samma riktning vid denna kongress. Men jag observerade mycket väl den skillnad som där föreligger. Statsrådet Möller uttalade sig allenast om huruvida gällande tjänstepliktslag var tillämplig eller icke, medan herr Johan Bärge, om jag fattat anförandet rätt, riktade sig mot en sådan här lagstiftning överhuvud taget. Jag kanske kan belysa detta med ytterligare ett citat. Herr Johan Bärge säger, att »tjänstepliktslagen kan icke tillämpas i detta fall, utan att riksdagen omformar lagen, så att den skall kunna tillämpas i sådana fall som nu ifrågasvarande. Och det är väl knappast någon som drömmer om att det är möjligt och överhuvud säga önskvärt att åstadkomma en sådan lagstiftning.» Nu sade — jag uppmärksammade det väl — herr Johan Bärge, att han såg en utomordentlig skillnad mellan den tjänsteplikt som gäller enligt tjänstepliktslagen och den som skall gälla enligt den nu föreliggande lagen. Då förstår jag ju sammanhanget, men jag måste säga att jag begriper inte riktigt, vari den stora principiella skillnaden mellan tjänsteplikten i de båda fallen består.

Herr **Pauli**: Herr talman! Herr Bärge vände sig mot ett yttrande av mig om att vi i likhet med utskottet borde poängtera, att detta är en undantagsåtgärd, och därmed förebygga att det uppfattas såsom inledningen till åtgärder av liknande slag mot andra grupper. Herr Bärge förklarade, att vi tvärtom vid detta tillfälle böra säga ifrån, att det mycket väl kan hända att vi komma att fortsätta på samma väg, och han utpekade särskilt en grupp, nämligen läkarna, såsom ett eventuellt objekt för dylika åtgärder. Jag måste säga, att jag finner detta uttalande högst betänkligt, och jag vill allvarligt hoppas, att den mening som herr Bärge här har uttalat får stå för hans egen räkning. Om man ute i landet skulle få den uppfattningen, att riksdagen i det förestående beslutet skulle lägga in mer än vad som verkligen är menat och poängtera att vi här ha uppslagsändan till en ny politik gentemot svenska medborgargrupper, tror jag att detta beslut skulle få en helt annan och betydligt mera beklaglig effekt än det behöver få.

Herr **Bärge, Johan**: Herr talman! Om herr Pauli vill forma mina ord till något annat än vad jag verkligen sagt och piska det, så gärna för mig. Det blir ett ganska billigt nöje. Sade jag, mina herrar, att vi skola göra det uttalandet, att denna metod kommer att som mera normalt tillämpas även på andra områden? Nej, det var heller ingen av er, mina herrar, som fattade det så. Jag framhöll, att vi få laga efter läglighet, men att jag kan tänka mig sådana förhållanden i framtiden, att vi bli tvungna att tillämpa liknande metoder.

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Jag vill till herr Herlitz säga, att jag så mycket mindre kunde uttala mig emot en sådan ordning som den nu föreslagna som jag redan vid det tillfället var inställd på en dylik metod i stället för den, som rekommenderades av landstingsförbundets styrelse, nämligen att tillämpa tjänstepliktslagen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o att det av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda lagförslaget skulle oförändrat antagas; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norman* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag oförändrat.

Herr *Herlitz* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 52 antager godkännande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag oförändrat, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits avslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Brandt* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 29.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lagförslag om viss begränsning av legitimation som tandläkare m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, antages det av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda lagförslaget oförändrat.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 48.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 349, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets memorial nr 1, angående ersättning till dess tjänstemän; statsutskottets utlåtanden:

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utländska pressbesök;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till tackning av vissa engångsutgifter för försvarsstaben, m. m.;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till försöksodling av gummiförande växter;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad avser folkhus-hållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till förbättrande av bostadsförhållandena jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., i vad avser anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium, m. m.;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till kostnader för överflyttning av arbetskraft, m. m.;

nr 226, i anledning av väckta motioner om beredande av krishjälp åt behövande barn;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; samt

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; samt

nr 53, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken om medel för överflyttande av riksbankens mynt- och medaljsamling till förvaring hos statens myntkabinett; samt

nr 69, i anledning av framställning om ändrad tjänstebenämning å befattningen såsom sekreterare vid justitieombudsmansexpeditionen;

första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet, dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial nr 63, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

första särskilda utskottets memorial nr 5, angående ersättning till sekreteraren hos första särskilda utskottet; ävensom

andra särskilda utskottets memorial nr 4, angående ersättning åt av andra särskilda utskottet anlitat biträde.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.53 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 19 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i krigsfamiljebidragsförordningen; och

nr 47, i anledning av väckta motioner angående åläggande för icke krigstjänstskyldiga medborgare att tjänstgöra inom särskilda militära arbetsområden, företrädesvis inom luftbevakningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 291 i första kammaren av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., och nr 419 i andra kammaren av herr *Magnusson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 228 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som skulle vara ägnade att utfylla bristerna i den nuvarande lagstiftningen om statsfientliga sammanslutningar, främst då för att göra det möjligt att främtaga ett upplöst partis riksdagsrepresentanter deras mandat och för att förbjuda ett upplöst partis tidningar att vidare utkomma.

Om grundlagsändringar till komplettering av den s. k. upplösninglagen.

Om grundlagsändringar till komplettering av den s. k. upplösningslagen.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Holmström*, *Per Andersson*, *John Gustavson*, *Caap*, *Kyling* och *Sefve*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen med anledning av motionerna I: 291 och II: 419 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som erfordrades för att komplettera den nuvarande beredskapslagstiftningen angående statsfientliga sammanslutningar i syfte att göra denna lagstiftning effektiv.

Herr Holmström: Herr talman! Kammaren har i förrgår beslutat, att lagen angående upplösning av vissa statsfientliga sammanslutningar skall gälla under ytterligare ett år.

I den motion, på vilken konstitutionsutskottets förevarande utlåtande är grundad, har påyrkats »utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som skulle vara ägnade att utfylla bristerna i den nuvarande lagstiftningen om statsfientliga sammanslutningar, främst då för att göra det möjligt att frångå ett upplöst partis riksdagsrepresentanter deras mandat och för att förbjuda ett upplöst partis tidningar att vidare utkomma».

Det är påtagligt, att den nu till prolongering föreslagna lagen är behäftad med de mycket allvarliga brister, som finnas angivna i motionen, och det är helt naturligt, att lagen måste kompletteras för att bli effektiv.

Det är därför ganska märkvärdigt, att konstitutionsutskottets majoritet icke har velat vara med om detta. Vi reser vaner anse det vara angeläget att rätta till denna sak och att se till att luckorna i lagen fyllas, och vi anse därför att motionen bör bifallas.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till det i reservationen gjorda yrkandet.

Herr Källman: Herr talman! Det är nog inte, herr Holmström, så märkvärdigt, att konstitutionsutskottets majoritet icke ansett sig böra tillstyrka den här ifrågakarande motionen. Ärendet har ju varit före både 1940 och 1942 men båda gångerna utan annat resultat än att frågan har förfallit.

Det huvudskäl, som utskottet har anfört emot motionen i år, är detsamma som de två tidigare gångerna, nämligen att regeringen har sin uppmärksamhet fäst på denna fråga men ännu icke har ansett tidpunkten vara inne att förelägga riksdagen något förslag — denna förklaring lämnade statsministern i följd på regeringens vägnar. Detta har varit avgörande för årets konstitutionsutskott, och vi måste anse det naturligt, att regeringen, som bland annat har säkerhetstjänsten till sitt förfogande, måste ha en bättre överblick över frågor, som höra samman med att eventuellt meddela förbud för personer att tillhöra riksdagen eller förbud för upplösta partier att vidare utgiva tidningar.

Motionen i år lider av den svagheten att den endast upptar yrkande beträffande riksdagsmandaten och upplösta partiets tidningar. Landstingsmännen, som välja första kammaren, skulle således, om motionen bifölles, icke förlora sina mandat. Då inträffar ju det egendomliga förhållandet, att en vald ledamot i denna kammare kunde automatiskt förlora sitt mandat, under det att dennes valmän alljämt sutte kvar i de svenska landstingen eller som stadsfullmäktige i vissa städer.

Om grundlagsändringar till komplettering av den s. k. upplösningslagen.
(Forts.)

Reservanterna i utskottet ha emellertid nu mycket intensivt framhållit, att det är angeläget att riksdagen i år gör en framställning till Kungl. Maj:t i ärendet, ty om en grundlagsändring skall komma till stånd så fort detta låter sig göra, måste beslut fattas 1944 och 1945. Majoriteten i utskottet har den bestämda uppfattningen, att om Kungl. Maj:t anser tidpunkten vara inne nästa år att förelägga riksdagen ett förslag till grundlagsändring, så sker det, och efter andrakammarvalen 1944 är man sedan färdig 1945 att konfirmera grundlagsändringen. När man har denna uppfattning, som vi i majoriteten på sätt jag antytt ha i detta ärende, tycka vi, att det är alldeles överflödigt att skriva till Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Karlsson, Gottfrid*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Då jag är huvudmotionär för den motion, som har avlämnats i detta ärende, och som utgör en partimotion från den meningsriktning, vilken jag har äran företräda, ber jag att få yttra några ord.

Jag vill då först med anledning av herr Källmans anförande säga, att det verkar — jag vet inte riktigt, hur jag skall uttrycka det — något konstlat att försöka svänga sig i detta utomordentligt viktiga ärende.

Jag tror inte att jag skall behöva utveckla mina synpunkter i denna fråga utförligare, ty vi ha ju tidigare diskuterat den, och uppfattningarna äro ju kända. Vi ha emellertid i motionen först och främst velat understryka, att vi vidhålla och särskilt nu under kriget och under de av detta osäkra läge skapade förhållandena alltjämt konsekvent vidhålla den uppfattning, som vi tidigare ha haft i detta spörsmål, nämligen att upplösningslagen är behövlig som en inre försvarsberedskap och att den bör tillämpas mot alla uppenbart osvenska riktningar, vilkas verksamhet i en allvarsstund kan äventyra den yttre säkerheten och den inre sammanhållningen.

Nu har man inte velat gå till mötes i denna riktning, och det är mycket beklagligt, ty lagen, sådan den nu är utformad, möjliggör inte ett fullständigt förhindrande av en upplöst sammanslutnings verksamhet. En sak, som flera gånger tidigare har framhållits, är, att lagen är så utformad att den brister i effektivitet; och den brister så i effektivitet att man t. o. m. åberopar dessa brister i lagen för att den inte skall kunna tillämpas.

Några av de mest framträdande bristerna äro ju, att en riksdagsman, tillhörande ett upplöst parti, icke lagligen kan berövas sitt mandat, att ett upplöst partis tidningar icke kunna förbjudas att vidare utkomma och att det saknas stadganden, som reglera förfarandet beträffande kommunala förtroendemän, tillhörande ett upplöst parti.

Det är icke möjligt att åstadkomma förbättringar i lagen utan att grundlagsändringar vidtagas, och då vi ha allmänna val nästa år, är det också, enligt motionärernas mening, ytterst angeläget, att fullt klarläggande och effektiva lagstiftningsförslag i detta hänseende framläggas för riksdagen, så att de kunna såsom vilande grundlagsändringsförslag antagas.

Den ärade talaren, herr Källman, sade, att ärendet har varit före tidigare och att regeringen skulle ha sin uppmärksamhet på berörda fråga. Det står också i utskottets uttalande. Men vad ha vi fått se i resultat av denna påstådda, från regeringen visade uppmärksamhet? Ingenting. Det göres faktiskt ingenting från regeringshåll i denna fråga. Det är därför som vi alltjämt måste

Om grundlagsändringar till komplettering av den s. k. upplösningslagen.
(Forts.)

göra påminnelser i form av motioner för att få denna för vårt land så oerhört viktiga fråga bragt till sin lösning.

Det förefaller som om majoritetspartierna icke hade tillräckligt följt utvecklingen i främmande länder under de senaste årtiondena. Hade de det gjort, skulle de ha kunnat iakttaga, hurusom en verksamhet av detta slag till slut har påkallat motåtgärder utav det slag, som vi här i landet icke önska måtte ifrågakomma. Det synes mig som om det borde ingå såsom en mycket viktig del i ett demokratiskt samhällsskick att från detta demokratiska samhällsskicks sida vidtagas sådana åtgärder att en statsfientlig verksamhet, som bedrivs inom landet av organisationer och personer, i tid stävjas.

Statsfientliga handlingar — bara dessa ord säga ju vad frågan här gäller! Vi tala icke om det ena eller det andra partiet, vi rikta oss med våra krav mot alla, som bedriva statsfientlig verksamhet, de må komma från det ena eller det andra hållet.

Jag har med dessa ord, herr talman, i största korthet velat ange den fordran, som den meningsriktning, vilken jag har äran företräda, ställer på ett välordnat demokratiskt samhälle, och i enlighet därmed yrkar jag också bifall till den reservation, som har avgivits av herrar Andersson i Ovanmyra, Holmström m. fl.

I herr Johan Bernhard Johanssons yttrande instämde herrar *Sandström, Siljeström, Herlitz, Nisser, Velande, Caap, Mannerskantz* och *Bernhard Nilsson*.

Herr **Källman**: Herr talman! Herr Johansson frågar vilka resultat som ha vunnits eller om någonting är att vänta o. s. v., och han tycker det är märkvärdigt, att vi kunna vara så lugna.

För att lugna herr Johansson skall jag be att som svar därpå få läsa upp några rader ur det anförande, som statsministern höll i fjol, då frågan var före. Statsministern sade så här: »Nu är emellertid frågan: Har inte regeringen haft anledning att syssla med de förslag till ändringar, som här ha framlagts? De mest betydande av dessa hänföra sig ju inte till lagutskottets utlåtande utan till konstitutionsutskottets utlåtande, enligt vilket man vill komplettera lagen med bestämmelser, som skola möjliggöra att beröva representanter för de samhällsfientliga partierna i offentliga institutioner och församlingar deras mandat, för den händelse vederbörande parti upplöses. På den punkten vill jag använda tillfället att upplysa, att man för rätt länge sedan inom regeringen har behandlat dessa frågor om komplettering av lagstiftningen. Jag har här i min hand en promemoria, utarbetad inom justitiedepartementet och daterad den 14 oktober 1941, som har legat till grund för överläggningar inom regeringen rörande sådana kompletteringar. Denna promemoria innehåller förutom en viss utredning rörande lagstiftningen i andra länder ett övervägande av vad som i det avseendet kan bli nödvändigt hos oss, och den innehåller också ett utarbetat förslag till lagtext i just de båda avseenden, som beröras i konstitutionsutskottets utlåtande. Regeringen har sålunda inte försummat att ägna dessa frågor uppmärksamhet. Vi ha emellertid inte ansett tidpunkten vara inne att framlägga förslag i dessa avseenden.»

Jag tror att det bör kunna lugna herr Johansson rätt mycket.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Det uttalande, som herr Källman nyss har åberopat, och som har gjorts för mer än ett år sedan, att en promemoria finnes i ämnet, känna vi ju alla till. Men ingen har ännu kunnat få någon kännedom om huruvida åtgärder faktiskt komma att vidtagas.

Om grundlagsändringar till komplettering av den s. k. upplösningslagen.

(Forts.)

Jag skall be att få fråga herr Källman, som nu genom att återropa detta förmenar sig sitta inne med besked i ärendet, om regeringen kommer att till nästa riksdag, den sista i perioden, framlägga proposition i ämnet?

Herr **Källman**: Herr talman! Det säger sig självt, att jag icke kan besvara den frågan på annat sätt än genom att säga, att om regeringen finner tidpunkten vara lämplig 1944, så kommer den sannolikt att avge en proposition i ämnet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 32.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådstuvurätt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av väckt motion om effektivare tillvaratagande av det allmännas rätt inom statens bidrags-, understöds- och låneverksamhet.

Om effektivare kontroll inom statens bidragsverksamhet m. m.

I en inom första kammaren av herr *N. Herlitz* väckt motion (I:114) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, i vad mån det allmännas rätt kunde på

Om effektivare kontroll inom statens bidragsverksamhet m. m. (Forts.)
ett effektivare sätt, än hittills skett, tillvaratagas inom statens bidrags-, understöds- och låneverksamhet, och för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 114 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag förstår naturligtvis, att statsutskottet intar en negativ ståndpunkt till den motion av mig, som här har behandlats. Riksdagen ser ju helst att den får sig förelagda enkla, begränsade och överskådliga frågor, och den är ohågad att sysselsätta sig med spörsmål av mera allmän, principiell och omfattande natur.

Men det är just en sådan besvärlig och stor fråga, som jag har rest i denna motion. Den gäller nämligen frågan om tillvaratagande i allmänhet av statens rätt inom dess bidrags-, understöds- och låneverksamhet.

Det har ju fallit sig så, att jag ofta har haft anledning att här i kammaren reagera mot att enskilds rätt och frihet har åsidosatts genom statsingripanden. I denna motion har jag tillåtit mig att ta fasta på ett annat problem, som den moderna utvecklingen har gjort lika aktuellt.

Om vi stanna ett ögonblick för att eftertänka, vad det är som sker i den nutida utvecklingen, måste vi ju iakttaga, hur statens ställning till de enskilda väsentligt har förändrats under det sista kvartseklet, inte bara genom fortgående inskränkning av den enskilda friheten utan även på ett annat sätt, som denna motion sysselsätter sig med. För tjugufem år sedan gingo statens pengar egentligen till dess egen verksamhet. Nu hamna de i oerhörd omfattning i enskildas, i kommuners och i olika sammanslutningars händer. Jag tänker därvidlag inte alls bara på den sociala förvaltningen, fastän utskottet liksom har velat antyda, att motionen egentligen sysselsätter sig med sådant, utan jag har i tankarna alla möjliga andra företeelser, jordbruksregleringen, låneverksamheten i näringslivets intresse, statsunderstöd till kommunerna och mycket, mycket annat. En sådan utveckling ställer statsordningen inför oerhörda problem. Sedan gammalt inriktad på skydd för enskild rätt, inriktad på att tillse att den enskilde icke lider orätt i sina mellanhavanden med staten, ställes statsordningen nu inför det kravet att se till, att statens rätt icke uppges gentemot de ofta mycket starka intressen, som göra anspråk på hjälp i olika former.

Vår statsapparat motsvarar icke dessa anspråk. Den apparat, vi ha till skydd i olika hänseenden för den enskildes rätt, motsvaras ingalunda av en lika effektiv apparat för tillgodoseende av det allmännas rätt. Gång på gång ha vi under de senaste åren i riksdagen fått påminnelser därom — jag erinrar om varjehanda framställningar från statsrevisorerna under de allra sista åren: om statens bidrag till våghållningen, om statens bidrag till folkskoleväsendet och till kommunerna i allmänhet, om tillämpningar av författningarna om fri rättegång, om mödrahjälp, bidragsförskott, familjebidrag, värnpliktslån, semesterersättning, lån och bidrag för egnahems- och bostadsförbättringsändamål o. s. v., och därtill ha vi en rad av framställningar av liknande innehåll ifrån besparingsberedningens sida. Över allt ha iakttagelserna varit desamma: det har brutit på något sätt, så att det allmänna har kommit till korta gentemot organ, som ha varit alltför efterlätna gentemot enskilda anspråk, och mot alltför anspråksfulla och mindre nogräknade motparter, d. v. s. sådana som gjort anspråk på hjälp och stöd, fastän de enligt författningarna icke borde ha haft sådant. Det har visat sig, att de organ, som ha handhaft statens pengar, icke varit sammansatta på lyckligt sätt, att det brutit i samarbete mellan olika hjälpformer, att det icke funnits möjlighet att åstadkomma så tillförlit-

Om effektivare kontroll inom statens bidragsverksamhet m. m. (Forts.)
liga utredningar, som skulle behövas för ansökningarnas prövning, att det allmänna organ för kontroll och övervakning inte ha varit tillfyllestgörande, o. s. v.

Jag hade trott, att riksdagen skulle vilja stanna inför dessa intryck från strödda områden och göra den reflexionen: här är det inte fråga om små missgrepp här och där, utan här kommer på alla områden, där man slår ned, samma företeelse igen: att staten icke är väl rustad; det händer därför överallt, att enskilda sko sig på statens bekostnad, att staten förlorar pengar, och att de orättfärdiga och de mindre nogräknade vinna fördelar på de lojalas bekostnad.

Jag har nu i min motion försökt att ta upp detta spørsmål till en ganska vidlyftig och allsidig belysning. Jag har pekat på de ömtåliga punkterna, jag har kastat fram en del förslag till stärkande av statens grepp om sina finanser, och jag har i detta syfte yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Utskottet har gjort uppgiften ganska lätt för sig genom att på måfå ta upp löstryckta frågor ur min motion, medan större delen av de ämnen, jag där har berört, lämnats helt och hållet oomnämd. På en sådan grundval blir ju en diskussion här ganska ofruktbar. Jag skall inte heller ta upp någon sådan diskussion — jag skall inskränka mig till en enda punkt.

Utskottet uttalar följande: »Att erfarenheter från under olika departement fallande verksamhetsområden tillgodogöras vid utformningen av bidragsvillkor och bestämmelser rörande kontroll m. m. synes sörjt för dels genom den gemensamma beredningen med finansdepartementet och dels genom remisser till sådana allmänna centrala verk som statskontoret och riksräkenskapsverket.» Jag tillåter mig att med bestämdhet uttala den förmodan, att man inom Kungl. Maj:ts kansli icke alls har samma optimistiska känsla som statsutskottet har med avseende på konsekvensen och följdriktigheten vid gestaltandet av statsbidragen och understödsverksamheten på olika områden.

Min tanke har nu emellertid icke alls varit, att riksdagen skulle ta ståndpunkt till olika förslag, som jag här kastat fram, min mening har inte heller varit att få till stånd någon sorts mammututredning i detta ämne, utan min tanke var bara den, att riksdagen möjligen skulle känna behov av att här göra en meningsyttring, att riksdagen skulle vilja säga ifrån, att de problem, som här ha berörts, äro allvarliga och betydelsefulla samt förtjänta av uppmärksamhet över hela linjen och inte bara på de speciella punkter, som ha varit bragta under vår behandling. Redan en sådan opinionsyttring skulle, därom är jag säker, få en hälsosam verkan i många olika riktningar, på alla de många områden, där missförhållanden kunna stå att rätta till. Det skulle ha varit ett friskt grepp och ett naturligt grepp för statsutskottet i denna tid, då statens finanser ge oss sådana bekymmer. Men där jag nu hade väntat en fanfar, till vilken man hade kommit att lystra litet varstans inom regeringen och förvaltningen, har utskottet nu icke orkat med mer än den allra försyntaste och hänsynsfullaste lilla viskning, så lydande: »I övrigt förutsätter utskottet, att de myndigheter, som handhava och kontrollera av motionären åsyftade verksamhetsgrenar, själva taga initiativ till åstadkommande av de förbättringar, som kunna anses erforderliga.» Är det kanske tröttheten mot riksdagens slut, som gör, att man inte har orkat tala högre?

Naturligtvis behöver man inte ta denna passivitet från utskottets sida alltför tragiskt. Vad jag har andragit i min motion kommer ändå fram genom omständigheternas makt; närighet, understödsgaranda och hänsynslöshet från enskildas sida, slapphänthet från myndigheternas sida komma att göra sig allt starkare gällande, ju mera vi bli vana att på olika områden lita till statens hjälp, och naturligtvis kommer man undan för undan att sätta sig till mot-

Om effektivare kontroll inom statens bidragsverksamhet m. m. (Forts.)
 värn från statens sida, där anloppen bli för starka. Jag hoppas, att t. ex. statsrevisorerna skola fortsätta sitt arbete i samma anda som tidigare, och det må tillåtas mig att uttala den förhoppningen, att statsrevisorerna, av vilkas uppslag jag har fått så goda incitament i min motion, i sin tur måtte ha någonting i sin verksamhet att hämta av de resonemang, jag i motionen har fört.

Men det är lättare att stämma i än än att hejda en stormflod, och det hade varit roligt, om riksdagen hade velat säga ett kraftigt ord om statens rätt och angelägenheten av att den icke uppgives.

Herr talman! I sakens nuvarande läge har jag intet yrkande.

Häri instämde herrar *Wistrand, Nordenson, Ljungdahl, Bondeson, Holmström* och *Velander*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Det föreliggande ärendet gäller ett utomordentligt stort problem, men det kan inte påstås, att statsutskottet, som herr Herlitz tycktes tro, har tagit slentrianmässigt och lätt på saken. Frågan har varit föremål för behandling på statsutskottets tredje avdelning kort efter det motionen väcktes och slutbehandlades sedan vid ett tillfälle då jag inte hade tillfälle att vara närvarande. Vid behandlingen på avdelningen voro vi emellertid inne på just de synpunkter som statsutskottet anfört.

Herr Herlitz synes emellertid utgå från en uppfattning, som enligt min mening är felaktig, nämligen att vederbörande myndigheter, som handhava dessa ärenden ute i landet, skulle behandla frågorna slentrianmässigt. Det är inte på det sättet; jag tänker då exempelvis på hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna. I den mån, som jag känner deras arbete söker man på allt sätt att på ett riktigt och ansvarsmedvetet sätt handlägga de ärenden som förekomma och bevilja de bidrag, som stå till förfogande från statens sida. Det är emellertid uppenbart, att stor vaksamhet erfordras från alla de myndigheter som handhava dessa ärenden för att inte missbruk skola komma till stånd och för att inte folk skall på orättmätigt sätt utnyttja de möjligheter som kunna förefinnas. Man måste ständigt vara uppmärksam på att inte någonting sådant sker. Jag är emellertid livligt övertygad om att om den ärade motionären hade varit i tillfälle att följa arbetet inom låt oss säga hushållningssällskapen eller egnahemsnämnderna ute i landet, skulle han ha fått en helt annan uppfattning angående ansvarsmedvetenheten vid behandlingen av dessa ärenden än han att döma av det nyss hållna anförandet synes ha.

Den ärade talaren nämnde bland annat, att de enskilda sko sig på statens bekostnad. Det är uppenbart, att allt emellanåt försök i den riktningen förekomma, men huruvida dessa försök ha kunnat lyckas i någon större omfattning, vågar jag inte yttra mig om; jag skulle inte tro att så är fallet. Motionärens yrkande går ut på att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under överbärande, i vad mån det allmännas rätt må kunna på ett effektivare sätt, än hittills skett, tillvaratagas inom statens bidrags-, understöds- och låneverksamhet, och för riksdagen framlägga förslag i ärendet. Utskottet har påpekat, att bl. a. socialvårdskommittén har uppmärksamheten riktad på detta. Vidare påpekar utskottet, att de myndigheter som handhava dessa ärenden kontrollera användningen av medlen, och dessutom att den av årets riksdag beslutade sakrevisionen skall syssla med bland annat dylika saker. Det är uppenbart, att denna sakrevision här har en uppgift av mycket stor betydelse i att kontrollera vad som förekommer, påpeka och rätta eventuella missgrepp samt framlägga förslag till ändringar i bestämmelserna för de utgående bidragen. Utskottet har också omnämnt de formulärblanketter till ansökningar som nu förefinnas. Det är up-

Om effektivare kontroll inom statens bidragsverksamhet m. m. (Forts.)
penbart, att om dessa blanketter uppställas på sådant sätt, att vederbörande bidragssökande måste avgiva en fullständig redogörelse för de hithörande förhållandena, om han förut sökt eller fått bidrag i annan form till samma ändamål o. s. v., skulle detta i utomordentligt hög grad underlätta för myndigheterna att pröva och bedöma de ansökningar som föreligga.

Jag är livligt övertygad om att den kontroll, som här bör ske, icke kan ske centralt — vilket ju inte heller motionären föreslagit — utan måste handhavas av de myndigheter i landet, som handlägga ärendena, och att dessa myndigheter redan äro inriktade på den uppgiften, i den mån det överhuvud taget är möjligt att utföra den. Det är uppenbart, att riksdagen och Kungl. Maj:t böra ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Det är ju utomordentligt stora belopp som gå ut för sådana ändamål, men jag tror inte att man genom en skrivelse till Kungl. Maj:t i det nuvarande läget kan vinna någonting nämnvärt i det syfte motionären avser.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Gustaf Iwar*.

Herr *Herlitz*: Efter det anförande som nu har hållits av herr Bernhard Nilsson är jag angelägen att säga ifrån, att jag ingalunda i min motion har uttalat mig så, att jag har sett felet i ett bristande ansvarsmedvetande hos de myndigheter som handhava dessa angelägenheter; än mindre har jag riktat mig mot några särskilda myndigheter. En sådan tanke är mig givetvis alldeles främmande. Vad jag här har fäst uppmärksamheten på är vissa brister, avseende själva organisationen, själva vår administrativa apparat. Jag skall inte trötta kammaren med att redogöra för vad motionen i detta hänseende innehåller; jag tillåter mig att i korthet hänvisa till motionen för att inte det intrycket skall stå kvar, att jag har velat rikta en personlig anmärkning mot de myndigheter som det här är fråga om.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av väckta motioner om restitution av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse samt Wenner-Grenska samfundet påförda skatter m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Lindström* m. fl. (I: 117) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Svedman* m. fl. (II: 169) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta restitution av de statsskattemedel, som Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet redan erlagt för 1938—1941 års inkomster, samt befrielse för den statsskatt, de ännu hade att erlagga för nämnda år.

*Om skatte-
restitution till
Knut och
Alice Wallen-
bergs stiftelse
m. m.*

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anført:

»Motionärerna framhålla, att Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet, vilka hade till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning, med anledning av ett utslag av regeringsrätten den 24 oktober 1941 taxerats eller komma att taxeras till bland annat statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för 1938—1941 års inkomster, att de tidigare icke behövt erlagga sådan skatt och att de på grund av vid fjolårets riksdag beslutade ändringar i skatteförfattningarna äro befriade från skattskyldighet för inkomster efter nämnda tidsperiod.

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

Vad utskottet i anledning av motionerna inhämtat har givit vid handen, att med stöd från stiftelsen eller samfundet bedriven vetenskaplig verksamhet av i många fall angelägen beskaffenhet vållas avbräck genom ifrågavarande beskattning. Emellertid har utskottet även uppmärksammat, att det ännu icke med säkerhet kan bedömas, huruvida i motionen berörda författningsändringar komma att medföra skattebefrielse för stiftelsen eller samfundet. Även om utskottet behjärtar motionernas syfte, kan utskottet icke tillstyrka, att befrielse från eller restitution av skatt helt eller delvis medges innan klarhet vunnits om att de nya bestämmelserna äga den innebörd, som i motionerna förutsatts.

Under återopande härav får utskottet hemställa, att motionerna I:117 och II:169 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson* och *Lindström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Lindström: Herr talman! Detta ärende har kommit upp på kamrarnas föredragningslistor med anledning av motioner, som ha väckts i båda kamrarna av ett ganska stort antal ledamöter. I motionerna hemställs, att riksdagen måtte besluta restitution av de statskattemedel, som Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet redan erlagt för 1938—1941 års inkomster, samt befrielse för den statskatt, de ännu ha att erlägga för nämnda år. Ärendet har följande sammanhang.

Wallenbergska stiftelsen och Wenner-Grenska samfundet, som tidigare icke ansetts skattskyldiga, ha påförts skatter för 1938—1941 års inkomster. De stora skattebelopp, som uttagits av de båda fonderna — såsom synes av motionerna sammanlagt över 2,400,000 kronor — ha tvungit fonderna att högst väsentligt begränsa sin verksamhet. Denna, som tidigare haft stor omfattning, har bestått i att lämna anslag åt allmännyttiga ändamål. Genom beskattningen ha därför många allmännyttiga företag, som förut åtnjutit anslag från fonderna eller som eljest skulle kunna ha påräknat sådant anslag, drabbats av svårigheter. I en bilaga till motionerna ha ett antal av våra främsta institutioner för praktiskt inriktad vetenskaplig verksamhet redogjort för de svårigheter, som minskningen av stiftelsernas tillgångar åsamkat dem.

För Wenner-Grenska samfundet är läget särskilt bekymmersamt. Samfundets tillgångar bestå nästan uteslutande av en post aktier i ett amerikanskt bolag. Emedan detta bolag måst omlägga driften till krigsproduktion, har det från och med år 1942 icke lämnat någon som helst utdelning, och det är helt ovisst, när och om det kan återupptaga sina utdelningar. Samtidigt som samfundet har att erlägga skatt för de gångna åren, ha alltså samfundets inkomster nästan helt och hållet upphört.

Statsmakterna ha förra året behjärtat de svårigheter, som beskattningen medfört för fonderna och de av dem beroende allmännyttiga institutionerna. Genom beslut av 1942 års riksdag ändrades sålunda skatteförfattningarna, så att samfund och stiftelser, vilka ha till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning, uttryckligen förklarats skattefria. Denna lagändring avser dock icke skatter på inkomster före år 1942, varför skatter alltjämt kunnat uttagas av de nämnda fonderna för tiden före nämnda år. För Wenner-Grenska samfundet har riksdagens beslut om skattefrihet praktiskt taget icke medfört någon som helst skattelindring, ty från och med år 1942 har samfundet som sagt nästan icke haft några inkomster. Det är emedan 1942 års lagändringar

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

icke sträckt sina verkningar till tiden före 1942 som de motioner, jag här nämnt, ha väckts.

Statsutskottet har uttalat sig mycket erkännamt om motionernas syfte men ansett sig likväl icke kunna biträda motionerna. I utskottet upplystes, att tredje avdelningen, som närmast hade förberett ärendet, från början hade mycket stora sympatier för motionärernas tankegång men att avdelningen, sedan den hört experter på skattepolitiska frågor, icke har kunnat gå längre än avdelningen och sedermera utskottet gjort. Som skäl för sin ståndpunkt har utskottet anfört, att det ännu icke med säkerhet kan bedömas, huruvida 1942 års ändringar i skatteförordningen komma att medföra skattefrihet för Wallenbergska stiftelsen och Wenner-Grenska samfundet.

Jag måste säga, att den motiveringen förefaller något överraskande, ty av vad som förekom under förarbetena till 1942 års lagändringar torde framgå, att man med lagändringarna just avsåg att bland annat bereda dessa fonder skattefrihet; det kunna kammarens ledamöter se av den kungl. propositionen nr 134 vid förra årets riksdag. Det är väl också på det sättet, att man inte behöver, som utskottet har förutsatt, vänta på att skattemyndigheterna skola genom prejudikat ge sin tolkning i detta fall. Riksdagen, som har stiftat dessa skattelagar, bör väl också ha någonting att säga om den saken; den bör väl också ha möjlighet att yttra sin mening. Det skulle vara mycket underligt, om det syfte, som riksdagen uppenbarligen hade med lagändringarna förra året, inte skulle kunna genomföras ens i framtiden.

Jag anser att det finns starka skäl för att bifalla motionerna. Jag har redan framhållit, vilken börda beskattningen utgjort för den praktiskt inriktade vetenskapliga forskningen i vårt land. Det kan vidare framhållas, att det ej kan anses rimligt och riktigt att, såsom beskattningsmyndigheterna och statsmakterna förfarit, först låta de ifrågavarande fonderna gå fria från skatt, därefter beskatta dem från och med år 1938 och slutligen förklara dem skattefria från och med år 1942. Att på detta sätt taga ut skatt under några år kan icke vara försvarligt. Riksdagen har år 1942 intagit den ståndpunkten, att de ifrågavarande fonderna rätteligen ej böra beskattas, och detta ståndpunktstagande bör konsekvent tillämpas även på tidigare år. Det synes vara en skäligen och rättvis begäran, att statsmakterna, såsom i motionerna yrkas, återbetala de skatter som uttagits under mellantiden efter de år då skattelagstiftningen icke tolkades med samma stränghet som senare och före den tid då statsmakterna, såvitt jag förstår, uttryckligen tillerkänt skattefrihet åt stiftelser och samfund, som ha till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning. Ett bifall till motionerna är visserligen formellt sett detsamma som att anslå medel till de båda nu ifrågavarande fonderna; i sak innebär det icke annat än ett återlämnande av skatt som egentligen aldrig bort uttagas. Helt säkert är det bäst överensstämmande med svenska statens intresse att behandla dessa stora donationsfonder på ett vidsynt och lojalt sätt. Man bör betänka den skada man gör det allmänna, om man inger donatorer den uppfattningen, att vad de ha velat ge till samhällsnyttig verksamhet på grund av statsmakternas handlingssätt icke får den effektivitet som de önskat. Vad särskilt Wenner-Grenska samfundet beträffar, är att märka, att samfundets tillgångar, såsom redan nämnts, nästan helt och hållet utgöras av aktier i ett amerikanskt bolag. Detta kapital skulle icke alls varit åtkomligt för beskattning i Sverige, om det icke genom gåva skänkts till ett svenskt samfund att användas för allmännyttiga svenska ändamål. Jag vill fråga: är det uppmuntrande för en donator, att han ej kunnat få skänka ett utländskt kapital att användas för dessa allmännyttiga ändamål

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

utan att stat och kommun taga en avsevärd del av gåvan? För övrigt beskattas utdelningen på dessa aktier också i Amerika.

Ja, herr talman, ännu flera skäl skulle kunna anföras till förmån för motionerna. Jag vet att sådana skäl komma att framföras senare i debatten. Jag vill därför stanna vid vad jag här framhållit och sluta med att yrka bifall till motionerna nr 117 i första kammaren och 169 i andra kammaren.

I herr Lindströms yttrande instämde herrar *Wagnsson, Heiding, Schlyter* och *Holmbäck*.

Herr Bondeson: Herr talman! Den motion som nu behandlats av statsutskottet avlämnades den 21 januari och går nu först fem månader därefter till beslut i kammaren.

Det beslut, statsutskottet fattat, är nedslående ej minst för de föreningar, institut, växtförädlingsanstalter och forskare, som haft förmånen av stora anslag men som nu sannolikt gå miste om dessa, och detta drabbar sist och hårt det svenska jordbruket.

Vi motionärer ha framhållit, att Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet, vilka hava till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning, med anledning av ett utslag av regeringsrätten den 24 oktober 1941 taxerats eller komma att taxeras till bland annat statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för 1938—1941 års inkomster, att de tidigare icke behövt erlägga sådan skatt och att de på grund av vid fjolårets riksdag beslutade ändringar i skatteförfattningarna äro befriade från skattskyldighet för inkomster efter nämnda tidsperiod. Nu skjuter utskottet ifrån sig — trots sin först uttalade förståelse för motionen — och säger, att utskottet ej kan tillstyrka befrielse från eller restitution av skatt helt eller delvis innan klarhet vunnits, huruvida de nya bestämmelserna i de författningsändringar som åberopats i motionen kunna komma att medföra skattebefrielse för stiftelsen eller samfundet. Det kan dröja länge, innan sådan klarhet vunnits, och här kan man med rätta säga, att kon dör medan gräset växer.

De institutioner, som för sitt framtida arbete räknat med som hittills generösa anslag, få nu avbräck i sitt redan planlagda arbete. För några av de institutioner, vilkas verksamhet jag väl känner till, tillåter jag mig, herr talman, anföra en del som för kammaren kan belysa vad som redan vunnits med gjorda anslag och vad som dessa institutioner hade hoppats kunna göra inom en snar framtid.

Sveriges utsädesförening hemma i Svalöv har under årens lopp åtnjutit betydande anslag från Wallenbergska stiftelsen, vilka anslag varit av den största betydelse för utsädesföreningens verksamhet. Sålunda erhåller föreningen årligen ett anslag på c:a 20,000 kronor för kromosomundersökningar, avseende uppdragande av växtformer med ökat kromosomtal. Dessa arbeten äro av mycket stort teoretiskt intresse och kunna, efter hand som ett tillräckligt material av kromosomfördubblade former hinna framställas, även bliva av stort praktiskt värde. Vidare har utsädesföreningen erhållit betydande anslag från stiftelsen för inredande av vissa speciella laboratorier, bland vilka särskilt må nämnas frysningslaboratoriet, tack vare vilket man under de senaste åren kunnat göra mycket betydelsefulla undersökningar rörande frosthärdigheten hos olika höstvetesorter. Slutligen må framhållas, att utsädesföreningen har för avsikt att hos stiftelsen ansöka om ytterligare betydande anslag på minst en halv miljon kronor för bland annat inköpande av ytterligare en försöksgård i Skåne samt för upprustande av föreningens filialer i Jämtland och Värmland.

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.

(Forts.)

Under senaste tiden har en ny förening för växtförädling av fruktträd startats med en försöksgård, Balsgård, i nordöstra Skåne. Wallenbergska stiftelsen har redan lämnat vissa anslag. Föreningen är emellertid i stort behov av bl. a. en institution med växthus m. m., och för uppförande härav hade man hoppats erhålla anslag från Wallenbergska stiftelsen. Om stiftelsen icke får skatterestitution, torde dessa nu nämnda anslag icke kunna beviljas eller i varje fall bliva avsevärt fördröjda. Institutet för husdjursförädling på Wiad, som startade sin verksamhet 1928, har allt sedan dess fått sina kostnader täckta med anslag, som i främsta rummet lämnats av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. I engångsanslag erhöles vid starten 514,000 kronor, och senare ha för engångsändamål ytterligare erhållits 481,000 kronor samt ett lån å 100,000 kronor, vilket är räntefritt så länge egendomen Wiad förblir i institutets ägo. Dessa medel ha använts till inköp av försöksgården Wiad samt byggande och utrustande därstädes av institutionsbyggnad, försöksladugård och andra försöksstallar. Förutom dessa mycket stora anslag har stiftelsen dessutom årligen bidragit med 130,000 kronor till institutets drift.

Från Wenner-Grenska samfundet har institutet för husdjursförädling under vartdera av de tre åren 1939, 1940 och 1941 erhållit 10,000 kronor, vilka medel använts i institutets försök med konstgjord insemination inom nötkreatursaveln. Fortsatta anslag ha emellertid icke kunnat erhållas på grund av skattebeläggningen.

Institutet för husdjursförädling har icke några på grund av utvidgningar av verksamheten föranledda behov av nya anslag. Men de ökade kostnader, som kristiden fört med sig, särskilt i form av dyrtidstillägg till anställdas löner, ha hittills icke kunnat kompenseras genom höjda anslag. Detta har haft till följd, att institutets ekonomi på ett allvarligt sätt försämrats. Om icke en förändring härutinnan kommer till stånd, kommer institutets verksamhet på ett ytterst kännbart sätt att försvåras. Och då försök, som utföras inom institutet, i allmänhet äro långtidförsök, skulle en påtvingad inskränkning i det pågående arbetet äventyra en väsentlig del av resultaten. Detta gäller flera av institutets forskningsområden, men här skall särskilt pekats på institutets tvillingforskningar. Försöken med enäggstvillingar torde kunna förväntas giva svar på för lantbruket synnerligen viktiga frågor, men det är av största vikt för resultatens erhållande, att dessa försök icke avbrytas. Risk, att så måste ske, föreligger emellertid, då till dessa försök åtgår en relativt stor del av årsanslagen. På liknande sätt förhåller det sig med de ovannämnda inseminationsförsöken: ett avbrytande eller inskränkande av försöken skulle minska betydelsen av en väsentlig del av det redan utförda arbetet, vilket i sin tur skulle bli till stor skada för den kommande nötkreatursaveln. Det är sålunda såväl med hänsyn till dessa båda arbetsområden som till andra institutets forskningsfält av mycket stor vikt för institutet för husdjursförädling, att den skatterestitution, som föreslås i den ifrågavarande motionen, bifalles. Institutets intressen sammanfalla sålunda därvid helt med många andra forskningsanstalters, som arbeta med huvudsaklig inriktning på lantbrukets förkovran.

I detta sammanhang bör erinras om att tillkomsten av institutet för husdjursförädling har tjänat såsom motiv för att staten icke ansett sig behöva upprätta en motsvarande institution i samband med lantbrukshögskolans husdjursförsöksanstalt vid Ultuna — således en ren besparing av statsmedel.

Den nya föreningen för växtförädling av skogsträd å Ekebo hade på sin önskelista hjälp till att få en filial för Norrland. Det goda resultat, som denna förening redan vunnit inom försöksverksamheten på skilda områden

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

inom riket — och detta genom privata bidrag och icke statsbidrag — borde även för det skogrika Norrland vara av värde.

Had var vidare ej gjorts för förbättrandet av våra betesvallar? Vi gå att om några dagar hylla doktor Anders Elofsson på hans sjuttioårsdag, en man som målmedvetet, oförtrutet och framgångsrikt arbetat för bättre vallbestånd. Vi ha i dessa bistra tider, då import av äggviterikt foder till våra ladugårdar omöjliggjorts, likväl kunnat upprätthålla vår mjölkproduktion tack vare bättre vallbestånd och rikare hötillgångar. Det bambrytande arbetet för att säkerställa åt vårt land en naturlig och på inhemska produkter grundad och därtill ekonomisk foderförsörjning, främst genom en rationell vallodling och betesskötsel, har undan för undan burit allt rikare frukter, och detta resultat har varit möjligt, tack vare stora privata anslag bland annat från den Wallenbergska stiftelsen. Dess resultatrika stöd åt Svenska vall- och mosskulturföreningen och Nordiska jordbrukarnas förening bär vittnesbörd om att verksamheten varit välsignelsebringande.

Mycket skulle vara att tillägga, men jag slutar, herr talman, med att yrka bifall till herr Lindströms reservation.

Häri instämde herr *Löfvander*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag kan personligen till fullo instämma i vad de föregående båda talarna yttrat angående stiftelsens och samfundets utomordentligt samhällsgagnande verksamhet. Jag kan också personligen instämma i den uppfattning, att denna stiftelse och detta samfund inte borde vara skattskyldiga. Det är så utomordentligt värdefulla ändamål, som de tillgodose, och de fylla en uppgift, som eljest i stor utsträckning skulle åvila det allmänna.

Jag är livligt övertygad om att majoriteten inom avdelningen av utskottet och kanske avdelningen i dess helhet på ett tidigt stadium vid behandlingen av denna motion var inne på den tanken, att man borde tillstyrka motionen. Sedermera fick man emellertid från sakkunnigt juridiskt håll det meddelandet, att det inte vore absolut givet, att den nuvarande skattelagstiftningen medger skattefrihet för denna stiftelse och detta samfund. Med anledning därav ansåg sig avdelningen inte kunna tillstyrka motionen. Alldenstund det bör vara kontinuitet i fråga om beskattningen, har avdelningen inte kunnat tillstyrka motionen, eftersom i annat fall skattefrihet skulle inträda för tidigare år men det likväl vore möjligt, att samfundet skulle påföras skatt på grund av inkomst från och med år 1942.

Nu har också utskottet gått på samma linje, och jag tycker inte att riksdagen gärna kan bifalla motionen, när man inte vet, hur det kommer att ställa sig för framtiden, förrän vederbörande myndigheter hunnit ta ställning till frågan om eventuell skattskyldighet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandström: Herr talman! Jag har blivit något oförhappandes uppkallad i anledning av min ärade vän herr Lindströms yttrande.

Motionärerna ha, på sätt den föregående talaren framhöll, uttalat, att ifrågasvarande stiftelser på grund av vid fjolårets riksdag beslutade ändringar i skatteförfattningarna äro befriade från skatt för inkomster efter utgången av 1941. Herr Lindström utvecklade närmare saken så, att med denna lagstiftning avsågs bland annat att bereda dessa samfund skattefrihet, och han fann det underligt, att — om jag fattade honom rätt — inte detta riksdagens beslut

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.

(Forts.)

skulle kunna effektueras. Han hänvisade därvidlag till Kungl. Maj:ts proposition nr 134 vid föregående års riksdag.

Det är givetvis fullkomligt riktigt, herr talman, att det då infördes en lagstiftning, enligt vilken skattefrihet för annan inkomst än av fastighet och rörelse bereddades stiftelser, som ha till *huvudsakligt* ändamål att främja vetenskaplig forskning. Men jag kan tyvärr icke, herr talman, finna att bakom denna lagändring låg ett syfte att bland annat bereda skattefrihet åt de nu ifrågavarande sammanslutningarna. Tvärtom uttalade departementschefen på sid. 47, sedan han omnämnt vissa utslag av regeringsrätten, att »sålunda har det måhända beträffande den Wallenbergska stiftelsen ansetts kunna ifrågasättas, huruvida densamma uppfyller den i 1 § lagen om tillsyn över stiftelser angivna fordringen att 'fortfarande tjäna ett bestämt ändamål'».

Departementschefen uttalade alltså förra året tydligt, att det var tveksamt, om den s. k. Wallenbergska stiftelsen överhuvud taget var en stiftelse i lagens mening. Föreligger inte en stiftelse, kan inte gärna bestämmelsen om skattefrihet för stiftelser heller bli tillämplig!

Än mera fortsatte departementschefen med att säga, »att det på utgången i målet om Wenner-Grenska samfundet möjligen kan ha inverkat, att samfundet enligt sina stadgar kunnat och i sin verksamhet också fullföljt jämväl andra syften än främjande av vetenskaplig forskning».

Departementschefen antyder sålunda, att det Wenner-Grenska samfundet väl kunde tänkas vara en stiftelse, som *icke* hade till huvudsakligt ändamål att främja vetenskaplig forskning, och att alltså även denna stiftelse i fortsättningen skulle kunna bli skattskyldig.

Huru därmed blir, herr talman, kan jag naturligtvis inte uttala mig om. Den saken kommer väl att gå den vanliga långa vägen genom beskattningsnämnder och beskattningsdomstolar, till dess regeringsrättens utslag föreligger. Men så mycket vågar jag uttala, med stöd av vad departementschefen yttrade förra året, att det väl kan tänkas att, när regeringsrättens utslag en gång kommer, dessa sammanslutningar fortfarande enligt den nya lagen befinnas vara skattskyldiga.

I detta läge är det fullkomligt otänkbart, att kammaren och riksdagen, byggande på en presumtion, som uppenbarligen inte håller, skulle besluta om restitution och skattebefrielse! Man måste ju rimligtvis först avbida vad regeringsrätten säger. Går regeringsrättens utslag motionärerna emot, vill jag också tillägga, är väl inte den rätta framgångsvägen att då begära restitution och skattebefrielse. Man måste väl då i stället begära ändring i den lag, som stiftades förra året, så att den uttryckligen kan främja det av motionärerna åsyftade ändamålet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Bärg*, *Johan*, och herr *Ljungdahl*.

Herr **Lindström**: Herr talman! Det är visserligen sant, att jag inte är lika kunnig då det gäller vår beskattningsrätt som den föregående ärade talaren, men även om det låter litet pretentiöst, måste jag säga, att jag inte är alldeles befriad från vad man kallar sunt bondförnuft. Om jag läser den P. M., som har fogats vid den av mig m. fl. väckta motionen, från en hel del vetenskapliga institutioner, som leva på de medel, som ställas till förfogande av den Wallenbergska stiftelsen och det Wenner-Grenska samfundet, kan jag inte fatta annat än att de motsvara de synpunkter och syftemål, som riksdagen velat uppställa vid sitt beslut i fjol.

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

Det är klart att man i olika rättsinstanser kan ge mer eller mindre hårdagna tolkningar av vad regering och riksdag i lagstiftningsväg ha åstadkommit, men det är också lika klart, att dessa medel, varom det är fråga, tjäna viktiga samhällseliga ändamål, och det var ju det, som riksdagen genom sitt beslut 1942 också klart och tydligt ville främja. Om de som nu gå mot motionen ha rätt, blir det en egendomlig motsättning mellan olika handlingar av statsmakterna, när det gäller understödjande av vetenskaplig forskning. Här ha vi under de båda senaste riksdagarna lämnat stora anslag direkt från staten till vetenskaplig forskning. Efter förra årets riksdag började statsbidrag utgå bland annat till byggnadsforskning och träforskning, och årets riksdag har beslutat liknande understöd till textilforskning och metallforskning. Staten, jag understrekar det, bidrar alltså själv genom direkta anslag till vetenskaplig forskning. Jag anser det därför inkonsekvent att staten, som själv så ivrigt behjärtar sådana ändamål, skulle genom sin skattelagstiftning hindra enskilda personer att verka i den riktning och i de syften, som staten själv lägger så stor vikt vid.

Det kan vara riktigt, och det träffar man på då och då, att lagarna äro så vagt och oklart formulerade, att det är mycket svårt för de dömande och verkställande myndigheterna att uttyda vad de egentligen innebära. Men även om man kan säga detta, är det uppenbart vad riksdagen klart och tydligt menade genom sitt beslut 1942.

Det har emellertid nu meddelats mig från kammarens sekretariat, att det yrkande om bifall till motionens kläm, som jag tidigare har framställt, i vissa delar är formellt olämpligt. Det är möjligt att riksdagen kan hemställa om restitution av statsskattemedel för de närmast föregående åren, men det anses, att det inte är möjligt att utan vidare besluta om befrielse för den skatt, som samfundet ännu ha att erlægga för nämnda år, och därför ber jag, herr talman, att få taga tillbaka mitt tidigare yrkande för att i stället hemställa, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa riksdag av förslag angående restitution av de statsskattemedel, som Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet redan erlagt för 1938—1942, samt befrielse för den statsskatt, de ännu ha att erlægga för nämnda år.

Häri instämde herr *Bondeson*.

Herr **Sandström** erhöi nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av den kritik, som herr Lindström riktade mot mitt anförande, vill jag bara säga, att den kritiken inte drabbar mig utan departementschefen, vars uttalanden jag uteslutande citerade.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag är inte i tillfälle att ingå på någon polemik mot herr Sandström eller uttala någon mening i fråga om de spörsmål han berörde. Men detta hindrar inte att jag drar en annan slutsats än han i dessa spörsmål.

Om det överhuvud taget är tveksamt, om enligt gällande skattelagstiftning de två institutionerna icke äro befriade från skatt för framtiden, synes det enligt min uppfattning kunna övervägas, om man verkligen skall vänta den långa tiden, innan regeringsrättens utslag föreligger, och inte i stället till nästa års riksdag försöka få fram fullständigt klara bestämmelser, så att de bli befriade från skatt, i varje fall för framtiden.

Jag tror att de flesta av kammarens ledamöter levde i den föreställningen,

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

när beslutet fattades i fjol, att det därmed verkligen var klart, att de två stiftelserna skulle i framtiden vara befriade från skatt.

I den fråga som nu är uppe kommer jag att för min del rösta på herr Lindströms yrkande, trots att jag vet att frågan om dessa två stiftelsers befrielse från skatt för framtiden icke är klar. Men jag tillåter mig också att ta fasta på vad utskottet har sagt i sitt utlåtande och som ströks under av herr Nilsson i Landeryd, nämligen att om dessa två stiftelser för framtiden befrias från skatt, det också bör vara klart, att man bör befria dem från skatt för den förflutna tiden. Den uppfattningen ligger fullständigt tydligt bakom statsutskottets utlåtande.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag skall inte orda mycket om det nu föreliggande förslaget om restitution av skatt. Då det föreslås, att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära vidtagande av sådana åtgärder, att skattebefrielse erhålles för ifrågavarande sammanslutningar, förefaller det mig som om man grundade denna begäran inte på deras ändamål och det sätt på vilket de utöva sin verksamhet, utan endast på att det gäller Wallenbergska stiftelsen och Wenner-Grenska samfundet. Vill man att villkoren för skattebefrielse skola jämkas så, att de uppfyllas av dessa stiftelser, får man väl göra en framställning till Kungl. Maj:t och angiva, hurudana villkor man anser böra uppställas.

Den nuvarande lagstiftningen kräver att för erhållande av skattefrihet skall stiftelsens huvudsakliga ändamål vara att främja vetenskaplig forskning. Befinnes det att ändamålet och den faktiska verksamheten — man har i lagstiftningen givit uttryck åt att det inte är nog med att man anger ändamålet, utan man skall ta hänsyn till den verksamhet, som utövas — stå i överensstämmelse med lagens fordringar, är saken klar. Om ej måste man ge avkall på den princip, som man hittills lagt till grund för beskattningen av andra liknande stiftelser.

Nu ha herrarna, som sysslat med detta, säkerligen mycket väl reda på att långt ifrån hela det belopp, som skulle befrias från skatt, användes för vetenskapliga ändamål. Det är i själva verket avsevärda belopp, som gå till andra än vetenskapliga ändamål, enligt vad som uppgivits, och saken är därför ytterst tveksam. Jag går ett stycke längre än herr Sandström och säger, att nog förefaller det mig — djärvare törs jag inte yttra mig — ytterst tveksamt, om skattefrihet kan ifrågakomma med hänsyn till medlens användning.

Det förefaller mig också, som om man genom att bifalla motionerna icke skulle handla rätt mot andra stiftelser och samfund, vilka som herr Lindström uttryckte sig göra en samhällsgagnande gärning. De äro inte befriade från skatt för medel, som användas för sådana ändamål, men dessa sammanslutningar, varom nu är fråga, skulle vara det, om man skulle stryka ett streck över kravet på uppfyllande av nuvarande bestämmelser.

Jag vill med dessa ord, herr talman, bara höja ett varnande finger, så att man inte utan att tänka sig för gör framställningar, som komma att sträcka sig dithän, att skattefrihet medges inte allenast de nu ifrågavarande stiftelserna utan, om det skall vara någon reson i vårt handlande, jämväl alla andra, som driva en verksamhet, vars huvudsakliga ändamål i lika stor eller lika liten grad är att främja vetenskaplig forskning som nu ifrågavarande samfund.

För övrigt tillåter jag mig säga, vad jag förut en gång framhållit, nämligen att jag tycker att det är underligt, att man här betraktar frågan om skattebefrielse eller skattskyldighet som den väsentliga. Mig förefaller det, som om behovet av bidrag till verksamheten från statens sida skulle vara avgörande

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

och inte huruvida man av opportunitetsskäl eller av andra skäl skulle vilja efterskänka skatt, vilket ju praktiskt taget är detsamma som att ge bidrag av statsmedel. Det är den fördelen med att ge direkta anslag i stället för att efterskänka skatt till ett belopp som nu är fallet av en eller en halv miljon kronor — jag minns inte vilket belopp det här gäller — att man genom anslag kan tillmäta detta så, att det inte blir större än vad som motsvarar skatten å de belopp samfundet använt till att i huvudsak främja vetenskaplig forskning. Vad beträffar deras övriga verksamhet skulle de få bära sin skatt, likaväl som alla andra dylika sammanslutningar få göra det. Med vår nuvarande lagstiftning kan en partiell skattebefrielse icke medgivas. Man har grubblat över en beskattningsordning, där man skulle kunna dela upp en verksamhet med hänsyn till dess olika ändamål. Det har visat sig vid undersökning härav, att det skulle bli en trasslig historia att för varje sådan sammanslutning — och de äro legio, ty de äro många tusental — skifta ut, att så mycket har gått till en verksamhet, vars huvudsakliga ändamål är att befrämja vetenskaplig forskning, och så mycket till andra ändamål. Därför har man funnit, att man av praktiska skäl får låta sig nöja med ett sådant uttalande eller en sådan bestämmelse, att det huvudsakliga ändamålet får vara avgörande. Det är naturligtvis inte idealiskt, men det är inte lätt att i detta fall få fram exakta bestämmelser.

Jag ville med dessa ord även ha än en gång rekommenderat den tanken, att om man anser, att statsmakterna skola stödja en sådan verksamhet eller rättare den del av verksamheten som har till ändamål att befrämja vetenskaplig forskning — vilket såvitt jag förstår kan vara synnerligen väl befogat — kunde man ge ett anslag direkt av statsmedel hellre än i form av eftergift av skatt. Såsom jag sade, kan nämligen en sådan eftergift icke begränsas till de ändamål, som man önskar skattebefria, utan man måste ta med hela verksamheten. För den händelse herrarna inte fått del av hur verksamheten bedrives, vill jag nämna, att det gäller synnerligen gagneliga ändamål, men långt ifrån alla dessa äro vetenskapliga. Jag tycker, att man från riksdagens sida i detta fall borde gå fram med ganska stor försiktighet, hellre tillmäta direkta anslag och väga skälen för och emot än på en slump låta anslagen utgå i form av skattebefrielse.

Herr talman! Jag vill med dessa ord ge stöd åt utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det kanske kan höjas ett varnande finger även åt annat håll, än dit herr Bårg riktade sitt varnande finger. Herr Bårg talade om att det vore bättre att av statsmedel giva ett direkt anslag än att lämna skattebefrielse. Det är inte utan, att det håller på att utvecklas ett statsmonopol på att obeskuret ge bidrag till vetenskaplig forskning, något som jag tycker skulle vara ganska farligt. Vilja andra än staten giva donationer till vetenskaplig forskning och till höga kulturändamål, skola de få se sina anslag ganska kraftigt beskurna av staten.

Det var en tid, herr talman, när jag trodde, att denna väg skulle vara den verkligt demokratiska, och när jag litade på att staten, då vi hade genomfört demokratin, skulle kunna utveckla sig dithän, att den på detta sätt bättre än enskilda skulle kunna tillgodose de stora kulturuppgifterna. Herr talman, jag är litet ledsen, att jag på denna punkt har fått uppgiva, jag höll på att säga, min barnatro. När man ser på hur staten omhänderhar både den vetenskapliga forskningen och andra viktiga samhällseliga ändamål, finner man, att det verkligen inte är på det sättet, att man med fullt och odelat förtroende kan lägga denna sak enbart i statens händer. Det är först i debatten i denna fråga som

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.

(Forts.)

faran för en sorts statsmonopol i detta hänseende har framträtt så avskräckande för mig. Debatten vid förra årets riksdag med den verkligt upprörande motivering, som framkom, när det gällde åtskillnaden beträffande vår kulturs högsta blommor, den vetenskapliga forskningen och den konstnärliga kulturen, var av den art, att den kunde ingiva starka betänkligheter. Men det är ändå ingenting emot dagens diskussion. Denna är fortfarande i åtskilliga hänseenden, för att begagna det parlamentariska uttryck jag nyss använde, verkligt upprörande. I följd voro vi trots finansministerns uttalande tämligen säkra på att det väl ändå aldrig på allvar skulle kunna ifrågasättas, att de två fonder, som det nu speciellt är tal om, inte voro fonder, som i högre grad än de flesta eller kanske alla andra fonder bidra till den vetenskapliga forskningen här i landet. Och så komma vi underfund med att vi ha varit med om att antaga en kautschukparagraf av den art, att det är synnerligen tvivelaktigt, om dessa båda fonder överhuvud taget kunna räknas till skattebefriade fonder, därför att de giva så mycket till andra, synnerligen viktiga, samhällsgagnande ändamål.

Nu säger herr Bärge, att den enda utvägen är den trassliga och kanske omöjliga utvägen att försöka komma fram till en åtskillnad mellan dylika fonders bidrag till vetenskapliga ändamål och andra samhällseliga ändamål. När det är så svårt, att det förefaller herr Bärge nästan omöjligt, är det kanske tacknämligt från den synpunkt, som vill förbehålla så gott som enbart åt staten att bestämma vad som skall understödjas, att få frågan lagd på den bogen. Men för vetenskapen och den högre kulturen vore det inte lämpligt, om man skulle få en evighetsutredning och dessa donationer, allt under det att utredningen pågick, skulle mjölkas på sina tillgångar, som därigenom delvis skulle undandragas den vetenskapliga forskningen.

Jag skulle vilja säga, att till dess denna av herr Bärge nämnda trassliga historia är utredd, vore det kanske ändå lämpligare att gå den väg, som herr Holmbäck föreslog, nämligen att försöka komma fram till sådana bestämmelser, att resultatet inte blir rent abderitiskt med hänsyn till önskvärdheten att främja den vetenskapliga forskningen. Så som herr Lindström formulerade sitt sista förslag, kan jag under inga förhållanden se, att det skulle ligga något som helst oformligt i att gå den väg detta förslag visar, åtminstone under de två, tre år, som behövas för att komma till större klarhet i denna viktiga fråga än riksdagen nu har. Till 1938 ha dessa fonder varit befriade från skatt. Olyckan skulle således bestå i att detta förhållande utsträcker till och med de skatter som erlagts år 1942. Skulle det sedan vara så illa, att det svenska lagstiftningsväsendet — säkerligen emot vad majoriteten här i kammaren tänkte sig — skulle framtvinga en skattläggning av fonderna efter år 1942, är det enda vi här ha åstadkommit en något mjukare övergång till ett sådant enligt mitt sätt att se högst olyckligt förhållande.

Jag skall be, herr talman, att få instämma med herr Lindström i hans yrkande.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Det förefaller mig, som om alla under denna debatt varit ense om det önskvärda i att den Wallenbergska stiftelsen och det Wenner-Grenska samfundet gjort betydelsefulla insatser för vetenskapliga och andra samhällseliga ändamål. Både herr Rickard Lindström och herr Bondeson anförde i sina första yttranden exempel på olika betydelsefulla institutioner, som erhållit understöd därifrån och som äro mer eller mindre beroende av dessa understöd. Om nu den tolkning av skattelagen är riktig, som herrar Sand-

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.
(Forts.)

ström och Johan Bärge här åberopa — och jag har ingen anledning att betvivla det — skulle fortfarande risk föreligga för dessa institutioner att bli beskattade. Men från olika talares sida har också understrukits det önskvärda i att få till stånd en lagändring, som gjorde det möjligt att få dessa fonder skattefria. Att emellertid först avvakta regeringsrättens utslag rörande tolkningen av den nuvarande skattelagstiftningen, sedan eventuellt ändra lagen och kanske efter ändringen ytterligare avvakta om denna verkligen medfört den skattefrihet man avsett, för att sedan fatta beslut om skatterestitution, det synes mig verkligen vara en omväg. Det vore ett ytterligt underligt förfaringsätt, ett förfaringsätt om vilket man med allt skäl kan använda det uttryck, som herr Bondeson nyss fällde, att medan gräset växer dör kon.

Jag tillåter mig därför instämma i det yrkande, som nyss framställdes av herr Rickard Lindström, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa riksdag av förslag angående restitution av de statsskattemedel, som Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet redan erlagt för 1938—1942, samt befrielse för den statskatt, de ännu ha att erlägga för nämnda år.

Herr Holmbäck: Herr talman! Med anledning av herr Bärge's yttrande skulle jag vilja säga ett par ord.

Av Wallenbergska stiftelsen och Wenner-Grenska samfundet känner jag endast till något om den förstnämndas verksamhet. Den Wallenbergska stiftelsen har vid några tillfällen skänkt pengar till Uppsala universitet. Vissa av de ändamål, som dessa anslag avsett, ha gällt forskning. Dit få vi t. ex. räkna inköp av bibliotek. Ett stort anslag har emellertid icke avsett forskningsändamål utan har gällt en utvidgning av gymnastikinrättningen vid Uppsala universitet med en tennishall, som blivit till mycket stor nytta för studenternas idrottsliga utveckling. Detta anslag tillgodosåg icke ett vetenskapligt ändamål men ett allmännyttigt ändamål av annat slag, och såvitt jag kan finna avser detta anslag ett ändamål, som mycket väl motiverar skattebefrielse. Jag föreställer mig, att båda fonderna i hela sin verksamhet ha tillgodosett allmännyttiga ändamål.

Enligt herr Bärge's uppfattning vore det lämpligt att i stället för generella skattebefrielser, t. ex. för donationer till vetenskaplig forskning, ge anslag direkt av skattemedel till vederbörande stiftelser. Det tror jag inte är riktigt. Dels är det mycket svårt att finna en form för staten att ge sådana anslag, dels har en lagbestämmelse om befrielse från skatt för ifrågakvarande donationer den egenskapen att den lockar fram donatorer. Man får lättare folk att donera på detta sätt, och man kan då på en för staten billig väg få ändamål tillgodosedda, som staten visserligen inte utpekade i de speciella fallen, men som äro allmännyttiga.

Herr Gärde: Herr talman! Såvitt jag kan finna rör sig denna debatt om två frågor, som man måste hålla strängt isär. Den ena frågan är, huruvida stiftelserna böra vara skattefria eller skattskyldiga. Här ha anförts mycket goda skäl för att de böra vara skattefria och att alltså skatt icke skall utgå. Den andra frågan är emellertid, huruvida de enligt gällande lag äro skattskyldiga. På den frågan har svaret tett sig långt mera ovisst, och man har anført goda skäl för den ståndpunkten, att ovissheten i det avseendet är ganska stor.

Mig förefaller det alldeles uppenbart, att man icke kan medgiva restitution av redan erlagda skatter, om det skulle visa sig, att stiftelserna enligt gällande

Om skatterestitution till Knut och Alice Wallenbergs stiftelse m. m.

(Forts.)

lag fortfarande äro skattskyldiga och skatt alltså kommer att utgå i framtiden. Den som vill ha någon ändring på denna punkt, måste givetvis i annan ordning än här har skett framföra förslag därom, nämligen i form av framställning om ändring i den lag, på grund av vilken skattskyldigheten följer. Detta förefaller mig så självklart, att diskussionen i saken kan åtminstone i hög grad förenklas. Frågan, huruvida för framtiden skattskyldigheten bör bibehållas för dessa stiftelser, är en skattelagstiftningsfråga och bör behandlas i den ordning, som gäller för sådana frågor.

Jag kan alltså icke finna annat än att utskottets utlåtande på denna punkt är fullständigt välmotiverat. Ty hur behjärtansvärt än önskemålet är, att dessa stiftelser för framtiden befrias från skatt, tror jag icke, att detta önskemål kan tillgodoses i den ordning, i vilken det nu kommit under riksdagens prövning.

I herr Gärdes yttrande instämde herr *Anderson, Axel Ivar*, och herr *Nils-son, Johan*, i Malmö.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindström*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa riksdag av förslag angående restitution av de statskattemedel, som Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och Wenner-Grenska samfundet redan erlagt för 1938—1942, samt befrielse för den statskatt, de ännu hade att erlägga för nämnda år.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bondeson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 204, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindströms under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av väckta motioner om inrättande av en fond för beredande av hjälp i särskilt ömmande fall åt familjer som oförvållat råkat i ekonomiska svårigheter.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Karlsson* m. fl. (I: 35) och den andra inom andra kammaren av herr *J. W. Mårtensson* m. fl. (II: 43), hade hemställts, att riksdagen måtte i skri-

Om inrättande av en hjälpfond för behövande familjer.

Om inrättande av en hjälpfond för behövande familjer. (Forts.)
velse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag snarast möjligt angående inrättande av en hjälpfond, från vilken medel skulle ställas till länsstyrelsernas eller annat statligt organs förfogande för utdelning i särskilt ömmande fall till familjer, som oförvällat kommit i ekonomiska svårigheter, vars avhjälpande kunde ske med anslag av tillfällig natur, och i vilka fall nära anhöriga vore oförmögna att lämna behövt stöd och kommun skäligen icke kunde anses skyldig bringa hjälp.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att motionerna I: 35 och II: 43 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! I det nu föreliggande utlåtandet redovisar statsutskottet ett par motioner, som väckts dels i denna kammare och dels i andra kammaren. Motionärerna avse att effektivisera hjälpen i förebyggande syfte från samhällets sida. Jag vill till att börja med, då jag tar till orda i denna fråga, påpeka samma förhållande, som herr Bondeson berörde vid behandlingen av nästföregående ärende.

Motionerna väcktes i riksdagen den 18 januari. För tre månader sedan låg det utlåtande, som inforrats ifrån socialvårdskommittén, på utskottsavdelningens bord, men ärendet kommer först nu fram och måste trängas med de övriga ärenden, som väl inte under några förhållanden ha kunnat komma under kammarens behandling tidigare. Det förefaller, som om statsutskottets tredje avdelning med litet god vilja hade kunnat få fram ärendet tidigare. Nu är jag inte så förhoppningsfull, att jag tror, att om ärendet kommit fram tidigare, det skulle fått någon annan behandling i utskottet. Utskottet har ju för övrigt erkänt, att det behov, som vi motionärer pekat på, verkligen föreligger och att vårt yrkande om fyllande av detta behov är riktigt. Man ges oss åtminstone det erkännandet, att vi inte ha varit ute i ogjort väder. Men sedan erinrar utskottet om vad socialvårdskommittén har sagt i sitt utlåtande över motionerna, och det är närmast för att polemisera en smula mot socialvårdskommittén och dess syn på saken, som jag begärt ordet.

Socialvårdskommittén säger nämligen i sitt yttrande, som finnes fogat som bilaga till utskottsutlåtandet: »Genom att nu införa en hjälpform sådan som den i motionen föreslagna skulle man ytterligare splittra det redan förut i hög grad differentierade socialvårdssystemet.» Därefter talar socialvårdskommittén om »att det komme att möta stora svårigheter för den statliga myndighet, som skulle omhändervisa verksamheten, att allsidigt kunna pröva inkomna ansökningar». Det heter vidare i yttrandet, att administrationen skulle komma att missbrukas. »Denna risk synas motionärerna hava underskattat», säger socialvårdskommittén.

Om man läser motionerna, finner man emellertid att motionärerna ingalunda ha underskattat svårigheterna. De ha tvärtom med ett par exempel visat, att det kan förekomma sådana fall då hjälp skulle varit behövt och, om den givits i förebyggande syfte, man kunnat hjälpa vederbörande direkt och samtidigt billigare för samhället. Den som vid något tillfälle nödgats föra det allmännas talan och bevaka det allmännas rätt, då ett eget hem går på exekutiv auktion, kan inte gärna vara oberörd, då fallet kanske är sådant, att om man haft möjlighet sätta in ett par tusenlappar, hade hemmet kunnat bevaras åt människor, som där lagt ned sina bästa krafter men som kommunen nu kanske får ta hand om.

Eller vad skall man säga om följande fall som också är berört i motionen? Det gäller en arbetarfamilj med två barn. Familjens årsinkomst är 2,500 kro-

Om inrättande av en hjälpfond för behövande familjer. (Forts.)

nor, och hustrun är ganska svag och sjuklig. Familjen får trillingar, och nu börjar mannen efterforska, hur han skall kunna få hjälp till ett biträde till hustrun under de närmaste månaderna efter nedkomsten. Han har läst i tidningarna om att det har funnits en befolkningskommission, som lagt fram en mängd förslag, och att en befolkningsutredning för närvarande arbetar, och han vill veta, vilka möjligheter som finnas att i detta fall få hjälp åt hustrun. Han får då det beskedet, att vill han ha hjälp, får han söka den hos fattigvården. Under sådana förhållanden är det — Gud förlåte mig min synd! — svårt att hålla rabulisten inom en i styr. Det var kanske denna rabulist, som förde pennan, då motionerna skrevos, och det är kanske samma rabulist — som jag har svårt att hålla i styr — som gjort att jag vågat begära ordet vid detta tillfälle.

Vårt samhälle är inte så mycket att skryta med, då vi i det verkliga livet kunna peka på sådana fall. Det är nödvändigt att göra något, och jag anser, att socialvårdskommittén inte bör åberopa formella skäl som hinder för att fylla ut luckorna i vår sociallagstiftning utan gå till det levande livet, så att människorna bli hjälpta i dylika fall. Det är nödvändigt för att man skall kunna känna sig något så när tillfredsställd.

Nu vet jag ju, att det inte är mycket att göra åt saken för närvarande. Jag ville bara ha sagt detta för att det möjligen skulle kunna komma under socialvårdskommitténs ögon, om dess ledamöter få se detta protokoll bland alla andra luntor, som de ha att bläddra i. Socialvårdskommittén bör i sitt arbete se till, att den förebyggande hjälpen från samhällets sida effektiviseras, så att man inte behöver hänvisa människorna till fattigvården i sådana fall, som jag här har antytt.

Herr talman! Som denna stora fråga för närvarande ligger till har jag intet yrkande.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Det vore kanske obehövt att framhålla några synpunkter i denna fråga, men med anledning av vad den föregående ärade talaren sade vill jag påpeka, att till utskottets utlåtande även finnes fogad en bilaga med socialvårdskommitténs yttrande över motionen. Det framgår därav, att frågan har nära samband med kommitténs utredningsuppdrag och att även 1941 års befolkningsutredning har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål. Av sista stycket å sid. 15 ser man vidare, att kommittén avråder från att nu införa den i motionen föreslagna hjälpformen, därför att den skulle ytterligare splittra den sociala hjälpverksamheten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckt motioner om vissa åtgärder för åstadkommande av kontroll över självdeklarationspliktens riktiga fullgörande.

Ang. förbättrad taxeringskontroll.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, avseende vissa åtgärder för åstadkommande av kontroll över självdeklarationspliktens riktiga fullgörande, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 5 i första kammaren av herr *Bondeson* och nr 13 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl., vari hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att i taxeringsförordningen skyldighet skulle stadgas för sjukkassor och därmed jämställda att lämna uppgift

Ang. förbättrad taxeringskontroll. (Forts.)

om de belopp, som såsom ersättning för fullgjorda tjänster, uppdrag eller annat dylikt utbetalats till jämväl andra än de hos institutionen anställda, samt att riksdagen i skrivelse till Konungen ville begära, att ämbetsverk, som inregistrerade samfälligheter, skulle härom liksom ock om förflyttning av styrelsens för samfälligheten säte och om upplösning av samfälligheten lämna upplysning till taxeringsnämndens ordförande i det distrikt, där samfälligheten skulle taxeras till inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

2) motionen nr 179 i andra kammaren av herr *Witzell*, vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå åtgärder för åstadkommande av effektivare kontroll i beskattningsavseende över vissa näringsutövare.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av dels de likalydande motionerna I: 5 och II: 13, i vad desamma avsåge förbättring av taxeringskontrollen över de fria yrkenas utövare, dels ock motionen II: 179 i samma ämne i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av berörda spörsmål och därvid beakta vad i betänkandet anförts ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som kunde av utredningen föranledas; samt

2) att de likalydande motionerna I: 5 och II: 13, i vad desamma avsåge införande av viss uppgiftsplikt vid inregistrering av samfälligheter m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Bondeson: Herr talman! I den motion, som nu behandlas, har jag bl. a. föreslagit, att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen hemställa, att ämbetsverk, som inregistrera samfälligheter, skola härom liksom ock om förflyttning av styrelsens för samfälligheten säte och om upplösning av samfälligheten lämna upplysning till taxeringsnämndens ordförande i det distrikt, där samfälligheten skall taxeras till inkomst- och förmögenhetsskatt. Bakom denna hemställan återfinnes det faktum, att ett flertal samfälligheter icke avlämna självdeklaration, ehuru sådan skyldighet åligger dem, och att dessa samfälligheter, för det fall att taxeringsmyndigheterna icke äga kännedom om dem på annat sätt, icke kunna avfordras deklaration, respektive ändock taxeras. Motionen åsyftar sålunda i denna del möjlighet att erhålla skärpt kontroll över att deklarationsskyldigheten fullgöres.

Bevillningsutskottet erinrar vid behandlingen av denna del av motionen om att föregående års bevillningsutskott uttalade, att upplägandet av ett register över framför allt stiftelser skulle avsevärt bidraga till att skattskyldiga rättssubjekt av detta slag i större utsträckning än vad då vore fallet bleve taxerade för sina inkomster, och förklarar vidare att den uppgiftsplikt, som i motionen avses, icke kan av utskottet förordas.

Jag måste säga, att jag blev mycket förvånad över detta utskottets ställningstagande, och jag ifrågasätter, om det icke måste bero på något missförstånd. Det får därför anses berättigat, att jag något mera utförligt uppehåller mig vid vad som åsyftats med motionen.

Då ett aktiebolag eller en ekonomisk förening, för att taga de i praktiken mest förekommande fallen, inregistreras, lämnas icke särskilt meddelande härom till taxeringsmyndigheterna. Enär taxeringsmyndigheterna endast i undantagsfall torde gå igenom den tryckta samling om inregistreringar, som utgives genom det allmännas försorg, erhålla de sålunda icke kännedom om att bolaget eller föreningen existerar, och eftersätter företaget sin deklarationsplikt, blir det alltså icke taxerat. Vad jag åsyftat med motionen, vilket också synes mig klart framgå av densamma, är alltså något helt annat än vad utskottet pekar

Ang. förbättrad taxeringskontroll. (Forts.)

på. Ja, jag vågar gå så långt som att påstå, att utskottet icke till saklig behandling upptagit mitt förslag.

För att nu få kontroll över att alla dessa företag bli kända för taxeringsmyndigheterna har jag föreslagit, att de ämbetsverk, som handhava inregistreringen, alltså länsstyrelserna, överståthållarämbetet och patent- och registreringsverket, skola lämna meddelande om företagets existens till taxeringsmyndigheterna. Endast en blankett skulle behöva ifyllas, och då uppgift om var företagets styrelse har sitt säte, vilket också är den ort där företaget skall taxeras till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, alltid måste finnas i bolagets ordning respektive föreningens stadgar, behöver det ej vålla mycket huvudbry, vart meddelandet skall sändas.

Vad nu sagts gäller jämväl, då platsen för styrelsens säte ändras eller företaget upplöses. Även i sådant fall är ett meddelande till taxeringsmyndigheterna i nu förevarande avseende påkallat, och icke heller därför torde något vidlyftigare arbete tarvas.

Såsom kammarens ledamöter torde finna av vad som nu anförts, åsyftas med motionen något helt annat än vad utskottet haft i tankarna, då det avgivit sitt betänkande.

För egen del är jag på det klara med att den åtgärd, som föreslås i motionen, väl skulle fylla uppgiften att skärpa kontrollen över att deklarationsplikten fullgöres, samtidigt som det arbete, som därmed skulle vara förenat, är mycket obetydligt.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall även till denna del av motionen, som utskottet föreslagit icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Sandström: Herr talman! Jag behöver icke säga, att jag mycket uppskattar och väl förstår den ärade talarens inställning till förevarande spörsmål. Jag föreställer mig att det är ett allmänt önskemål, att alla skattskyldiga juridiska personer också skola beskattas.

Jag tror emellertid icke att det är fullt så illa beställt som herr Bondeson här antydde. Jag skall gärna medge att man kanske i betänkandet något utförligare kunde gått in på hur det ligger till. Jag skall därför be att i korthet få säga något om de tre kategorier, som här komma i fråga.

Vad först angår aktiebolagen, har jag i år haft tillfälle att se aktiebolagslängderna, om jag får kalla dem så, från samtliga länsstyrelser. Där fanns en, jag höll på att säga, ovanligt fullständig förteckning över skattskyldiga bolag. Den har kompletterats på en del punkter, och i och med kupongskattenämndens inrättande detta år få länsstyrelserna omedelbart besked om alla nytillkommande liksom alla eventuellt upphörande bolag.

Beträffande de ekonomiska föreningarna har man tillgång till registren hos länsstyrelserna och kan på så sätt få fullt tillfredsställande uppgifter om dem. — Nu har emellertid vad herr Bondeson sade härom givetvis varit fullt riktigt till för något år sedan. Tidigare var det nämligen mycket svårt för de olika taxeringsnämnderna ute i länen att var för sig hos länsstyrelserna erhålla kunskap om registrens innehåll, men sedan särskilda nämnder numera inrättats i varje län, vilka nämnder endast syssla med beskattningen av juridiska personer, har läget dess bättre blivit ett annat. Den särskilda nämnd i länen, som sysslar med beskattning av ekonomiska föreningar, följer, så vitt jag vet — annat har i vart fall icke sagts mig — mycket noga den förteckning, länsstyrelserna föra, och gör den icke detta, handlar den med förlov sagt felaktigt, och det förhållandet bör i så fall rättas genom landskamrerarens ingripande.

Däremot berörde herr Bondeson icke, om jag fattade rätt, den besvärligaste frågan, nämligen de ideella föreningarnas beskattning. Där brister det alltjämt

Ang. förbättrad taxeringskontroll. (Forts.)

i mycket hög grad, helt enkelt därför att det icke förekommer någon inregistrering av dessa föreningar. Utskottet har därför framhållit önskvärdheten av att här få en motsvarighet till inregistreringen av ekonomiska föreningar. Får man även denna sista hjälp, är det också min tro, liksom även utskottets, att beskattningen av juridiska personer kommer att fungera synnerligen tillfredsställande.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Jag tackar herr Sandström för vad han sade i början av sitt anförande, särskilt att det är ett allmänt önskemål att allt göres, som göras kan, för att driva in skatterna.

Det är riktigt att jag icke direkt nämnde de ideella föreningarna, men jag talade dock om samfälligheterna överhuvud taget. Man kan ta det fallet att en person flyttar in i ett samhälle för att driva en rörelse, men icke låter mantalskriva sig där. Myndigheterna veta då ingenting om hans affär och förhållanden, utan han slipper undan sina skyldigheter i både ena och andra avseendet. Är det då ur vägen att väcka en motion för att åvägabrinda hundra procentigt fullgörande av deklarationsskyldigheten och därmed beskattning utan undantag, och förtjänar ett sådant förslag den dom, som utskottet givit det?

Om kammaren icke skulle kunna gå med på det yrkande jag framställt, ville jag gärna ha till protokollet antecknad en vädjan till statsrådet och chefen för finansdepartementet att göra allt han kan för att skapa rättvisa, så att alla de bli beskattade, som böra och skola beskattas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera av de båda punkterna av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i punkten 1 hemställt.

Därefter gjordes enligt de i fråga om punkten 2 gjorda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 5 och II: 13 i nu ifrågavarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 44, i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt; och

nr 45, i anledning av väckt motion angående viss begränsning av rätten till avdrag vid inkomstbeskattningen för premier, som erläggas för pensionsförsäkring.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om utredning
ang. den
svenska nykterhetslagstiftningen.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av väckta motioner om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 123 i första kammaren av herr *Elon Andersson* m. fl. och nr 173 i andra kammaren av herr *Malmborg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet och om de åtgärder från statens sida, som i anledning därav kunde vara påkallade, en utredning som syftade till en allmän översyn över svensk nykterhetslagstiftning.

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 123 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 173 av herr Malmborg m. fl. om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bärög, Elon Andersson, Frans Ericson, Eklund, Olsson* i Gävle, *Orgård, Sandberg, Rosander* och *Olofsson* i Höganäs ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 123 av herr Elon Andersson m. fl. och II: 173 av herr Malmborg m. fl. om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning.

Herr **Bärög, Johan**: Herr talman! Jag skall be att få säga några få ord med anledning av att jag står antecknad såsom första namn på den reservation, som är fogad till utskottets betänkande.

Som kammaren finner, är utskottet nära nog delat mitt itu — det är nio reserveranter medan elva representera utskottsmajoriteten. I sak föreligger knappast heller någon meningsskiljaktighet, eftersom även utskottet erkänner och beaktar betydelsen av en sådan utredning som föreslås i motionerna. Man känner sig emellertid tveksam om huruvida tidpunkten nu är lämplig för att igångsätta denna utredning. Reserveranterna anse däremot att den bör igångsättas redan nu, och det är skälen till detta senare yrkande jag skall be att i någon mån få beröra.

Alla äro ju ense om att nykterhetstillståndet i riket ingalunda är tillfredsställande. Frågan gäller endast om det nu är rätta tiden för en utredning. Jag medger att vissa skäl kunna finnas för utskottsmajoritetens ståndpunkt att man bör dröja tills mera normala förhållanden åter ha inträtt för att utredningen skall kunna grunda sitt bedömande på de förhållanden, som då komma att råda. Men hur en sådan utredning än bedrives, påkallar den ju alltid ett omfattande arbete, som säkerligen kommer att pågå några år framåt. Med kännedom härom bör man kunna antaga, att vi åtminstone skola ha kommit ur de nu rådande krigstidsförhållandena innan Kungl. Maj:t blir i tillfälle att för riksdagen framlägga eventuellt förslag till en annan ordning.

Men det är ett annat skäl, herr talman, som man enligt min mening icke bör underskatta. Med hänsyn till den uppmärksamhet det försämrade nykterhetstillståndet i riket väckt under denna tid, förefaller det mig psykologiskt om icke riksdagen visade det intresse för denna fråga, som ett bifall till motionen skulle innebära. Meningarna gå i denna fråga icke strikt efter partilinjerna, och ej heller finns någon skiljelinje mellan nykterhetsfolket och dem som icke lättit inränga sig i den kategorien, utan alla människor med sinne för ordning och reda i vårt samhälle och med en god moral äro överens om att det nuvarande läget måste anses ytterst bekymmersamt, särskilt med hänsyn till vad man kallar ungdomsfylleriet. Jag frågar mig då, om riksdagen dock icke skulle göra klokt i att visa, att den har uppmärksammat detta spörsmål just nu. Ett krav på undersökning av så viktiga ting som det här gäller och på vaktslående om vad vi till äventyrs ha kvar av god samhällelig anda och sinne för anständigt leverne borde mana oss alla att redan nu visa intresse för en utredning, som även majoriteten anser bör komma till stånd om ett eller annat år, när, som man hoppas, stormvägen på detta område har lagt sig. Enbart den omständig-

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)
het jag nu antytt synes mig vara tillräckligt skäl för att bifalla reservationen.

Reservanterna ha i någon mån ändrat motionens kläm och hemställa, att riksdagen i anledning av yrkandena om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m. ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Jag föreställer mig att alla de, som av en eller annan orsak funnit att den nuvarande nykterhetslagstiftningen, eller om man vill kalla den rusdryckslagstiftningen, icke fyller sin uppgift så som varit avsett — några bedöma saken ur ren nykterhetssynpunkt, och andra se den med hänsyn till de tvångsåtgärder som vidtagits mot förbrukarna — borde kunna förena sig i en önskan att snarast möjligt få till stånd ett bedömande av dessa spörsmål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman: Herr talman! Som den föregående talaren mycket riktigt påpekade, råder knappast någon tillfredsställelse inom utskottet med det nuvarande nykterhetstillståndet i landet, utan vi äro tämligen ense om att detta icke är vad det borde vara.

Reservanterna tyckas nu tro — jag är icke övertygad om att det är deras åsikt, men det förefaller som om så skulle vara förhållandet — att man kan komma fram till ett bättre nykterhetstillstånd genom att igångsätta en utredning. Vi som företräda utskottsmajoriteten ha däremot den åsikten, att man i nuvarande läge icke bör sätta i gång utredningen, då den, så vitt man kan förstå, kommer att ge en skev bild av läget och orsakerna.

De av kammarens ledamöter, som läst motionerna, finna, att motionärerna mycket väl ha reda på vad som synes vara den främsta orsaken till ett dåligt nykterhetstillstånd för närvarande. Under hela tiden fram till kriget ökades visserligen konsumtionen i vårt land undan för undan, men nykterhetstillståndet, sådant det återspeglar sig i statistiken, blev bättre och bättre, bortsett från utvecklingen under ett eller annat kvartal eller kanske något år. Först i och med krigets utbrott och vad som kommit såsom en följd därav har nykterhetstillståndet blivit försämrat. Orsaken är väl icke att ta fel på: nerverna på en del människor ha kanske inte riktigt uthärdat påfrestningen; inkallelserna och omflyttningen av människor i övrigt är en annan orsak, och en tredje omständighet är säkerligen den rikliga penningtillgången, i all synnerhet bland en del av de yngre, som använda överflödet på detta både ur fysiska och andra synpunkter mindre lämpliga sätt.

När man nu har tämligen klart för sig att orsakerna äro dessa samt Kungl. Maj:t dessutom har igångsatt en särskild utredning för att närmare kartlägga just detta område, synes det i vart fall oss reservanter inom utskottets flertal angeläget, att man inväntar detta utredningsresultat och därav drar de slutsatser, man kan, för att eventuellt fortsätta utredningen framdeles. Vad utskottsmajoriteten önskar är ingenting annat än detta uppskov tills man får se vilket resultat finansministerns s. k. snabbutredning kommer till.

Om man igångsätter denna stora utredning nu, kan det med ganska stor visshet befaras att resultatet kommer att bli missvisande. Jag tror icke att man vid detta arbete kan bortse från den ej önskvärda utvecklingen under krisåren, utan denna kommer att inverka på det slutliga resultatet av utredningen på ett, som jag anser, skevt och missvisande sätt.

Jag finner det sålunda önskvärt, för att icke säga angeläget, att den utredning, som redan är igångsatt, först får slutföras och att man sedermera med

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)
utgångspunkt från den får överväga i vilken utsträckning andra och måhända längre syftande utredningar böra igångsättas.

Med dessa ord hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Det råder, som den förste ärade talaren i denna debatt mycket riktigt erinrade, icke någon meningsskiljaktighet inom bevillningsutskottet, och kanske inte heller inom kammaren, om att nykterhetstillståndet i vårt land under senaste tiden utvecklats på sådant sätt, att särskilda åtgärder kunna vara befogade eller att det i varje fall ger anledning till särskild uppmärksamhet. Bevillningsutskottets majoritet har ju i sitt utlåtande konstaterat, att det allmänna nykterhetstillståndet i vårt land genomgått en avsevärd försämring under krisåren. Det är mot bakgrunden av detta förhållande den nu behandlade motionen får ses. Den väcktes vid ett tillfälle när den av finansministern igångsatta och av herr Ekman åberopade utredningen ännu icke kommit till stånd, och utgör således ett uttryck för samma bekymmer, som föranlett dess upptagande.

Så vitt jag förstår var herr Ekman enig med motionärerna så långt, att han ansåg skäl föreligga att ägna saken åtskillig uppmärksamhet. För sin del är herr Ekman emellertid alldeles på det klara med var man har att söka den förnämsta orsaken till det försämrade nykterhetstillståndet. Motionärerna ha icke heller varit blinda för inverkan av de omständigheter, som herr Ekman åberopade. Jag tror för min personliga del att det är en alldeles riktig slutsats han drar, nämligen att en hel del inflytanden från kristiden och dess särskilda förhållanden i mycket hög grad ha bidragit till det försämrade nykterhetstillståndet. Men spørsmålet begränsar sig inte därtill. Det gäller också huruvida samhällets åtgärder på detta område i allo haft den avsedda effekten, om de tilläventyrs i någon del varit felriktade och vad som i så fall bör göras för att ge dem större effektivitet, som mot bakgrunden av denna, av alla erkända bekymmersamma utveckling väl får anses högeligen önskvärd.

Det är väl så, herr talman, att de åtgärder på nykterhetslagstiftningens område, som under de senaste åren företagits, bland annat och i mycket hög grad ha skett i avsikt att åstadkomma en förbättring av det försämrade nykterhetstillståndet. Skäl av statsfinansiell natur ha givetvis varit bestämmande för en del av de åtgärder på nykterhetslagstiftningens område, som vidtagits. Men dessa åtgärder ha också, och till mycket betydande del, motiverats med en önskan att komma till rätta med det försämrade nykterhetstillståndet genom att skärpa de skyddsåtgärder, som man från samhällets sida redan förut ansett sig nödsakad vidtaga för att uppehålla folknykterheten i vårt land. Dessa åtgärder ha emellertid icke haft åsyftad effekt. Nykterhetstillståndet har gradvis försämrats trots skärpningarna i vårt nu gällande restriktionssystem, trots den minskade försäljningskvantiteten och andra åtgärder, som på det området vidtagits, och trots de höjda priser å spritdrycker, som riksdagen genomfört.

Under sådana omständigheter är det enligt min mening ganska naturligt, om man framlägger önskemålet att tillfälle måtte beredas att undersöka hur det kommer sig att de samhälleliga åtgärderna icke ha haft den verkan, som man från samhällets sida avsett. Beror detta på något fel i själva systemet för den nykterhetspolitik, som vi för närvarande bedriva i vårt land, eller är orsaken att tillämpningen icke skett på rätta sättet? Ligger anledningen till äventyrs i att samhällets åtgärder så litet samverka med varandra att den ena vägen, som vi gå, förstör de goda resultat man på den andra vägen har kunnat

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)
uppnå? Och om vi nödgas välja den ena — vilken väg är det då som bäst och säkrast för till målet?

Om dessa saker vågar jag, herr talman, icke bilda mig någon bestämd uppfattning. Jag vet inte, om det beror på den ena eller andra omständigheten, men jag är fullkomligt övertygad om, vilket erfarenheten klart visar, att hittills företagna åtgärder från samhällets sida för att råda bot på det försämrade nykterhetstillståndet icke varit tillräckliga, eller icke lämpliga, att de i varje fall icke haft den effekt som man åsyftat. Det är för att få till stånd en prövning av orsakerna därtill som motionärerna hemställa om denna utredning.

Om jag läser det uttalande över motionerna, som bevillningsutskottets majoritet står för, kommer jag snarast till att utskottet har den motsägande uppfattningen, att det visserligen anser en utredning nödvändig, men att en sådan icke bör sättas i gång. Anledningarna därtill skulle vara två, för det första att finansministern redan föranstaltat om en utredning för att undersöka orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet och för det andra, att de erfarenheter, som man kan göra under den onormala tid som vi nu uppleva, skulle sakna värde för en utredning, som avser att lagstifta inte bara för onormala utan även för normala förhållanden.

Vad beträffar den av finansministern igångsatta utredningen, vill jag påpeka, att denna dock rör sig om en avsevärt begränsad detalj i det utredningskomplex, som motionärerna avse att undersöka. Departementschefen påpekar själv i direktiven för denna snabbutredning, att den icke kan ha till ändamål att göra någon uttömmande analys av de faktorer, som ha framkallat det ökade spritmissbruket. Denna sak ligger utom ramen för den igångsatta snabbutredningens arbete. Det är just denna mera uttömmande analys av orsakerna till det ökade spritmissbruket som motionärerna avse med sin utredning. Vi vilja inte endast ha konstaterat vad det kan bero på att det just nu förekommer en tillfällig ökning av spritmissbruket, utan vi avse att utröna varför samhällets åtgärder däremot haft så liten effekt och om det därför är nödvändigt att för framtiden bygga vårt nykterhetspolitiska system på en annan grund än den nuvarande eller, om vi skola behålla denna grund, om det är nödvändigt att tillämpa bestämmelserna på ett annat sätt.

Den pågående snabbutredningen kan således icke lösa det spörsmål som motionärerna avse att få belyst. Däremot medger jag gärna, att det material, som denna snabbutredning kan få fram, kommer att bli av mycket stor betydelse för den utredning, som motionärerna avse. Det kommer säkerligen att kunna utnyttjas och vara till utomordentligt god vägledning för den fortsatta undersökning av frågan, som motionärerna åsyfta.

Vad sedan beträffar frågan om den olämpliga tidpunkten för en utredning, har herr Johan Bårg redan framlagt reservanternas synpunkt. Jag har därför inte så mycket att tillägga. Det är alldeles klart, att när man går att undersöka orsakerna till att vår nuvarande alkohollagstiftning inte håller måttet, kan man inte lämna åsido de erfarenheter vi göra under dessa särskilt påfrestande år eller förklara dem sakna avsevärt intresse för frågans bedömande. Jag skulle tro att det är av minst lika stor vikt att få reda på dessa erfarenheter och taga hänsyn till dem som att utröna sådana omständigheter, som hänföra sig till normala förhållanden.

Av en skyddslagstiftning, och det är ju som en sådan vår alkohollagstiftning skall verka, måste man väl begära, att den skall utformas på ett sådant sätt, att den håller något så när inte bara under normala tider utan även under tider av särskilt hårda påfrestningar. Då kan jag inte förstå annat än att det kan vara av värde att vid en utredning även taga hänsyn till sådana omständighe-

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

ter, som sammanhånga med de onormala förhållandena. Jag är fullkomligt övertygad om att den utredning, som motionärerna avse, kommer att bli så pass tidsödande, att man under den hinner få erfarenheter och intryck inte bara från de nuvarande hårda åren, utan också från normala tider.

Jag hyser således den uppfattningen, att varken den redan igångsatta snabbutredningen eller den olämpligt valda tidpunkten, som herr Ekman talade om, utgöra tillräckliga skäl för att avstå från den mera vittgående översyn av den svenska nykterhetslagstiftningens grundvalar och utveckling, som motionärerna för sin del avse att vinna. Jag tycker för min del, att det föreligger en viss motsättning i utskottsmajoritetens ståndpunkt. Om man överhuvud taget har den uppfattningen, att det nuvarande systemet eller om man så vill systemen äro bra som de äro, att de på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål, att försämringen av nykterhetstillståndet icke har något alls att göra med de lagstiftnings- och skatteåtgärder som vi företagit, att överhuvud taget de samhälleliga åtgärderna äro utan betydelse, när det gäller utvecklingen av nykterhetstillståndet i vårt land, förstår jag att man ställer sig avvisande till motionerna. Men om man som utskottsmajoriteten betygar sitt intresse för att företa en undersökning av dessa ting, om man således medger att alla dessa omständigheter ha en betydande inverkan på nykterhetstillståndet i landet, förstår jag inte att man kan ställa sig avvisande till en begäran om utredning. Hyser man som sagt tvivel och känner sig osäker i fråga om verkningarna av den dubbelsidiga nykterhetspolitik vi för närvarande föra, tror man — som utskottsmajoriteten gör — att de problem det här är fråga om äro förtjänta av en närmare undersökning, tycker jag det skulle vara ganska självfallet, att man skulle anse motionen vara värd ett bifall.

Det är, herr talman, inte endast inom de speciellt nykterhetsintresserade kretsarna man ägnar denna fråga uppmärksamhet och känner ansvaret för att någonting göres för att få till stånd förbättrade förhållanden. Jag skulle vilja påpeka, ehuru det egentligen borde vara onödigt i denna församling, att den motion, som här är framlagd, icke har någon annan tendens än en ärlig vilja att åstadkomma ett sakligt bedömande, en saklig granskning av problem som äro av intresse icke endast för nykterhetsfolket i landet, utan för varje svensk medborgare, som känner ansvar inför de företeelser det här är fråga om. Det är som jag sade inte endast inom de speciellt nykterhetsintresserade kretsarna som man har ögonen öppna för vikten av dessa problem. Jag läste för någon tid sedan i en stockholmstidning, det var för övrigt i tidningen Social-Demokraten, en artikel som glädde mitt nykteristiska, enligt många mening kanske något ljumt nykteristiska hjärta. Artikelförfattaren har precis samma uppfattning som jag försökt göra mig till tolk för, att våra åtgärder i alkoholfrågan icke varit tillfredsställande. Artikelförfattaren skriver: »Att de icke lett till målet är uppenbart. Så sent som 1937 fingo vi en ny rusdryckslagstiftning, vars nykterhetseffekt kan utläsas i fylleristatistiken. Hur det än går med herr Wigforss senaste förslag om höjda spritskatter står efter alla dessa erfarenheter kravet på en grundlig omprövning av vår nykterhetspolitik fast. Därvid bör man tänka på att samordna själva lagstiftningen med skattepolitiken i fråga om de åsyftade nykterhetsbefrämjande verkningarna. Önska vi ett bättre nykterhetstillstånd, kunna vi efter de lärdomar vi fått icke ha tvenne system för att tygla superiet, tvenne system, som icke så sällan slå ihjäl varandra.» Så långt artikelförfattaren. Jag tror att det är en riktig synpunkt, som anlagts i denna artikel. Det måste vara av vikt och värde att få undersökt, om det system vi för närvarande ha är det bästa, om det tillämpas på bästa sätt, eller om vi till äventyrs under denna tid, då så många olika orsakssammanhang föranlett oss att vidtaga än den ena än den andra åtgärden i nykterhetsfrågan,

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)
eventuellt kopplat in oss på en dubbellinje, som i stället för att ge resultat, som vi önska, ge det rakt motsatta resultatet.

Jag tror att det finns alla skäl, såsom läget nu är, att igångsätta den utredning, som motionärerna tillstyrka, en utredning som avser att klarlägga efter vilka linjer den svenska nykterhetspolitiken i framtiden skall bedrivas för att åstadkomma det som vi alla äro ense om, både nykterister och icke nykterister, nämligen en sådan förbättring av den svenska folknykterheten, att vårt samhälle icke liden allt för obotlig skada.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Lindström*.

Herr *Olsson, Oscar*: Herr talman! Efter den föregående talarens övertygande motivering för reservationen har jag icke mycket att tillägga. Jag kan till alla delar instämma i vad han sagt.

Jag vill endast påpeka ett par saker, först och främst utskottsmotiveringens likhet med motiveringen i den av herr *Ljungdahl* vid första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande rörande utarbetande av allmänna riktlinjer för samhälleligt ingripande i fråga om de sociala efterkrigsproblemen fogade reservationen, vilken innebär, att några åtgärder i detta syfte icke nu böra vidtagas, eftersom man ännu svävar i okunnighet om de faktiska förhållanden, som en gång komma att präglade efterkrigstiden. Det är således samma synpunkt, som herr *Ekman* å utskottets vägnar utvecklade, när han talade om att tidpunkten för närvarande inte är lämplig för en utredning och att det material, på vilket en utredning skall bygga, bör hänföra sig till mera normala förhållanden. Det är således samma motivering i båda fallen. Med en sådan motivering kan man i dessa dagar alltid komma fram till att ingenting bör göras, utan att man bör vänta. Hur länge skall man vänta? Jo, till dess normala förhållanden inträda. När inträda normala förhållanden? Efter hur många år eller efter hur många årtionden? Jag tror inte att man i allvarliga samhällsfrågor skall resonera på detta sätt. Tiden är inte sådan, att ett dylikt resonemang är lämpligt.

Herr *Ekman* började sitt anförande med att påpeka, att nykterhetstillståndet i landet före krigsutbrottet ständigt förbättrades, trots att konsumtionen blev större och större. Ja, det förhållandet är nog värt litet begrundande. Vilken är den egentliga orsaken till alkoholismen? Det är dryckesseden. Dryckessedens allt vidare utbredning skapar erfarenhetsmässigt alltid till slut en allt mera framträdande alkoholism. Vad betyder det då att nykterhetstillståndet förbättrades samtidigt som konsumtionen blev större? Det betyder helt enkelt, att de grövre förselserna på grund av alkoholbruk blevo färre. Men nykterhetstillståndet i denna betydelse har väl egentligen aldrig varit så bra i Sverige som i Frankrike. Vi ha alltid fått höra, att man i Frankrike sällan eller aldrig möter en berusad fransman. Alkoholkonsumtionen i Frankrike steg emellertid upphörligt och var väl Europas största även ganska långt före krigsutbrottet. En norsk läkare, som studerat förhållandena i Frankrike, svarade, när en person sade till honom, att man väl inte kan tala om någon alkoholism i Frankrike, då man ju aldrig på Paris gator mötte en berusad fransman, att det var alldeles riktigt, men han frågade i stället, om han hade mött någon nykter. Den franska medicinska vetenskapen var synnerligen djupt bekymrad över den allt tydligare framträdande skadliga effekten av detta nervgift, som i allt större mängder och i allt större utsträckning kom till användning. Nu har det egendomliga förhållandet inträffat i Frankrike, att, trots alla svårigheter i övrigt i landet, sinnessjukhusen, sedan krogarna i allt större utsträckning

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

måst stängas, börjat tömmas. De svenska vetenskapsmännen på medicinens områden ha också gång på gång påvisat den förrädiska inverkan som detta nervgift, alkoholen, har på det svenska folket.

Jag kommer så till en fråga, som står i samband med herr Ekmans yttrande. Är det inte möjligt, att just denna under årtionden pågående, allt mera utbredda och stegrade alkoholkonsumtion, när påfrestningarna i samband med kriget kommo, ganska naturligt måste föra till det elände i fråga om nykterhetstillståndet, som herr Ekman själv djupt beklagar? Herr Ekman tycks vara tämligen på det klara med att bara krisen upphör, skola förhållandena i Sverige bli, enligt herr Ekmans uppfattning, lika bra som de voro före krisens insättande. Vilka skäl finnas för ett sådant antagande? Kan man vara så övertygad om att det elände, som krisen medfört i fråga om nykterhetstillståndet, även såsom herr Ekman ser det, efter krisen utan vidare upphör? Är det inte, när man öppet erkänner de stora farorna av spritmissbruket, då synnerligen lämpligt och befogat, att man försöker komma fram till åtgärder, som så snabbt som möjligt kunna förbättra nykterhetstillståndet. Vi ha minsann i det fallet ingenting att slösa med. Det är nog ganska nödvändigt för det svenska folket, liksom för andra folk, att med djupt allvar taga på denna fråga och söka få en bättring till stånd, inte någon gång i framtiden under normala tider, utan omedelbart eller så fort som möjligt. Jag tror väl ändå inte, att bevillningsutskottets majoritet är ängslig för att nykterhetstillståndet här i Sverige skall bli för bra och att man därför bör akta sig för att påskynda utredningarna.

Alla skäl synas mig tala för reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! I olikhet mot de båda föregående talarna är jag betänksam emot de yrkanden, som förekomma i motionerna och i reservanternas förslag. Alla tyckas vara ense om att den försämring i nykterhetstillståndet, som inträtt, är en kristidsföreteelse, en följd av en påfrestning på människornas nerver, som jag tror någon nyss sade, således överhuvud taget en yttring av en något sänkt moral.

Jag var för några veckor sedan i Finland. Där förekommer samma företeelse som här, ehuru i mycket ohyggligare grad. Man såg överallt stora köer i Helsingfors, och om man frågade vad det var för köer, fick man till svar, att det var folk som köpte sprit. Man förklarade, att det aldrig supits så mycket i Finland som just nu.

Samma orsaker ha givetvis verkat här hemma som där, men det är också uppenbart att detta tillstånd och denna moral, inte kunna påverkas genom de åtgärder, som eventuellt skulle framgå ur den utredning, som här är föreslagen. Reservanterna själva påpeka, att man syftar till en utredning på lång sikt, och de betrakta det som ett särskilt starkt skäl för att sätta i gång denna utredning, att den inte tar sikte på dagens speciella spørsmål, utan på en längre bort liggande framtid. Emellertid söka ändå motionärerna och även talesmännen för reservationen att göra gällande, att det dåliga tillstånd, som för närvarande råder, skulle kunna vara en följd av brister i själva systemet för utskänkingen och utminuteringen här i landet. Herr Elon Andersson sade för en stund sedan, att vi måste ha ett system, som håller inte bara för normala tider utan även för onormala. Ett sådant system existerar helt säkert inte. Det finns inget system som verkar osvikligt. Även i detta avseende kan man se på Finland. Där har man ju ett annat system än här i landet. Där har man inte några Brattrestriktioner. Vilket system skulle man eljest kunna tänka sig? Det har vid diskussionen här i Sverige talats om det danska sy-

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.) stemet, som söker genom höga priser få människorna att låta bli att dricka sprit. Om jag inte förstår saken fel, ha vi redan här i Sverige infört ett sådant system; åtminstone ha vi vid en jämförelse med de priser, som rådde före kriget, kommit det danska idealet ganska nära. Man har emellertid inte kunnat märka, att de mycket stora prisförhöjningar, som skett, ha inverkat återhållande på konsumtionen. Om vi se på Finland, äro priserna där ungefär dubbelt så höga som i Sverige, framför allt på brännvinet. Ändå är fylleriet större än någonsin och ännu större än här i Sverige.

Alla beklaga vi de tecken på moralisk upplösning som göra sig gällande, och jag för min del vill understödja alla åtgärder, som i den nuvarande situationen kunna vidtagas för att råda bot på dessa moraliska upplösningstendenser. Jag har inte ens något särskilt att erinra emot att det system, som vi för närvarande ha, ställs under en ny omprövning. Det var ju visserligen inte så länge sedan vi hade en stor nykterhetskommitté här i landet — i vilken herr Bårg var ledamot — som kom till det resultatet, att det nuvarande systemet borde bibehållas. Men under alla förhållanden förefaller det mig mindre lyckligt att igångsätta en sådan utredning i den något förvirrade situation, som råder just i dag. Det förefaller mig också, som om man siktar på skyn men riskerar att träffa skogsbrynet. Jag misstänker, att man på sina håll har en önskan att utnyttja det missnöje eller den sorg, som det nuvarande dåliga tillståndet framkallar hos de flesta människor, för att rikta ett grundskott mot det system, som dock bidragit till att hyfsa nykterhetstillståndet här i landet och även utan tvivel bidragit till att skapa en större folknykterhet. Det är då ganska egendomligt att, för att ännu en gång tala om Finland, man just där av samma förhållanden bragts in på tankegången, att man skulle söka räddningen undan bekymren i en övergång till det nuvarande svenska systemet. Man resonerar här ologiskt i många stycken.

Det sägs även, att en av anledningarna till ungdomsfylleriet är, att folk överlåter sina motböcker till yngre personer, som på grund av sin ungdom icke ha inköpsrätt, och det är nog delvis riktigt. Jag har hört från Örebro och även från andra håll, att särskilt folk från landet, som har större tilldelning än de själva förbruka, kommer in till städerna och ställer sig utanför försäljningsställena och kommersar med sina motböcker. Inköpsrätten inköpes på så sätt av personer, som själva antingen på grund av sin ungdom eller på grund av andra omständigheter icke ha rätt att ha motbok. Det är ju beklagligt, men det är uppenbart, att man inte råder bot för detta genom att t. ex. göra försäljningen fri, genom att således avskaffa restriktionssystemet. Då skulle väl i den nuvarande situationen tillståndet förvärras i stället för att förbättras. Inte heller kan man åstadkomma något stopp i denna trafik genom att ytterligare öka priset, ty det förefaller, som om denna kundkrets mot all rim och reson inte låter sig avskräckas genom aldrig så höga priser.

Det förefaller mig således, herr talman, som om man skulle ha ganska dåliga hållpunkter för att sätta i gång en utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket. Jag vill gärna vara med om att vi, sedan kriget är slut och när förhållandena blivit mera normala, taga upp till allmän omprövning det system som vi ha, men jag tror att om vi göra det i dag, kan detta lätt leda till att hela utvecklingen redan från början kommer in på fel spår.

Med hänsyn till vad jag sålunda yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **Ljungdahl**: Herr talman! Jag blev uppkallad att säga några ord i anledning av herr Olssons anförande.

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

Herr Olsson påpekade där, att det är ungefär samma motivering i bevillningsutskottets yttrande och i den reservation, som jag har fogat till andra tillfälliga utskottets utlåtande i fråga om planeringen av förhållandena efter kriget, och han menade, att när det säges där, att ingenting bör göras nu, därför att det råder onormala förhållanden, utan att man bör vänta och se, så skulle detta innebära någon sorts negativism.

Jag får då säga, att detta ställningstagande i båda fallen, både i bevillningsutskottet och i det tillfälliga utskottet, tvärtom bottnar i en allvarlig strävan efter att lägga upp diskussionen så, att vi få en utredning, som blir i största möjliga grad vederhäftig och hållbar. Då måste man ju se till, att man inte får med allt för mycket felkällor, och i likhet med herr andre vice talmannen och herr Ekman menar jag, att om motionärerna här skulle få sin vilja igenom och få denna stora utredning i gång nu — en utredning som jag innerligt gärna vill se senare — då skulle man få med bland annat en stor felkälla, som skulle inverka förryckande på resultatet, och det är, såsom herr andre vice talmannen påpekade, den rikliga penningtillgång som för närvarande finnes hos vissa medborgargrupper, som ännu inte äro fostrade till att handhava penningar. Det är enligt min mening särskilt detta, som är anledningen till det omfattande ungdomsfylleri, som för närvarande bereder oss sådana bekymmer. Innan man får bort sådana felkällor, kan man inte med hopp om att få ett vederhäftigt resultat sätta i gång med denna stora, allvarliga utredning, som vill taga ståndpunkt till de båda system som vi för närvarande arbeta med.

Jag vill där göra en personlig bekännelse, nämligen att jag genom flitigt studium av den stora utredning, som framlades 1936 i rusdrycksfrågan, kommit att stanna med mina sympatier för det danska systemet. Jag har svårt att tro på att motbokssystemet i längden skall tillfredsställa oss och skapa de bättre förhållanden som vi sträva efter, och jag har också svårt att tro, att inte det svenska folket så småningom genom ekonomisk och moralisk fostran skall komma därhän, att medborgarna själva kunna få bestämma över spriten liksom över annat. Spriten är farlig — det är sant — men vi ha många andra farliga saker att handskas med, som vi måste lära oss att taga en förnuftig ställning till. Jag är av den uppfattningen, att det danska systemet i sitt land har verkat mycket gott och välgörande, och jag tror att det skulle få samma effekt här under normala förhållanden — med den nuvarande onormala penningtillgången hos vissa medborgaregrupper kan man ju inte bedöma saken.

Jag anser därför att vi böra avvakta normala tider, när en sådan företeelse försvunnit och när det allmänna livet har återgått i mera stadiga och på lång sikt bättre bedömliga linjer. Då hoppas jag att vi få denna utredning, som jag livligt vill efterlysa. Jag är ense med herr Andersson om att det skulle vara synnerligen nyttigt och värdefullt för oss, om vi finge fram klara linjer, ty rusdrycksfrågan är av den storleksordningen, att detta är nödvändigt.

Detta, herr Olsson, är icke någon negativ inställning utan en positiv, och den gör, att jag för närvarande måste hemställa om bifall till bevillningsutskottets yrkande. De närmast liggande uppgifterna komma att lösas genom den snabbutredning som redan är i gång, och de stora frågorna få vi taga upp senare.

Herr **Bärg, Johan**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har fäst mig vid att de ärade talare, som talat för utskottets ståndpunkt här, uppenbarligen haft den uppfattningen, att en sådan här utredning

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.) skulle slutföras på ett år eller ett par och att det därför skulle vara olämpligt att till grund för ställningstagandet lägga förhållandena under denna krigstid.

Om jag inte missminner mig, sträckte sig den förra utredningen över en tidrymd av över sex år, och det skulle vara rätt underligt, om inte den tidrymd, som kräves här, kommer att omfatta både en kort tid under dessa onormala förhållanden och en mycket lång tid under förhållanden som vi hoppas bli något bättre. Dessutom skulle det väl vara en underlig utredning, som skulle låta fånga sig av något års erfarenheter från krigstiden till den grad, att den icke såge, hurudana förhållandena vore under den tid då kriget upphört.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Samtliga de talare, som företrätt utskottsmajoritetens uppfattning, ha huvudsakligen baserat sin argumentering därpå, att det material, som kan framkomma nu under kriget, skulle vara bristfälligt, missvisande och innebära felkällor och att det därför icke skulle vara lämpat att läggas till grund för en eventuell nykterhetspolitisk reform. Herr Bärge har redan i sitt sista yttrande påpekat, att om en utredning nu tillsättes, kommer den att få ett material, som sträcker sig över ganska många år, och att det torde vara förhastat av utskottets talesmän att antaga, att just det nuvarande läget skall sätta sin prägel på det material, som kan framkomma. Det förefaller mig, som om utskottets talesmän utginge ifrån att man skall börja med 1943 och de erfarenheter som då göras, medan det i själva verket torde förhålla sig så, att det material, som den ifrågasatta utredningen skulle arbeta med, finge sökas från en mycket lång period av år. Den skulle omfatta en tid av fred, en tid av krig och en tid av högkonjunktur och en tid av lågkonjunktur, en period av relativt låga priser på sprit och en period av höga priser på sprit — i sanning, herr talman, ett material, så mångsidigt och skiftande, att man inte ofta, när man skall göra sociologiska undersökningar, får ett så bra material till förfogande. Det är just genom att jämföra vad som sker på detta område under sådana olika förhållanden, som man har möjlighet att verkligen belysa problemen.

Jag understryker vad herr Bärge och herr Elon Andersson redan påpekat, att det ju gäller en verkligt djupgående sociologisk analys av alkoholen och samhället. En sådan djupgående analys kan utföras med tillhjälp av det material jag nu nämnt men också med beaktande av den utveckling som ägt rum i utlandet, där det finns ytterligare material, som avviker från det svenska. Alltså kan man göra vissa komparativa studier. Det är alldeles klart, som herr Bärge påpekade, att en sådan utredning skulle taga lång tid i anspråk. Vill man därför verkligen ha ett resultat att bygga på, när något lugnare förhållanden inträtt, då bör man enligt min mening börja genast och sätta i gång utredningen nu. Ty hur går det annars? Skall man först vänta på de lugnare förhållandena — det kan dröja många år — och sedan tydligen enligt talesmännen för utskottsmajoriteten avvakta att några lugna år förgå, så att man kan samla material under dessa år? Enligt dessa talares mening duger nämligen inte materialet från de oroliga åren. Man skall alltså avvakta att det gått några lugna år, och sedan skall man ha åtskilliga år på sig för att utföra utredningen. I sanning, herr talman, om någon trodde att man med det tillvägagångssättet skulle nå fram till ett resultat på mindre tid än tio år, skulle jag betrakta honom som överoptimistisk. Det är alltså inte fråga om att med den argumenteringen skjuta en liten smula på denna utredning, utan skall man ta konsekvenserna av resonemangen, blir det ett mycket långt uppskov.

Flera talare ha ju påpekat, att det inte föreligger någon som helst konkur-

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

rens mellan den av finansministern igångsatta s. k. snabbutredningen och den nu planerade, varför jag inte skall uppehålla mig vid den saken utan endast understryka, att man inte har någon anledning att vänta, tills denna snabbutredning är färdig. Den kan mycket väl betraktas som en delutredning av den stora utredningen, och medan den förra utföres, kan man mycket väl arbeta med och förbereda undersökningar inom andra delar av detta stora område. Man brukar ju inte, när man sätter i gång en stor utredning, först ta endast en liten del och vänta med allt det andra, utan man brukar börja på flera punkter samtidigt.

Herr andre vice talmannen sade, att vi här i Sverige äro inne på det danska systemet. Jag ber att få anmäla en avvikande mening. Såvitt jag förstår, ha vi här i Sverige inte alls det danska systemet. Först och främst ha vi väsentligt lägre priser, men för det andra ha vi ett restriktionssystem, som väl får anses ändra karaktären på den svenska nykterhetspolitiken, så att den mycket väsentligt avviker från den danska.

Sedan säger herr andre vice talmannen, att det inte är länge sedan vi hade en stor nykterhetskommitté och att man därför inte behöver sätta i gång med en utredning nu. Jag vill då endast hänvisa till att det verkligen har runnit — man skall kanske inte säga mycket vatten under broarna utan kanske hellre tala om en annan vätska — sedan 1937 både i Sverige och i utlandet, och detta i strömmar, som ha varit reglerade på mycket olika sätt. Det har därigenom, som sagt, kommit in ett mycket mångsidigt material, och det system, som vuxit fram i Sverige, är i själva verket ett helt annat system än det man hade t. ex. för tio år sedan, varför det kan vara all anledning att undersöka, vad det egentligen är för ett system vi ha nu. Detta system har icke tillkommit efter en målmedveten planläggning utan genom att man har ändrat litet här och litet där och framför allt höjt priserna rätt väsentligt.

I herr andre vice talmannens yttrande kom emellertid tydligt fram en omständighet, som ligger under motståndet mot denna utredning, åtminstone på vissa håll. Herr Åkerberg sade, att han misstänker, att man med denna utredning vill ge det nuvarande systemet ett grundskott, och det vill han inte vara med på. Han är ängslig för att utredningen skall kunna bli farlig för det nuvarande systemet, om jag fattade honom rätt; i annat fall kan jag inte finna det logiska sammanhanget. Men jag vill hänvisa till att enligt motionerna bör denna utredning vara alldeles förutsättningslös. Då kan det knappast finnas någon anledning att avböja en utredning, av ängslan för att denna möjligen skulle visa sig farlig för det nuvarande systemet, särskilt om man, såsom herr Åkerberg gör, erkänner att det nuvarande nykterhetstillståndet inte är bra. Det är all right att tala om att det och det systemet inte har hjälpt i det och det landet o. s. v. — vi kunna nog räkna upp en hel del saker som inte ha hjälpt — men om man är överens om att nykterhetsläget inte är bra som det är, så blir väl slutsatsen närmast, att man nu bör försöka på allvar undersöka, om inte eventuellt någon kombination av åtgärder kan ge ett bättre resultat än man uppnått med det nuvarande systemet, vilket — jag upprepar det — icke tillkommit efter någon fast plan, utan genom successiva, av dagens läge betingade åtgärder.

Det förefaller mig, herr talman, som om detta system, med den kännedom man har om verkningarna av detsamma, skulle vara förtjänt av en granskning, som verkligen i anda och mening blir förutsättningslös, och det är med beto- nande av att det är angeläget att inte denna fråga nu skjutes på en mycket obestämmd framtid, som jag ber att få yrka bifall till herr Bärags reservation.

I detta anförande instämde herr *Wagnsson*.

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag har bara ett par ord att säga med anledning av herr andre vice talmannens anförande.

Jag har inte velat göra gällande, att försämringarna i nykterhetstillståndet bero på systemet. Jag har bara erinrat, att det eller snarare de system, som vi för närvarande ha, inte ha förmått råda bot på bristerna och att det därför kan vara av intresse att undersöka, vad som i det hänseendet eventuellt kan vara att göra.

Jag tror också, att herr andre vice talmannen drar för snara slutsatser av den utredning, som motionärerna ha ifrågasatt, när han redan nu tror sig kunna förutspå, att dess syfte är att skjuta ett grundskott mot det system, som vi hittills ha tillämpat och som under normala förhållanden har visat sig i ganska betydande grad kunna, som han sade, hyfsa rusdrycksbruket i vårt land. Jag ber att få instämma i herr Ohlins påpekande, att utredningen skall vara försättningslös, att den inte avser att skjuta grundskott mot vare sig det ena eller det andra systemet, men att den skall försöka klara ut, vilket system som för våra förhållanden skulle vara det mest fördelaktiga och få de bästa verkningarna. För min personliga del vågar jag inte alls säga, att det ena eller det andra systemet är att föredraga. Jag har således inte samma bestämda uppfattning som herr Ljungdahl, att det danska systemet skulle vara det bästa för oss. Om den saken vet jag ingenting. Men jag tror, att den nuvarande förvirringen på området är tillräcklig för att motivera en undersökning om vilka vägar vi i framtiden böra gå.

Herr Ljungdahl var för sin del mycket rädd för att den utredning, som motionärerna begärt, skulle, om den sattes i gång, riskera att få arbeta med en hel del felkällor, som skulle kunna snedvrida dess resultat. Det är möjligt, att det ligger någonting i hans farhåga. Personligen tror jag, att den är överdriven. Men skall man av rädsla för att få med en eller annan felkälla underlåta att ta med en så viktig omständighet som den, att det system, som vi för närvarande begagna oss av, inte har förmått råda bot på missförhållanden under hårt påfrestande tider, sådana som vi nu leva i? Det skulle enligt min mening vara att utesluta en mycket viktig omständighet, om man underlåte att ta hänsyn till det förhållandet, att man icke kan lita på vårt nuvarande restriktionssystem under så hårda och påfrestande tider som vi nu leva i. Så rädd skall man inte vara, menar jag, för att få in en eller annan liten felkälla, att man underlåter att ta hänsyn till dessa mycket viktiga omständigheter i det stora problemkomplex, som det här är fråga om.

Herr Ljungdahl: Jag tycks ha uttryckt mig litet otydligt.

Herr Ohlin ville tolka mitt anförande så, att jag skulle vilja ha i gång en utredning, som började 1943. Det är naturligtvis inte alls meningen, utan om denna utredning skall bli riktigt vederhäftig och grundlig och ge de linjer vi söka efter, måste vi ta med förhållandena före kriget och de onormala förhållandena under kriget samt också se till, att vi få med någon tid efter kriget, när allt har lugnat sig. Ty det är ju egendomligt, att vi nu under krigstiden kunna konstatera en stark minskning i den konsumerade kvantiteten sprit och samtidigt en försämring av nykterhetstillståndet. Detta visar, att det blir mycket svåra och invecklade frågor att här reda upp för en utredning. För att denna skall bli sådan som jag önskar, tror jag nog, att vi — såsom herr Ohlin påpekar — få räkna med tio års utredning. Men då är det inte så bråttom med att sätta i gång utredningen nu, ty vad skulle den kunna göra nu mer än att samla in det material som redan finns från tiden före kriget och som snabbutredningen skall ha hand om? Det är tids nog — om man vill, att utredningen skall föra till praktiskt resultat — om man sätter i gång den efter fredsslutet.

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Herr Ohlin bestred min uppgift, att vi skulle ha någon sorts danskt system här i landet. Jag syftade givetvis inte på någonting annat än att vi hade höga priser på spriten. De äro visserligen inte så höga som i Danmark och inte heller så höga som i Finland, men de äro tillräckligt höga för att, om höga priser vore kungsvägen till en ökad folknykterhet, dock ha verkat i riktning mot en sådan. Att vi samtidigt ha ett restriktionssystem, kan ju inte upphäva riktigheten av det resonemanget, ty om två krafter verka åt samma håll, borde verkningarna bli desto starkare. I stället ha de inte inställt sig alls.

Både herr Ohlin och herr Elon Andersson tryckte på att det här är tal om en *förutsättningslös* utredning. Det är inte någon fara för det nuvarande restriktionssystemet, mena de, utan här skall man bara opartiskt pröva, vilket som är bäst. Men förutsättningen för att man skall sätta i gång en sådan utredning är väl ändå, att man *vill* något. Man gör ju inte en utredning, om man inte önskar en förändring. Om man t. ex. nu sätter i gång denna utredning, som skulle vara i sex år — jag vet inte, om det var herr Bärge eller herr Ohlin, som spådde det — och den resulterar i att vi bibehålla det system vi ha, då måste jag säga, att det ändå för hela riksdagen skulle verka som ett fiasko.

Jag kommer, herr talman, till det resultatet, att den invändningen understryker den uppfattning, som jag uttalat i mitt första anförande, att här föreligger ett försök att begagna den panik, som dagens i och för sig naturligtvis mycket beklagliga situation har framkallat, till att komma det nuvarande systemet till livs. Det är olika riktningar, som i det avseendet samverka. Både anhängarna av den fullständiga supfriheten och anhängarna av mera förbudsbetonade riktningar ha tydligen av motsatta anledningar ett horn i sidan till det nuvarande systemet, som dock med alla sina bristfälligheter har bidragit till en förbättrad nykterhet här i landet.

Jag tycker fortfarande, herr talman, att detta är en alldeles för bristfällig grund för att sätta i gång en sådan här stor och skrymmande utredningsapparat, fullständigt ut i mörkret.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Herr Ohlin har redan ganska grundligt påvisat, att herr andre vice talmannen tar alldeles för lätt på denna allvarliga fråga. Det kom ganska tydligt fram redan i inledningen till herr andre vice talmannens anförande, vari han bedyrade, att han ville understödja alla åtgärder, som kunna bidra till bättre förhållanden. Det vore förfärligt roligt, om alla de, som motsätta sig försöken att få till stånd en grundlig utredning, verkligen så fort som möjligt kunde påvisa några positiva personliga insatser i denna viktiga fråga i stället för att bara tala om sina varma känslor, när det gäller att understödja, då någon annan gör någonting.

I det sammanhanget skall jag också be att få fästa uppmärksamheten på en sak, som kom fram i herr Ljungdahls uttalande, att åtskilliga konstigheter nu ha iakttagits, t. ex. minskad konsumtion samtidigt med försämrat nykterhetstillstånd. Just den synpunkten borde väl vara en tankeställare för vederbörande. Den borde också vara det i det hänseendet, att man aktade sig för att tala om nykterhetstillståndet bara med tanke på fylleriförseelserna och alkoholisterna här i landet. Nykterhetstillståndet är sämre än det synes vara även under normala förhållanden, och för att komma till rätta med den saken behövs det kanske en utredning mycket snart, ju förr dess bättre.

Även under den tid före kristiden, när nykterhetstillståndet enligt herr Ekman var så bra, hade vi här i landet den stora alkoholistarmé, som nu uppskattas till ungefär 80,000 personer och som då beräknades till 50,000—60,000 eller 60,000—70,000 personer — någon noggrann statistik här har ju varit

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

omöjlig att åstadkomma. Barlasten av en så stor befolkningsgrupp, som inte i någon mån kan sägas bidra till vår beredskap, borde väl också vara en tankeställare för dem, som äro så glada åt det goda nykterhetstillståndet under de normala tiderna.

När herr Ljungdahl säger, att han visst inte har en negativ inställning, så är jag övertygad om att han menar vad han säger och behjärtar frågans vidd och vikt, men det är tämligen obegripligt, att han då så envist motsätter sig denna utredning. Han erkänner själv, att den är svår och tar lång tid samt är synnerligen betydelsefull, men ändå vill han uppskjuta den allt längre och längre. Frågan är: ha vi tid att skjuta upp den? Är det inte farligare att komma för sent än att komma för tidigt — om man nu överhuvud taget kan komma för tidigt med en sådan utredning?

Jag tror, att herr Ohlins synpunkter rörande nödvändigheten att få det material samlat, som finnes både från nuvarande kristid och från tiden förut, och att så fort som möjligt få det bearbetat, äro riktiga. Jag tycker, att dessa synpunkter borde vara nog så övertygande.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Ohlin: Bara en kort replik till herr andre vice talmannen!

Herr Åkerberg vidhåller att detta inte kan bli en förutsättningslös utredning. Jag konstaterar då först, att denna hans ståndpunkt måste innebära ett visst misstroende gentemot närmast det statsråd, som skulle få ansvaret för att utvälja ledamöterna i en sådan utredning.

Herr Åkerberg motiverar vidare sin ståndpunkt genom att säga, att man inte begär en utredning, om man inte önskar en förändring. Detta är ett dubbeltydigt uttryck. Förändring av vad? Det är alldeles klart, att de, som föra fram denna fråga, önska en förändring av *nykterhetstillståndet*, de önska en förbättring därav. Men vad herr Åkerberg syftade på var väl närmast en förändring av *nykterhetspolitiken* i landet. Då vill jag säga, att det inte alls är riktigt att påstå, att man inte kan begära en utredning även utan att direkt påyrka en förändring av nykterhetspolitiken. Vad som kräves, för att man skall begära en utredning, är endast, att man räknar med *möjligheten* av att en förändring av nykterhetspolitiken kan vara lämplig. Man är alltså icke alldeles övertygad om att det system, som vi nu ha, är det bästa. Å andra sidan räknar man med att det kan vara det lämpligaste, men finner det också möjligt, att andra metoder kunna befinnas vara bättre.

Om herr Åkerberg är övertygad om att det nuvarande systemet är det bästa möjliga, kan jag förstå, att han avböjer en utredning. Men för den, som erkänner, att han inte har kunnat bilda sig någon mening om huruvida det nuvarande systemet skulle kunna ersättas med något bättre eller ej, och som dessutom utgår från att nykterhetstillståndet i landet icke är tillfredsställande, blir det naturligt att önska en undersökning, som, om den lyckas, kan ge en bättre grundval för en bedömning av de olika systemen.

Herr Näsström: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att instämma i vad herrar Johan Bårg och Elon Andersson sagt. Jag skall emellertid be att få säga några ord dessutom beträffande ungdomsfylleriet.

Det förvånar mig mycket, att förhållandena på det området inte äro ännu sämre än vad de äro, detta särskilt med hänsyn till det dåliga exempel våra ungdomar få se hos äldre såväl män som kvinnor, t. o. m. i ansvarig ställning. Dessutom vill jag erinra om ungdomarnas intryck av t. ex. filmen. De ha knappast möjlighet att se en enda film, där inte spriten flödar. De ha knappast möjlighet att se ett enda teaterstycke, utan att detsamma inträffar.

Om utredning ang. den svenska nykterhetslagstiftningen. (Forts.)

Har man kännedom om dessa saker, tror jag nog, att man måste instämma i att det behövs en allsidig utredning på detta område, ju förr ju hellre.

Jag vill kort och gott yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han uppreat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Elon*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 42.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Enär alltså de avgivna rösterna befunnos lika delade, nedlade herr talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr talmannen herr *Bärg, Johan*, ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara nej-sedeln.

Kammaren hade således fattat beslut i enlighet med nej-propositionen.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 41, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffet för överlåtelse av motbokssprit till ungdom under 21 år; och

nr 47, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, samt nr 57, i anledning av dels väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, dels ock väckt motion om ändring av 10 § lagen om hyresreglering, skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde måndagen den 21 innevarande månad.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.09 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
